

KOROŠKI

svžinar

GLASILO MEŽIŠKE DOLINE

Leto XXI

Ravne na Koroškem, 25. novembra 1971

Št. 4

Živel
29.
november

Jeseni
se povsod
vidi nebo

Božo Kramolc

Večeri pod Peco

V Drveševsi pri Pliberku pod Voglovim oknom cveto potonike, vseh vrst. Prav pri plotu rdeče, ob zidu pri trti rožaste in potem še bele.

V sobi leži bolnik, Kramolčev Nantej. Že dolga dva meseca. Pripeljali so ga Amerikanci iz Hessena — Steinatal-Kreis Ziegenhain Unrra-Hospital US Zone, Deutschland. Štiri dni je bil na potu iz bolnišnice.

Poklič me.

Z roko pokaže na okno. »Ali cveto potonike?« »Da, Nantej.«

»Rdeče tudi?« Prikimam.

»Prinesi mi jih,« prosi. Potem jih gleda in se nasmiha. »Veš, sedaj šele vidim, da si imel prav, ko si pisal teti Brigiti, da z menoj ne bo dolgo več.«

»Ni res, saj še ozdraviš!«

»Nikar me ne tolaži!« me zavrne, »prej sem bral pismo kot teta«. Smehlja se. »Te potonike so lepe. — Ko bom ležal na parah, mi jih denite k vzglavju.«

Obrne se k steni in kašlja, kašlja.

Žila na sencih mu sunkovito bije. Včasih se bolnik dvigne in napravi požirek iz skodelice. Potem zopet tihoma pravi: »Ko sem prišel iz Nemčije, sem med svoje ljudi in zadihal naš zrak, sem menil, da ozdravim. Bil sem močnejši. Smejal sem se, celo pel. Sam sem šel v Pliberk in nazaj.«

»Spominjam se, Nantej.«

»Veš, ko sem bral tvoje pismo, sem se smejal. Božo je norec, sem rekel teti. Prej ga bo konec kot mene. Po tistem se je zgodilo. Bruhal sem strašno. Kri na blazini je bila rdeča kot te potonike. In sedaj vročina, vročina.«

Počasi se umiri.

Prinesem papir, kredo in ga rišem. Usta so ožgana od vročine. Lica žare, v očeh je obup. Roka se mi trese. Nič kaj mi ne gre risanje od rok.

Ferdinand je edini sin trdnega kmeta. Oče Viktor je trpel v Dachau, Buchenwaldu, umorili so ga v Auschwitzu v plinski celici. S sinom sta se ločila v Celovcu. Nanteja so vrgli v celovško kaznilnico. Devet tednov je gnil tam. Potem so ga gestapovci gnali s transportom v Nemčijo. »Vorwärts, Bandit!« Nantej je imel takrat petnajst let. Vtaknili so ga v taborišče za mladoletne »Jugendschuttlager Moringen-Soling«.

In potem, kako je bilo potem, Nantej?

»Delat smo hodili v podzemeljsko municijsko tovarno. Devetsto metrov globoko. Sami otroci in ženske. Dan na dan, brez nedelje in praznika. Bili smo v bivšem rudniku kamene soli. Ko si prestopil, se je dvignil oblak prahu. Ob petih popoldne smo drveli k šahtu. Kdor je prej prišel, se je prej peljal. Vse prepotene nas je potegnilo dvigalo na svetli dan.

Tam sem se moral prehladiti. Šele ko nisem mogel več dihati, so me pustili k zdravniku, ki je ugotovil: »Nič posebnega! Le majhen prehlad — le izmikal bi se rad...!« No, pa mi je kljub temu napisal listek za »lažja dela«. Od takrat sem prekladal le šestkilske granate... za zmago, za Veliko Nemčijo... »Prekleti psi,« se mu iztrga, potem ga znova popade kašelj.

Ob razpadu so ga našli Amerikanci in ga poslali v bolnišnico UNRRA.

»Skoraj dve leti sem ležal tam — med samimi tujci. Ko sem se privadil poljščini in ruščini, je bilo boljše. Želel sem priti sem, da bi mogel še govoriti slovensko«. Dvigne se na komolce in se smehlja. »Vidiš, človek ni nikdar zadovoljen. Sedaj, ko sem pri teti, med svojimi, bi želel ozdraveti«. Premaga ga in solza mu zdrkne po licu.

»Počij si Nantej, počij!«

»Noči se bojim,« pravi, »neskončno dolgo je.« Koliko še, koliko še?, bije ura venomer...

Mojca Kramole, roj. Piko (1894—1943) in Viktor Kramole (1887—1944) zaplinjen v Auschwitzu

Nantej ne more zaspati.

»Doma (v Šentanelu) je sedajle v igred. Sadovnjaki pod Strojno cveto. Lipa ob hiši je polna čebel. Koliko veselja so imeli atej z njimi. Kaj počneta Mara in Milka? Sestrnici. Štiri leta se že nismo videli. Veliki bosta že, skoraj za možitev. Ej Milka, ej Mara! Kolikokrat smo se stepli, ko smo jedli kašo na pragu — kar z žlico prek betice. E deklča! Sedajle je rž tudi pri nas že visoka. In črnice zore. Tako sladke so pod Kramolčevim lesom. Čez teden dozorijo še češnje. Potem bo telovo. Procesija se bo vila skozi vas. Kdo neki bo nosil bandero in kdo kadilnico? Vas, vas — domača vas...«

Tako premišlja Nantej in čaka na spatec. Ne pride. Pogled mu spolzi proti oknu.

Zunaj je mesečina. Potonike so srebrne. Na travi se leskeče rosa kot biseri. Črna, zlovešča leži Peca v ozadju.

Na travniku se oglašajo murni in žabe.

Noč je brezkončna.

»Koliko še — koliko še?« udarja ura. Zopet je dan.

Sonce stoji visoko. Soparno je. Bolnik je slab. Proti popoldnevu prične blesti. »Dajte mi očala! Ali mi dobro pristajajo, dobro — da, da, potonike. Nič — nič...«

Ob pol dveh je končano.

Nantejeve oči so tesno zaprte. Ferdinand (Nantej) Kramole, rojen 27. maja 1928 v Šentanelu, je umrl 2. junija 1947 v Drveševsi pri Pliberku. Mrliški list Standesamt Bleiburg No 43/1947 navaja, da je vzrok smrti pljučna jetika, pljučne krvavitve, rakast razpad telesa. Nantej je povedal, da so Nemci delali na njem poskuse. Večer.

Soba je polna kropilcev, rož in duha po svečah. Na parah leži Nantej, lep kot deklča. Ob vzglavju je vaza potonik. Ob steni so venci, cvetice. Na mizi je hleb, nož

Nantej Kramolc, kakor ga je l. 1947 nekaj pred smrtjo narisal Božo Kramolc

Preživel sem Auschwitz

V začetku avgusta 1941 so se začele aretacije tovarišev, s katerimi smo delali v papirnici in sodelovali še v bivši Jugoslaviji. Oni so bili prvi poslani v Begunje, a čez nekaj dni so bili že nabiti letaki, da so postali žrtve fašizma: Hinko Zagernik, Franc Štern, Jurij Mesner, Ivan Pavlin in neki Spacapan. Jaz in še drugi tovariši, ki smo politično sodelovali, smo bili tudi izdani od domačih izdajalcev in predani prevaljskim gestapovcem na zaslišanje in trpinčenje.

Proti koncu septembra smo bili poslani v Begunje. Tam smo bili zaprti ves oktober. Slikali so nas, zasliševali in pretepali. Morali smo eksercirati po nemški komandi in prepevati nemške pesmi, katerih pa nihče ni znal. Zato so nas še bolj pretepali in psovali za slovenske pse. Še sreča, da nam je bilo dovoljeno prejemati pake- te z živili, drugače bi od lakote pomrli.

Mnogo trpinov je bilo postreljenih. Neko jutro, ko smo vstali, smo videli na hodniku velik plakat — kakih 30 tovarišev je postalo čez noč žrtev fašističnega terorja. Postali smo zelo razburjeni in nemirni, saj smo lahko vsako minuto pričakovali, da bomo prišli pod nemške krogle. Komaj smo že čakali na transport, da bi krenili kam drugam in končno je 1. novembra ob štirih zjutraj stopil v našo celico lagerfirer in nas začel klicati po imenih za transport. Bilo nas je vsega skupaj 40, od tega največ Gorenjcev.

Na Lescah so nas natrpali v vagone. V Celovcu smo bili zaprti osem dni, potem pa spet naprej. Govorilo se je, da gremo v Dachau, pa sem se ojunal in vprašal nekega policaja, kam nas bodo poslali, on pa je odgovoril: »Auschwitz.« Nobeden od nas še ni slišal tega imena. Na Dunaju so nas razdelili po skupinah: ene za Maut- hausen, druge za Buchenwald, nas za Au- schwitz. Poslovali smo se v upanju, da se še kdaj vrnemo v domovino. Vozili smo se prek Brna, Prage in Krakova ter z vmes- nimi postanki vred po 14-dnevni vožnji ponoči prispeli v Auschwitz.

in vrč jabolčnika. Molimo rožni venec. »In večna luč naj mu sveti. Amen.« In potem še enega.

Do jutra je še daleč.

Zopet se večeri.

Nad Peco žare zarje. Cerkovnik je od- zvonil avemarijo. Ob pokopališkem zidu cvete bezeg. Diši.

Stojim ob sveži gomili. Sklenil sem bil roki, pa ne molim.

Teža mi leži na prsih, v grlu me stiska.

Počasi se ozrem kvišku. Nebo je modro — umito, le nad Peco pojo zarje. Mir, mir. — Bolečina v prsih počasi odjenja. Jutri bo zopet lep dan.

Taki so večeri pod Peco.

Božo Kramolc, akademski slikar, sin šentanelskega rojaka, glasbenika prof. Luke Kramolca, se je rodil 1. 1922. Študiral je v Ljubljani, v Avstriji in Kanadi. Razstavljal je v Ljubljani, Spittal, Belja- ku, Celovcu, Torontu, Hamiltonu, Cleve- landu, Buenos Airesu in v Slovenjem Gradcu. Živi v Torontu, v Kanadi.

Na postaji so nas že čakali esesovci, nas natrpali v neki avto, nas bili s puškinimi kopiti kot živali ter se drli nad nami, kot bi bili vsi ponoreli. Pripeljali so nas v ta- borišče in šele tam smo se zavedli, kam smo pravzaprav prišli. Tam smo se oko- pali, ostrigli so nas kot ovce, potem so nas odvedli v oblačilnico, kjer so nam dali ce- braste obleke in lesene cokle, da smo bili videti kot maškare.

Odvedli so nas v dohodni blok št. 9, kjer so nas pozdravili s kifutami in brcami, ki smo se jih morali naučiti sprejemati. Natrpali so nas v sobo 180 ali morda še več. Bili smo raznih narodnosti, Slovencev je bilo 28; največ je bilo Poljakov in Ru- sov. Dobili smo vsak svojo kaznilniško šte- vilko na kosu belega platna ter značko. Politični smo imeli rdeče, kriminalci zele- ne, Rusi pa črne. Ko smo si uredili nena- vadna oblačila, so nas dodelili v sobo št. 4 k nekemu folksdojčeru iz Krakova, ki je bil naš sobni starešina.

Ta človek je bil tiger v človeški podobi in hlapec esesovcev. Skoraj vsak dan je koga pretepel ali ga celo ubil. Nato je ra- portiral nadrejenemu, da je tisti umrl za grižo ali tifusom.

Ležali smo na pogradih tesno drug po- leg drugega kakor sardine v škatli brez slamaric. Na vsake štiri ljudi je prišla po ena odeja. Zima je bila strašno huda, saj je bilo baje tudi do 38 stopinj pod ničlo, soba pa nikoli zakurjena. Vsak večer smo se za pregled morali sleči do golega. Gor- je tistemu, ki je imel uši. Moral se je iti kopat v sneg kljub tako hudemu mrazu. Kdor je podlegel, je prišel v krematorij. Takšne stvari so se tam dogajale vsak dan.

Največjo oblast nad nami so imeli na bloku. Blokovni starešina, sobni starešine in frizerji so bili na bloku bogovi in vse- ga zmožni. V naši sobi sta postala žrtvi zverinstva Jože Pogačnik, doma iz Šošta- nja, in Jakob Letonja.

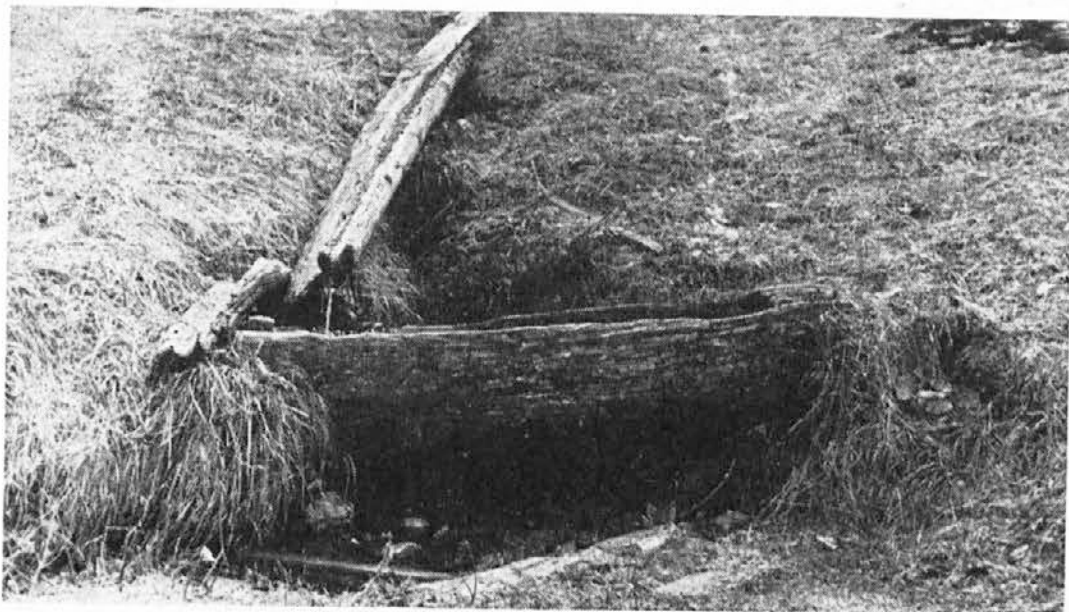
Esesovci so nas razdelili na delovne skupine, tkim. »komande«. Slovenci smo bili dodeljeni v gradbeno skupino, drugi spet so gradili ceste in tire, delali v ka- mnolomu, a bilo je še mnogo drugih »ko-

mand«. V vsaki je delalo 500 do 1000 kaz- njencev. Delo je bilo pri pičli in slabi hra- ni pravo mučenje. Dolgo sem se pomikal iz ene komande v drugo, dokler se mi ni posrečilo, da sem prišel v delavnico za se- dlarja.

Tudi tam smo imeli nemško gospodo, tkim. »kape«, ki so bili sami kriminalci, zaprti morda tudi že po 20 let. Nemška oblast jih je poslala med nas, da so nas pobijali. Čim več kaznjencev je tak kapo pobil, tem prej je postal oberkapo in tem večjo protekcijo je užival pri esesovcih.

Največ mojih tovarišev je pomrlo pri skupini za novogradnje zaradi hudega mraza in lakote. Tifusu in griži so podle- gli domačini: Franc Jelenko, Stanko Čop, Gusti Kopmajer, Vili Trinkaus, vsi z Leš. Čez nekaj dni smo zvedeli, da so bili z injekcijami proti tifusu zastrupljeni: Jakob Pečnik, Ivan Krištan, Franc Mrak, Ignac Štern, Matija Štebih, Jože Rozman in še mnogo drugih. Ostalo nas je samo še ne- kaj domačinov: Leon Pačnik, jaz, Avgust Božič, Dušan Miler, Rudi Šak in Maks Či- hal. Neko nedeljo smo bili še skupaj z Marjanom Kokličem, Alojzem Brunker- jem in Francem Lepkom, čez nekaj dni pa smo zvedeli, da so bili tudi oni zastruplje- ni. Posebno bridko nas je zadela vest o Kokliču, najboljšem igralcu in pevcu so- kolskega društva na Prevaljah. Bili smo popolnoma obupani, misleč, da pridemo jutri tudi mi na vrsto, da nas bodo poslali v krematorij, iz katerega se je kadilo noč in dan.

V naši komandi je bilo okoli 800 kaz- njencev, med njimi največ Poljakov in Ži- dov. Za Žide je veljal poseben način muče- nja, tako da jih je vsak dan pomrlo pri delu tudi do 50, pri težjih komandah pa morda še več. V naši komandi smo imeli tri kape. Najrazličnejše načine ubijanja so si izmišljali in tekmovali, kdo bo dosegel rekord. Pomagali pa so seveda tudi eseso- vi, tako da je bilo število žrtev še večje. Najbolj nevarni so nam bili jugoslovanski esesovci, doma iz Banata in Srema. Gorje Jugoslovanu, ki je prišel njim v roke. Ne- ki Omajer iz Gradca pa je bil posebno su- rov morilec za nas Slovence. Samo Jugo- slovanov je na stotine poslal v krematorij, koliko pa še drugih. Pozneje je bil poslan nekam v Prusijo za šefa tovarne mila, ka-

Na samem

mor je uprava Auschwitzta pošiljala naše žrtve kot surovino za izdelavo mila.

V našem taborišču je bilo 28 mogočnih blokov, v vsakem po 1000 kaznjencev. Pet blokov je bilo za bolnišnice, in to 19, 20, 22 in 28; blok št. 10 je bil bolnišnica za ženske, s katerimi so delali razne poskuse. Blok št. 11 je imel v prvem nadstropju karanteno, v pritličju pa razne bunkerje; nazivali smo ga blok smrti. Vsak, kdor je prišel v te bunkerje, je bil v kratkem času obešen ali pa je umrl kako drugače na najokrutnejši način. Tudi pretepanje je bilo na dnevnem redu. Gorje tistim, ki so prišli v bolnišnico. Običajno so bili zapisani smrti in so izginili v krematoriju. Tako se je nakopičilo vsak dan na stotine, morda tudi na tisoče mrtvih. Najhujše je bilo od leta 1941 do 1943. Od 800 Jugoslovancev nas je do takrat ostalo še 20.

Leta 1942 je dala zloglasna uprava taborišča graditi novo taborišče okoli dva kilometra od našega. V njem je bilo okoli 50 barak, v njih pa same ženske vseh narodnosti. To novo taborišče je bilo pravi pekel. V njem so zgradili štiri krematorije, ki so obratovali noč in dan. Žensk je bilo 40.000 do 45.000. Dan za dnem so prihajali novi transporti, število pa je bilo vseeno vsak dan enako. Nas je bilo okoli 35.000 in kljub vedno novim transportom nas ni bilo nikoli več.

Esesovci so po štirikrat na mesec na zbornem mestu odbirali oslabele in stare kaznjence, ki niso bili več zmožni za delo in jih odpeljali v sosedno taborišče, odkoder se niso več vrnili. Kolikor se spominjam, so nekoč dimniki krematorija počili in niso imeli kam z mrličmi. Takrat so izkopali dolge in globoke jame, jih zmetali vanje, polili s petrolejem in zažgali. Ta smrad smo vohali v našem taborišču, čeravno so bili jarki oddaljeni dobre pol ure.

V taborišču smo imeli kantino za kaznjence. Tam smo lahko kupovali cigarete, brezalkoholne pijače in še druge stvari, ki so jih esesovci nakradli — seveda, če smo imeli s čim. Esesovci so najbolj obogateli takrat, ko so začeli prihajati Židje iz raznih držav in prinesli s seboj denar, zlatino ter druge dragocenosti. Žide so vplinjali v nekakšnih umivalnicah po 200 nankrat.

Uprava Auschwitzta je imela veliko posestvo, ki je baje obsegalo 9 km² površine, na njem pa 50 parov konj, 100 glav goveje živine, 100 prašičev in veliko ovac ter dve ribogojnici. Tri komande so obdelovale samo posestvo.

Čeprav smo živeli v velikem strahu, smo se pogosto sestajali v bloku 17 a, kjer sta bivala Lovro Pogačnik in Avgust Božič. Prišla sva še neki Rancinger Ivan in jaz, pa smo se pogovarjali o dogodkih na vzhodni fronti in doma. Največ novic nam je prinašal neki Dunajčan Herman, politični kaznjenec, ki je bil na bloku za pisarja.

Leta 1944, ko se je vzhodna fronta že nevarno bližala in je na debelo požirala Hitlerjeve »elitne« čete, se je tudi v taborišču za spoznanje začel boljšati položaj; ni bilo več toliko grozot kot prej. 12. aprila 1944 sem bil poklican na raport h komandantu taborišča. Ta me je ozmerjal, da sem jugoslovanski komunist, bandit in ne vem, kaj še vse. Nagnal me je ko psa, a pozneje sem se čudil, zakaj me je sploh poklical.

Tovariši so mi čestitali, da bom najbrž šel domov, a jaz nisem imel upanja.

Tri mesece pozneje pa je na zbornem mestu blokovni pisar poklical mojo številko 23.209 in mi rekel, da grem domov. Nisem si mogel predstavljati svobode. Končno je prišel čas, da sem se rešil tega taborišča smrti, čeprav nisem vedel, zakaj. Prepeljali so me v Katowice v policijske

zapore, nato pa v Oppeln, kjer sem 4 mesece delal v svoji stroki in bil pod policijskim nadzorstvom. Pozneje sem dobil dopust ter se odpeljal na Tirolsko k najstarejšemu bratu. Hotel sem na vsak način domov, a se mi ni posrečilo. Vdal sem se torej v usodo in dočakal svobodo na Tirolskem. Na Leše sem se vrnil k sestri 12. julija 1945.

Marko Prosen

Iz naših krajevnih skupnosti

KRAJEVNA SKUPNOST PREVALJE

Kadar govorimo o krajevni skupnosti Prevalje, moramo vedeti, da jo nekatere stvari bistveno ločijo od vseh drugih krajevnih skupnosti v naši občini. Predvsem obsega razmeroma veliko ozemlje, saj spadajo k njej razen Prevalj še Leše, Lokovica, Šentanel, Strojna, Zagrad, Dolga brda, del Navrškega vrha in del Uršlje gore. Vzdrževati mora 52 km cest ter pokopališča na Barbari in Fari, na Strojni in v Šentanelu. Na skrbi ima prevoz mrličev za celotno območje koroške regije, vodovoda razen na Prevaljah še na Lokovici, Jamnici in v Dobji vasi, pa še bi lahko naštevali. Ima pa tudi svojo mizarstvo in vodoinštalatersko delavnico, skupno 38 zaposlenih ter je dosegla letos realizacije za četrto milijona starih dinarjev.

Ni torej nič čudnega, da so Prevalje znane kot zgledno urejen kraj, kjer imajo tudi zimsko službo vzorno organizirano. Kot uspešne so se pokazale tu pogodbe za pluzenje s kmeti, ki imajo traktorje.

Zdaj pred zimo so najbolj zaposleni za gradnjo smučarske vlečnice s Prevalj na Klemenov vrh, ki predstavlja precejšnjo investicijo, doseženo s sodelovanjem domačih gospodarskih organizacij. Tako bodo imele Prevalje skoraj v centru vlečnico, dolgo okoli 400 m. Sicer bo teren pravočasno pripravljen, dograjena pa bo vlečnica šele prihodnje leto. Vseeno bodo smučišča uporabna s pomočjo provizorične vlečnice.

Ne smemo pa ob novih dosežkih prehitro pozabiti, kaj vse je bilo že narejeno. Kulturni dom so na novo uredili z lastnimi sredstvi, stadion, ki je bil prav letošnjo jesen osposobljen še za atletska tekmovanja, pa skupaj z ObZTK.

Tako plodno delo je po izjavi tajnika krajevnih skupnosti tov. Čuka možno le zaradi dobrega dela sveta krajevnih skupnosti, katerega člani so zelo zainteresirani za razvoj kraja. Zelo so složni in delavni, enako kot posamezne komisije, npr. komisija za komunalne zadeve, komisija za kulturo in telesno kulturo ter komisija za socialno varstvo. Ko sestavljajo in sprejemajo načrte, jih dobro pretehtajo, dosežejo tudi podporo zborov volivcev, nato pa se ne vtikajo v vsako malenkost pri realizaciji, ker zaupajo delu tajnika, ki to zaupanje tudi opraviči. Prav tako ne poznajo ljubosumnosti med posameznimi naselji, saj vedo, da vsi naenkrat ne morejo priti na vrsto, pa uredijo letos to, prihodnje leto drugo. Krajanji pa tudi sami sodelujejo, posebno pri gradnji cest.

Po mnenju tov. Čuka bi lahko bili uspehi še večji, če bi se enako, kakor se zračata kraja Ravne in Prevalje, sčasoma združili tudi obe krajevni skupnosti, kar so Prevaljčani že večkrat predlagali. Predvsem bi tako uskladili delo ter se načrtno mehanizirali. Verjetno bo sam razvoj v prihodnosti narekoval tako pot.

KRAJEVNA SKUPNOST RAVNE NA KOROŠKEM

Bolj ko so Ravne rasle, bolj se je kazala pomanjkljivost v tem, da so imele na eni strani mestno komunalno, na drugi pa krajevno skupnost in krajanji mnogokrat niso vedeli, kdo je za kaj zadolžen. Ko je končno spomladi 1970 krajevna skupnost prevzela tudi komunalno dejavnost, se je znašla v položaju, da ni imela ne delavnic ne skladišč ne strojev in ne ustreznih delavcev. V kratkem času je bilo torej treba narediti veliko, vsega pa le še ni bilo mogoče. Čeprav ima krajevna skupnost danes zaposlenih 22 ljudi za čiščenje in vzdrževanje cest, vodovoda in kanalizacije, je zelo težko dobila ustrezne delavce; marsikoga je pač sram vlačiti iz dneva v dan samokolnico po Ravnah. Letos so si pomagali z delavci iz južnih republik (ti so se zelo dobro obnesli), izboljšali pa so tudi kvalifikacijski sestav, saj so dobili tehnika, inštalaterja in vrtnarja. Nabavili so tudi nov smetnjak, ki ga je plačal občinski komunalni sklad.

Svojevrstna lega Raven, ki so razdrobljene na toliko naselij, da pravega centra v resnici niti nimajo, zahteva pri urejanju veliko dela, pa vendar včasih ni videti zelenega učinka. Težavnost prevzema poslov od komunale je bila tudi v tem, ker so bila naša naselja razen Čečovja komunalno zanemarjena. Po vrsti so zato začeli urejati Gramoznico, naselje na Šancah, južni del Čečovja in delno tudi že Janeče. Čeprav je bilo denarja razmeroma malo, so letos precej naredili. V Gramoznici je bila pripravljena prispevati del sredstev tudi železarna, žal pa krajevna skupnost ne more doseči soglasja s tov. Veršnikom, lastnikom podiračje se hiše, da bi lahko Gramoznico do konca uredila.

Lani so asfaltirali precej cest na Šancah, uredili cesto in škarpo na južnem delu Čečovja ter postavili cestno razsvetljavo, letos pa so uredili kanalizacijo za najstarejše bloke (perzonale) na Ravnah. Pri vseh delih organizirajo finančno in delovno udeležbo krajanov. Na Šancah so tako stanovalci delali pri urejanju cest poprečno po 130 ur.

Akcije, ki so v teku, nameravajo zaključiti. Na pobudo smučarskega kluba Fužinar so pomagali organizirati priprave za zgraditev rekreacijske žičnice na Ošvenovem travniku; ki jo bodo prihodnje leto s pomočjo železarne, Ljubljana — transporta in gozdnega gospodarstva poskušali postaviti.

Velik problem, ki je doživel tudi obširno, čeprav zelo enostransko obravnavo v javnosti, je ravensko letno kopališče. (Obstajajo sicer težnje po gradnji novega olimpijskega bazena v parku, toda to je še tako oddaljeno, da bi take načrte zaenkrat raje pustili ob strani.)

Letos je komunalno podjetje Ravne ponudilo krajevni skupnosti, naj prevzame letno kopališče proti plačilu odškodnine. Svet krajevne skupnosti je bil pripravljen prevzeti kopališče brezplačno in do sporazuma ni prišlo. Medtem se je začelo polletje. Krajevna skupnost se je zanimala, ali bi bilo letos možno kopališče uporabljati. Sanitarni inšpektor je glede na stanje potoka Suhe (fekalije, smeti) prepovedal spustiti v kopališče vodo iz Suhe. Pitne vode pa je bilo letos na Ravnah še za ljudi premalo. Torej letos objektivno kopališča ni bilo mogoče uporabljati.

Vseeno pa je bila zadeva o prenosu kopališča predana občinskemu organom in še zdaj, ko to pišemo (v začetku novembra), ni urejena. Kopališče pa je tudi v takem stanju, da bi ga bilo treba pred uporabo prihodnje leto popraviti. Je pa primer kopališča pokazal tudi, kako so nekoč pomanjkljivo opravljali prenose družbenih objektov, saj bi klavzula o obveznem vzdrževanju in dajanju v uporabo lahko preprečila neljube homatije.

Izredno močna in uspešna je bila akcija za vodovod Kotlje—Ravne. Tu so dobro sodelovali vsi, od sveta krajevne skupnosti, do sklada za komunalno dejavnost in predsednika občine. Pri letošnji suši bi ostal spodnji del Raven popolnoma brez vode, če vodovoda ne bi bilo. Seveda pa rešitev še ni dokončna. Razvod se bo nadaljeval prihodnje leto in bo s tem vodni pritisk izravnal. Predvsem težijo tudi za tem, da bi uredili hidrante, saj je pri prevzemu komaj kateri bil v redu.

Začeto asfaltiranje okolice hiš na Čočovju so morali prekiniti zaradi pomanjkanja sredstev in ga bodo nadaljevali, kakor hitro bodo dobili soudeležbo. Prav tako iščejo soudeležbo za ureditev okolice zdravstvenega doma.

Na zimo so na Ravnah pripravljene boljše kot prejšnje leto. Imajo stroj za pluzenje in stroj za čiščenje pločnikov ter odmetavanje snega, ki je po tehnični oceni zelo dober. Za to službo pa bi morali imeti še en plug. Ker imajo dva šoferja, bo lahko stroj delal po potrebi neprekinjeno tudi po 24 ur. Snežne freze letos na Ravnah še ne bo, iščejo pa ponudbo za prihodnje leto. Tako sedanja mehanizacija za zimsko službo še ne zadošča povsem. Tudi cest, ki niso urejene, ne bodo mogli pluziti, da ne bi uničili dragih strojev.

Na vprašanje o sodelovanju krajevnih skupnosti Prevalje in Ravne sta predsednik Otmar Leš in tajnik Ivan Globočnik pojasnila naslednje:

ko je krajevna skupnost Ravne prevzela komunalno dejavnost, je nastal predlog, naj bi se ustanovilo komunalno pod-

jetje posebnega družbenega pomena za celo občino. Ker ni bilo sredstev, je bil variantni predlog tak, naj bi imeli tako podjetje vsaj za Ravne in Prevalje, obstalo pa je vse naposled pri tem, naj vsaka krajevna skupnost prevzame komunalna dela na svojem območju.

Usklajanje del med krajevnimi skupnostmi je sicer možno, kar se strojev tiče, je pa v praksi težko izvedljivo, ker imajo npr. Ravne še same premalo strojev in je treba strojni park še povečati (radi bi npr. kupili tudi stroj za pometanje ulic), kar pa je iluzorno, dokler ni sredstev. Zato je to bolj stvar prihodnosti kot sada-

njosti, so pa na Ravnah za vsako razpravo v tej smeri.

Tako se torej ravenska krajevna skupnost popolnoma vključuje v komunalna dela, ima pa pri tem težave, ker obstaja danes komaj še okoli 20 odstotkov hišnih svetov.

Medtem so svet krajevne skupnosti in ravenske družbenopolitične že javno obsodile negativno pisanje Večera o tajniku krajevne skupnosti tov. Globočniku, mu izrazile zaupanje ter priznanje za petindvajsetletno javno in družbeno delo ter izrazile upanje, da do tako krivičnih dezinformacij v prihodnje ne bo več prišlo.

M. K.

10 let urbanističnega biroja

Kakor koli že, po naključju ali drugače, slavimo to našo deseto obletnico (pred desetimi leti je bil na Ravnah ustanovljen urbanistični biro — podružnica Zavoda za urbanizem Maribor) prav v času, ko skupščina občine Ravne sprejema urbanistične načrte za Ravne, Prevalje, Mežico in Črno. Vsi, ki so delo urbanističnega biroja spremljali, bodo taki ugotovitvi pritrčili in nam ob »posrečenem« naključju morda zlobno, hudomušno ali celo iskreno čestitali. Gotovo pa je, da smo si ob tem slavju za trud oddahnili vsaj za hip delavci urbanističnega biroja na Ravnah.

Tudi na našem biroju bi lahko ob tej priložnosti, kot je ob takih v navadi, ugotavljali, kako je deset let kratka ali dolga doba. Dolga je bila in kratka, polna vznemirljivih trenutkov in bolečih prizadetosti, neplodnih prizadevanj ob začetni neizkušenosti in še mnogega drugega, tudi uspehov.

Ali je urbanistični biro v minulih letih opravil svoje poslanstvo in kako, je težko

na kratko odgovoriti. Zdaj bi bila priložnost dati o tem kakšno mnenje, vendar naj bi o tem spregovorili drugi. Delavci urbanističnega biroja bi lahko le spomnili na vse, kar se je v minulih desetih letih na tem delikatnem področju zgodilo, lahko bi dali svoj obračun.

Čas bi in je prinesel svoje na vseh področjih tudi v našo dolino. Toda kakor je prinesel, bi lahko morda tudi odnesel, če ne bi skušali česa tukaj zadržati. Spomnimo se le, da je bila beseda urbanizem, zazi-dalni načrt, lokacijska dokumentacija in še mnogo drugih pred desetimi leti pri nas mnogo redkeje izgovorjena kot danes, in da je danes morda toliko tistih, ki ne vedo, kaj vse to pomeni, kot je bilo takrat tistih, ki so to vedeli.

Kaj je bil poglavitni vzrok za začetek, ne vem, mislim pa, da je bila (vsaj v senci) prisotna skrb, da bo treba s takrat še praznim prostorom načrtno razpolagati. In tako se je pričelo, smelo in boječe hkrati. Ker domačih strokovnjakov še ni bilo, so začet-

Naši bregi

ne zasnove dali arhitekti iz Ljubljane in Maribora, več manj kot bolj izkušeni na tem področju načrtovanja. Za Čečovje smo imeli prvič priložnost videti take načrte oz. njih realizacijo. Potem je prišla individualna zazidava na Preškem vrhu — na današnjih Šancah. Se še spominjate, pred desetimi leti! O da, kot da je bilo včeraj in bo še jutri.

Kako je deset let kratka doba!

Vsak kraj naj bi imel svoj urbanistični načrt.

Saj smo prinesli iz šole v Ljubljani nekaj osnovnega znanja o urbanizmu, toda ko smo se spoprijeli z dejstvi, smo se počutili neobgljene. Začetna nesigurnost pa je kmalu prešla. Uspehov in neuspehov sprva nismo beležili, ker jih nismo znali najti.

Prisotnost urbanističnega biroja je v naših treh dolinah, v tako imenovani koroški regiji, postajala iz dneva v dan bolj očitna. Izdelali smo prve diskusijske osnutke urbanističnih programov za »vodilna« naselja Ravne, Dravograd in Slovenj Gradec. Lokacijska dokumentacija je postala pojem, o katerem se je govorilo povsod.

Kakor so iz Ljubljane znova in znova prihajala navodila za izdelavo urbanistične dokumentacije, tako smo tudi tukaj reagirali. Iz osnutkov so nastajali prvi urbanistični programi, načrti in kakor koli so se potem že imenovali. Kmalu se je nabralo toliko raznih prikazov, grafik, tabel in diagramov, da smo imeli kaj prikazati in to smo tudi počeli.

Na razstavah urbanističnih načrtov po posameznih krajih so občani v prvih letih z velikim zanimanjem sledili našemu delu. Prve knjige vtisov niso ostajale prazne, pripombe pa so bile upoštevanja vredne. Ker prijetna in lepa doživetja ne gredo v pozabo, se živo spominjam obiska projektantov enega ljubljanskih urbanističnih birojev, ko so nam ob razstavi urbanističnega programa koroške regije in Raven dali odkrito priznanje in priznali, da smo jih z načinom prikaza prijetno presenetili. Ob naših razstavah je urbanizem v naših krajih postal živa stvarnost, če ne že potreba. Ni nam bilo žal truda, ki smo ga vložili v izdelavo maket, ki so jih s skritim zadovoljstvom opazovali starejši, mlajši, zlasti šolarji pa vneto in bučno iskali na njih svoje domove, šolo, tovarno, grad itd., itd.

Od načrtov do realizacije je bilo potrebnih še mnogo korakov, vendar smo še prekmalu občutili prve težave, ki se v raznih oblikah in na različne načine pokažejo, ko je treba načrt prenesti v »stvarnost«. Velikokrat so takim težavam botrovala slabe in nepopolne podloge — situacije, velikokrat pa je bila nastalih problemov kriva razlika med velikostjo predvidenega (narisane) objekta in velikostjo realiziranega. Našo osebno skromnost smo včasih koristno, včasih v škodo prenašali v načrte in po njih v »stvarnost«.

Ne mislim naštevati, kaj je urbanistični biro v desetih letih svojega obstoja opravil, koliko je bilo urbanističnih programov, urbanističnih, zazidalnih, ureditvenih in še raznih drugih načrtov. Število lokacij za posamezne objekte gre v tisoče.

Bolj kot opravljeno delo nas ob našem slavju vzpodbuja za nadaljnje napore zadovoljstvo in občutek, da smo postali ne

samo obvezen in potreben, temveč tudi iskan delovni kolektiv, ki si je z desetletno prakso pridobil znanje in zato zaupanje naročnikov.

Danes naša prisotnost in naše delo nista razvidna samo iz načrtov in maket. Močna ekspanzija v gradnji stanovanj in drugih družbenih in gospodarskih objektov je naše zasnove prenesla v življenje. Na vsakem koraku lahko doživljamo z zadovoljstvom in očitki plodove naših prizadevanj. Nekatere izkušnje so drage in iz napak se učimo, le da so naše večkrat preboleče. Ker je naš čas poln predvidenih in nepredvidenih sprememb, mu včasih težko samo sledimo.

Kako veliko težje je realno načrtovati za prihodnost. V našem arhivu se zato neredko nabira prah na raznih velikopoteznih zasnovah centrov, medtem ko se po drugi strani od prepogoste uporabe trgajo načrti individualnih zazidav. Iz življenja, ki nas prehiteva in ki ga mi prehitevamo, dobivamo najboljše napotke za naprej.

Kdor bo spregovoril ob naši deseti obletnici izven nas, bo storil to prav gotovo drugače, z drugega zornega kota. Delavci kolektiva urbanističnega biroja ob obletnici ne pričakujemo niti si ne želimo priznanj in pohval ali čestitk, največje naše zadovoljstvo bo v tem, da nam tudi v bodoče zaupate in zagotovite, da bomo svoje poslanstvo lahko opravljali še naprej. Želimo, da bi bil naš jubilej in naše doslej opravljeno delo začetek novega poglavja v urbanizaciji našega prostora v prizadevanjih za čim lepšo podobo okolja, v katerem živimo. Desetletne izkušnje so lahko dovolj dobra garancija za to. Urbanistični načrti so sicer sprejeti in so tako postali zakoniti dokumenti, po katerih bo usmerjen naš nadaljnji razvoj, toda tistega, kar bomo konkretno potrebovali, v njih še ni. Še manj je v njih tistega, kar daje posameznim krajem mik in čar. Manjka vse tisto, kar je vidno oz. naj bi bilo vidno. Da, zelo se moti vsak, ki misli, da je s sprejetimi urbanističnimi načrti delo urbanističnega biroja končano. Končano je prvo poglavje. Drugo naj bi se pričelo takoj, pa se zavesa na odru le s težavo odpira.

Deset let dela Urbanističnega biroja na Ravnah je minilo; zanimivo bi bilo pogledati, s čim se je biro v minulem obdobju ukvarjal, kaj sedaj dela in kakšne plane ima v perspektivi. V desetih letih, ki so za nami, je biro pravzaprav oral ledino na

področju urbanizacije koroškega prostora. Prvič v zgodovini naših krajev smo zastavili plan za življenje v prihodnjih desetletjih in skušali prognozirati na podlagi demografsko-socioloških in ekonomskih ter prostorskih analiz — postaviti perspektivni profil posameznega urbanega kraja v koroški regiji. Vse prognoze načelno izhajajo iz osnovnih analiz, ki so bile izvršene v sklopu elaborata »Program koroške regije« ter naprej v urbanističnih programih posameznih občin: Dravograd, Slovenj Gradec, Ravne.

Naše prognoze se že v veliki meri realizirajo ali pa vsaj potrjujejo, kljub živahnemu nihanju na gospodarskem področju, ki je zlasti občutno v zadnjih letih.

Poleg urbanističnih programov občin je biro obdelal tudi urbanistične načrte posameznih urbanih krajev, in sicer za Slovenj Gradec, Dravograd, Ravne—Prevalje, Mežico in Črno. V celoti je urbanistični biro izdelal v času svojega obstoja 12 elaboratov in študij regionalnega značaja, 3 urbanistične programe občin ter 6 urbanističnih načrtov za urbana naselja. Poleg programske dokumentacije je biro izdelal še prek 80 zazidalnih, ureditvenih in zasaditvenih načrtov ter prek 20 maket.

Biro je nadalje izdelal vso potrebno tehnično-lokacijsko dokumentacijo za stanovanjsko in industrijsko izgradnjo na območju treh koroških občin. Pri izdelavi elaboratov smo delno uporabili uradne geodetske podloge, kolikor pa take niso obstajale, smo meritve oz. karte za naše potrebe izdelovali tudi sami.

Ob jubileju biroja lahko ugotovimo, da so verificirani vsi važnejši urbanistični dokumenti od urbanističnih programov do urbanističnih načrtov in zazidav. Te dokumente bo potrebno glede na spremembe gospodarskih silnic itd. po potrebi ali pa vsaj vsaki 2—5 let revidirati in dopolnjevati.

Nadaljnje poslanstvo biroja je v realizaciji že izdelanih programov ter v nadaljnji obdelavi mikroambientov posameznih urbanih zasnov, v asanacijskih posegih v okviru starih mestnih centrov ter v estetskem oblikovanju človekovega okolja v perspektivi.

Za kvalitetno realizacijo začrtanih planov bo potrebno tesno sodelovanje strokovne službe, pristojnih svetov skupščine ter družbenih in gospodarskih organizacij, ki so zainteresirani za harmonični razvoj posameznih krajev kakor tudi koroškega prostora v celoti.

Andrej Lodrant, dipl. inž. arh.

Janez Žnidar

Avtomatični računalnik

(Nadaljevanje in konec)

Zakaj namesto avtomatičnega računalnika ne uporabimo navadnih računskih strojev, kadar želimo seštevati in odštevati, množiti ali deliti? Za to so štirje pomembni razlogi:

Prvi je njegova hitrost. Avtomatični računalnik dela hitro in s tem prihrani ogromno časa. Hitrost njegovega dela je skoraj enaka svetlobni hitrosti in prvič nam je omogočeno, da rešujemo proble-

me, ki so tako obsežni, da bi jih bilo nemogoče rešiti s svinčnikom in papirjem. Predpostavimo, da porabimo štiri sekunde za ročno seštevanje dveh štirimestnih števil. V tem času lahko srednje velik avtomatični računalnik sešteje milijon štirimestnih števil. Ali drugače povedano: za seštevanje, ki ga opravi avtomatični računalnik v 10 sekundah, bi rabil dober računar več kot 100 dni — pri čemer ni

vračunan čas, potreben za spanje in pripravo.

Drugi razlog, ki govori za avtomatični računalnik, je njegova natančnost. Že stanje enega bančnega računa je težko izračunati. Še veliko težje je zaključiti 10.000 računov (v samo 10 sekundah), in to brez vsake razlike. Točno to zna avtomatični računalnik, ki dela skoraj z absolutno natančnostjo.

Tretji važen razlog, ki govori za avtomatični računalnik, je »disciplina«, ki jo zahteva. Če hočemo neki problem z avtomatičnim računalnikom rešiti, moramo ta problem najprej razumeti, potem pa avtomatični računalnik tako programirati, da pravilno odgovarja. Problem razumeti je eno, tako podrobno razumeti, kot to programiranje zahteva, pa je nekaj povsem drugega.

Če nastavite pralni stroj na »KUHANJE«, imate največ možnosti, da bo vseh vrst perilo čisto. Kljub temu bi bila ena ali druga vrsta perila čistejša, če bi mogli posebej zanjo prilagoditi temperaturo vode, čas pranja in hitrost vrtenja bobna; zato pa morate poznati vsak posamezen program pranja in njegove pogoje, da bi mogli izkoristiti vse možnosti, ki jih nudi stroj.

Da bi mogli npr. z avtomatičnim računalnikom izdelati program, ki bi učil otroke, kako funkcionira gospodarstvo, moramo o funkcioniranju narodnega gospodarstva sami veliko vedeti in prav tako veliko tudi o tem, kako se otroci učijo.

Za programiranje avtomatičnega računalnika, ki bo vodil stanje zalog materiala velike trgovine, moramo veliko vedeti o kontroli zalog, vodenju podjetij v splošnem in specialno o vodenju določene trgovine. Natančnost, razumljivost in pregled so prvi pogoji za rešitev nekega problema s pomočjo avtomatičnega računalnika.

Četrty razlog, ki govori za avtomatični računalnik, je njegova vsestranska uporabnost. Avtomatični računalnik zna veliko več kot le odšteti in sešteti, množiti in deliti. Nekoliko bi bil podoben nekakšnemu super-avtomatičnemu pralnemu stroju, ki bi perilo ne le opral, temveč tudi sortiralo, zlikal in zložil. Na enak način zna namreč avtomatični računalnik na podlagi navodil programa podatke sortirati, jih urejati in shranjevati.

Navodila programa omogočajo, da avtomatični računalnik števila med seboj primerja in ugotovi, ali je eno večje oziroma manjše od drugega ali pa so števila enako velika. S tem da zna primerjati, zna tudi sortirati. Z določenim programom za sortiranje lahko dane kolone števil presortiramo in sestavimo po novih kriterijih razvrščanja novo tabelo.

Lahko pa izvršuje tudi posamezne ločene ukaze. To izkoristimo za to, da lahko preskakujemo v programu naprej ali nazaj. Predstavljajte si, da je program lista napisanih ukazov, kar v resnici tudi je.

Vzemimo, da želi programer iz kateregakoli razloga preskočiti z ukaza 10 na ukaz 15. To doseže s pomočjo posebnega ukaza. Za ilustracijo uporabimo zopet primerjavo s pralnim strojem.

Kako učinkovit bi bil pralni stroj, ki bi opravljal takšne naloge, lahko prikažemo z naslednjim programom:

Je perilo čisto?

Če ni: »Pojdi na ponovno pranje!«

Če je: »Pojdi s programom dalje!«

Je perilo suho?

Če ni: »Pojdi na program sušenja!«

Če je: »Pojdi s programom dalje!«

Je perilo zlikano?

Če je: »Pojdi na program zlaganja!«

Če ni: »Ali mora biti perilo sploh zlikano?«

Če naj bo: »Pojdi na program likanja!«

Če ne: »Pojdi na program zlaganja!«

Ukazi za program zlaganja pa bi lahko bili naslednji:

Položi zglavne prevleke v predal za perilo!

Položi žepne robce v levi zgornji predal nočne omare itd.

Tisto, kar je za pralni stroj ukaz »položiti«, ustreza izhodnemu ukazu avtomatičnega računalnika. Vsako število v avtomatičnem računalniku lahko napišemo na obrazec, ga zlučujemo v kartico, napišemo na magnetni trak, prenesemo na ekran ali ga prikažemo na kakšen drug način.

Poleg izhodnih ukazov imamo tudi vhodne ukaze.

Luknjane kartice in magnetni trakovi so najprimernejši za shranjevanje podatkov izven avtomatičnega računalnika. Za svoje delovanje potrebuje ta tudi sam določeno kapaciteto. Če naj z nekim programom delamo, ga moramo v računalnik vložiti. Isto velja za podatke. Računalnik lahko obdela le take podatke, ki so vanj vloženi. Interno shrambo za podatke imenujemo »spomin avtomatičnega računalnika«. Z luknjanih kartic ali magnetnih trakov prečitamo podatke in jih tako vnesemo v spomin računalnika.

Delo poteka po naslednjem zaporedju: vložitev, predelava, izdaja. Tu so še nekatere druge faze dela, ki jih lahko pozorimo s pralnim strojem.

Zamislimo si avtomatični računalnik kot »mislilni stroj«. Ta ne zna misliti, prav tako ne, kot ne zna pralni stroj. Lahko pa zelo razširi človekovo sposobnost reševanja problemov, s tem da po danih ukazih rešuje logične in aritmetične funkcije s svetlobno hitrostjo.

Izida volitev ne odloči avtomatični računalnik, da le rezultate po natančno predpisanem programu statistike, s katerim izračunavamo verjetnost volilnih izidov. Zato se lahko zgodi, da podatki iz dveh avtomatičnih računalnikov niso enaki. Te razlike pa ne nastanejo zaradi strojev, temveč zaradi statistikov, ki so sestavljali program.

Razlike pa lahko nastanejo tudi zaradi podatkov. Čeprav imamo program brez napak in uporabimo prvovrstni avtomatični računalnik, se rezultati lahko razlikujejo. Vzrok za to so napačni podatki. Če so vloženi podatki napačni, bomo dobili tudi napačne izide (rezultate).

Zadeva je jasna: če vložimo v avtomatični računalnik netočne podatke, bomo dobili tudi napačen rezultat. Če to ponovno primerjamo s pralnim strojem, bi to bilo takole:

Samo s pravilnim programom ne moremo dobiti čistega perila, če vložimo v stroj namesto umazanega perila nekaj drugega. Kar dobimo, je sicer oprano, ni pa to perilo.

Tretja vrsta napak lahko nastane, kadar avtomatični računalnik »odpove«, kot temu pravijo. Zgodi se npr. lahko, da je računalnik na plačilni list namesto 1250 din izpisal 1,250.000 din ali pa da piše vedno znova opomine za določenega kupca, čeprav je ta že zdavnaj poravnal račun.

Kaj moremo reči o teh napakah?

Zelo verjetno je, da ne smemo iskati napak v računalniku, temveč v nenatančno kontroliranih programih. To ne pomeni, da stroj nikoli ne »odpove«. Prav tako kot pralni stroj je tudi avtomatični računalnik sestavljen iz posameznih delov, ki se obrabijo. Vendar tako kot pri pralnem stroju, opazimo tudi pri računalniku, da je prišel odpovedovati. Napake običajno zelo hitro odkrijemo in popravimo.

Drugo zmotno o avtomatičnem računalniku ilustrira vprašanje, ki ga je postavilo neko podjetje: »Kaj je pravzaprav narobe z avtomatičnim računalnikom? Ta nam daje sicer točne odgovore, ne daje pa nam informacij tako, kot jih želimo.«

Računalnik lahko rešuje vezane probleme. Zgornje vprašanje lahko primerjamo

Pod goro

s situacijo, ko naročimo novi avto zato, ker smo se s starim zapeljali v napačno smer in zašli.

Tudi tu moramo podvomiti v program in analizo problema. Mogoče je bilo sodelovanje med podjetjem, ki je dalo navodila in programerjem, ki piše program, premalo intenzivno. Želje podjetja so bile premalo upoštevane.

Avtomatični računalnik je velik, preprost stroj, ki je popolnoma odvisen od tistega, ki ga nadzoruje — od človeka. Če uporabljamo napačen ali program z napakami, površne ali napačne podatke, dobimo napačen rezultat.

Čeprav smo računalnik v marsičem primerjali s pralnim strojem, moramo misliti na to, da je enkratni stroj, ki omogoča človeku rešiti mnoge probleme hitreje in natančneje, kot jih je reševal do sedaj.

Veliko problemov je mogoče rešiti le s pomočjo avtomatičnega računalnika. Ta razširja umske možnosti človeka v enaki meri, kot drugi stroji povečujejo fizično silo. Prav tako razbremeni človeka rutinskega dela in mu pomaga koristno izraziti njegovo inteligenco.

Upamo, da smo z opisom delovanja uspeli informirati bralce, na kakšnem principu delujejo računalniki.

V železarni Ravne uporabljamo računalnik že za vrsto nalog, ki smo jih do sedaj delali na drugih strojih ali ročno. Že v prvem letu obratovanja računalnika KIENZLE 6000 smo z njegovo pomočjo uspeli izdelati naslednje naloge:

1. Fakture za vse naše izdelke, ki so v nekaterih primerih že tako komplicirane, da so cele kalkulacije. Prodajna cena npr. valjanega materiala je odvisna od osnovne cene za vrsto jekla in različnih dodatkov za dimenzije, kvaliteto itd. ter rabatov. Ker dobimo za vsako fakturo vse važnejše podatke (kupec, izdelek, količina, vrednost, rabati itd.) zluknjane v luknjani kartici, lahko izdelujemo tudi razne prodajne statistike.

2. Že skoraj za vse izdelke izdelujemo predkalkulacije po direct-costing metodi. Te nam služijo za obračun proizvodnje in za prodajne odločitve. V načrtu pa imamo izdelavo evidence doseženega pokritja za sklenjene pogodbe.

3. Naslednja večja naloga, ki jo že opravlja računalnik, je obračun proizvodnje za tiste obrate, za katere imamo izdelane predkalkulacije. Obenem z izdelavo kalkulacije izpiše računalnik podatke za vse elemente kalkulacije na magnetni trak. Na podlagi podatkov proizvodnje in elementov kalkulacije izdelamo z računalnikom obračun proizvodnje, iz katerega je poleg podatkov za obračun razvidno tudi, kakšna je bila predkalkulirana cena v primerjavi z doseženo prodajno za posamezne izdelke.

V načrtu imamo, da bomo z novim letom na lastnem računalniku obračunovali osebne dohodke za vse zaposlene. V letu 1972 bomo postopoma uvajali še blagovno evidenco in evidenco prodaje po kupcih.

Zaradi majhne kapacitete in počasnosti računalnika KIENZLE 6000 v primerjavi z avtomatičnimi računalniki npr. IBM 360, bodo z naštetimi nalogami njegove zmogljivosti izkoriščene. Tudi te naloge bi na

večjem računalniku izvršili veliko hitreje in z manjšimi pripravami.

Za reševanje takih problemov, kjer je velik avtomatični računalnik potreben, sodelujemo z računskimi centri v Železarni Jesenice, IBM — Ljubljana v Metalurškem inštitutu Ljubljana. Na teh računalnikih tekoče obdelujemo nekatere naloge ali se pripravljamo, da jih vpeljemo. Seveda pa je tak način dela lahko le začasen, dokler sami ne bomo dobili večjega računalnika. Že dalj časa obdelujemo različne naloge, ki jih je vpeljal metalurški oddelek s področja statistične kontrole kvalitete (ugotavljanje soodvisnosti različnih faktorjev proizvodnje ter sestave in kvalitete izdelkov). V delu imamo obračun nabavljenega materiala, vodenje evidence stanja in premikov po skladiščih ter napovedovanje potreb. To je obsežen program, ki ga je mogoče obdelati le na velikih računalnikih. S tekočo obdelavo programa materialnega poslovanja si ometamo veliko prihrankov, in sicer zaradi zmanjšanja zalog, pravočasnega dajanja potreb, ugotavljanje ne-

kurantnega materiala, standardizacije materiala itd.

V fazi vpeljave je tudi program za terminiranje proizvodnje in vodenje evidence zasedenosti kapacitet. Zaradi kompliciranosti problema smo v prvi fazi obdelali le terminiranje proizvodnje pnevmatičnega orodja. Po uspešni vpeljavi v tem obratu bomo terminiranje postopoma vpeljali tudi za drugo proizvodnjo.

V načrtu imamo še uvedbo različnih drugih nalog. Tako bomo z velikim računalnikom lahko po posebnem programu izračunali, katere izmed več tisoč izdelkov moramo izdelati in prodati, da bomo dosegli optimalni dobiček.

Kljub razmeroma kratkem času so sodelavci, ki se ukvarjajo v Železarni Ravne z avtomatično obdelavo podatkov, dosegli lepe rezultate, s katerimi bi bili lahko zadovoljni v marsikaterem podjetju, kjer že imajo lasten računalnik. Da bi napredovali še hitreje, se bomo tudi v naši železarni morali končno odločiti za lasten velik računalnik.

Prvi koraki naše pnevmatike

Bilo je kmalu po osvoboditvi, ko sem l. 1945 prišel v železarno kot vajenec v staro ključavničarsko remontno delavnico, kmalu nato pa v mehnično delavnico (sedanji obrat čistilnice) k mojstru Doberšku Jožetu. V tej, takrat še novi hali, je bilo razvrščeno veliko število novih lažjih orodnih obdelovalnih strojev in se je tako že koncem leta 1945 pričela mehanska strojna obdelava predvsem predmetov, ki so terjali visoko kvaliteto mehansko in termično obdelavo kvalitetnih jekel.

Med prvimi takimi zahtevnimi predmeti so bili bati in vsadne puše za pnevmatična vrtna kladiva proizvajalcev iz zahodnih držav, ki so takrat bili še tako potrebni rudniku bakra iz Bora, saj rezerv-

nih delov takrat še ni bilo mogoče uvažati ne iz ZDA niti iz drugih zahodnih držav, kjer so bila pač ta pnevmatična kladiva proizvedena. Prav dobro se še spominjam, ko je pogosto prihajal predstavnik rudnika bakra iz Bora in prinašal vzorce, na podlagi katerih so strokovnjaki iz našega podjetja reševali kvaliteto materiala ter mehansko in termično obdelavo. Že takrat je bila dognana kvaliteta jekla, ki še danes ustreza batom za pnevmatična kladiva, tako da so še danes bati naše proizvodnje istovetni, pa celo boljše od znanih svetovnih proizvajalcev pnevmatičnih strojev in opreme. Ti rezervni deli predstavljajo pravzaprav pričetek izdelave zahtevnih delov za pnevmatična kladiva.

Prvo pnevmatično vrtno kladivo izdelano v Železarni Ravne l. 1947

Leta 1947 je prišlo do izdelave prvega pnevmatičnega vrtnega strojčka za udarno rotacijsko vrtnje v kamenine.

Prvo pnevmatično vrtno kladivo, izdelano leta 1947 v Železarni Ravne

To kladivo je bilo izdelano kar iz polnih strojno in ročno mehansko oblikovanih kosov jekla ustrezne kvalitete, razumljivo, saj se za prototipe ne izdelujejo kalupi in podobno, kot za serijsko proizvodnjo. Tega so oblikovali takrat najboljši specialisti za mehansko obdelavo kot tov. Erjavc Mirko (sedaj vodja delavnic v metalurški industrijski šoli), tov. Kučar Ivan (pokojni) ter drugi. To pnevmatsko vrtno kladivo je verjetno tudi prvo, ki je izdelano v Jugoslaviji in je bilo že takrat razstavljeno na zagrebškem velesejmu. Čeprav to kladivo v sedanjem času nikakor ne bi ustrezalo (zaradi kvadratnega vsadnika, majhen premer bata 60 mm, z malim številom udarcev), ima za nas, bi skoraj lahko rekel, zgodovinski pomen.

Okrog leta 1948 je prišlo do izdelave pnevmatičnih nabijalnikov, in to v začetnih delavnicah metalurške industrijske šole. Ti nabijalniki so se najprej izdelovali za potrebe naše kaluparnice, pozneje pa tudi za potrebe livarn po državi. Seveda se je takoj pokazala potreba po pnevmatičnih kladivih za čiščenje litine za našo čistilnico.

Pravi pričetek resnega razvoja in pozneje proizvodnje pnevmatičnih vrtnih strojev in tovrstne opreme pa se je pričel okrog leta 1950. Takrat je tov. Zupan Ivan kot oče naše pnevmatike dal v program, da postanemo proizvajalci pnevmatskih proizvodov v Železarni Ravne v širšem smislu s postopno osvojitvijo celotnega asortimana, za rudarstvo, kamnolome in kovinsko industrijo. Takrat so se najprej izdelali ustrezni načrti za udarno vrtno kladivo RK-18. V letu 1953 je bilo izdelanih 5 prototipov teh vrtnih strojčkov. Te smo najprej preizkusili na deloviščih v rudniku Mežica. Proti pričakovanju so bili rezultati vrtnja kar zadovoljivi. Sicer je to kladivo zaradi svojega učinka in enostavnosti bolj ustrezalo na gradbenih deloviščih oziroma kamnolomih. Čeprav je bilo takrat tudi nekaj pripomb, pa jih je bilo proizvedenih nekaj nad 12.000 za potrebe po državi in še danes jih kupujejo, ker je vzdrževanje in rokovanje dokaj preprosto.

Kmalu je nato leta 1955 prišlo do konstrukcije novega vrtnega kladiva RK-21, predvsem iz razloga, ker je razvoj terjal potrebo po učinkovitejšem rudniškem vrtnem kladivu, medtem ko je bil RK-18 primernejši za kamnolome in cestogradnjo. Nekako leta 1956 je bilo že izdelanih deset prototipnih vrtnih kladiv RK-21, ki so bila po uspešni preizkušnji doma, poslana na delovišča širom države zaradi preizkušnje na različnih rudniških deloviščih.

Po izdelavi teh dveh tipov vrtnih kladiv je razvoj narekoval pnevmatične potisne naprave, ki opravljajo težko fizično delo vrtnega ter jih imenujemo pnevmatične podporne noge.

Ob taki pnevmatični podporni nogi vrtnega v rudniku ali kamnolomu le uravnava smer in regulacijo primerne vrtnega

pritiska na dleto (monoblok sveder), ko težko fizično delo skoraj povsem odpade. Poleg navedenega pa daje uporaba teh podpornih nog neprimerno večje učinke pri vrtnju v kamenine kot ročno.

Vzporedno z razvojem udarno rotacijskih vrtnih strojev so se že takoj kazale zahteve po kladivih za delo v granitni industriji kakor tudi kladiv za odkopavanje. Tako smo osvojili najprej granitna pnevmatična kladiva RGK, pozneje pa še odkopna kladiva ROK, ki se uporabljajo za odkopavanje v premogovnikih kakor tudi na drugih gradbenih deloviščih.

Ko se je delno prodrlo v izdelavo pnevmatičnih strojev in opreme za rudarstvo in kamnolome, je nadaljnji razvoj narekoval izdelavo pnevmatičnih strojčkov za kovinsko industrijo. Tako smo pričeli z osvajanjem pnevmatičnih brusilnih strojev ter sekalnih in kovičnih kladiv.

No, pa kaj bi razlagal še več, priložena slika prikazuje, da se je v teku navedenih let še kar precej razvilo na tem področju in da je asortiman kar precejšen.

Pnevmatični proizvodi v Železarni Ravne

Seveda pa je nadaljnji razvoj šel dalje, pojavile so se zahteve po globinskih kladivih za premere vrtnin 85 in 105 mm. Ta kladiva so terjala nadaljnji razvoj kom-

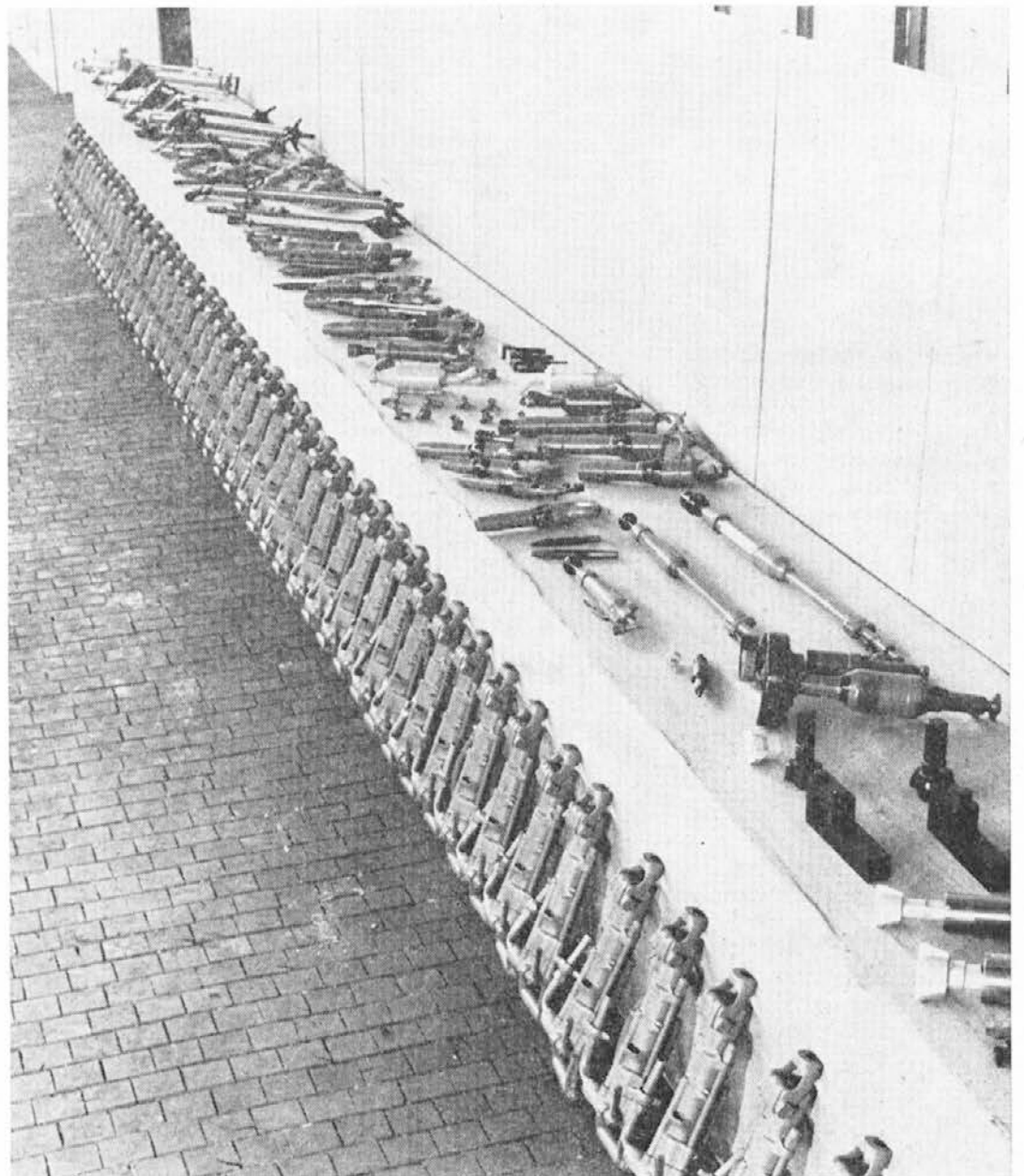
pletnih vrtnih garnitur. Na tej podlagi smo izdelali prvotno mehansko vrtno napravo RGVN.

Končno pa se bo morda kdo pojavil s trditvijo, da smo posnemali tudi druge. Delno to tudi drži in verjetno je tako tudi edino pametno, če hočemo nadoknaditi dolgoletni razvoj drugih. Vendar verjemite, tudi to ni lahko, ker polovico vsega je le potrebno spremeniti, osvojiti tehnologijo materiala itd.

Mislim, da je vsakomur jasno, da moramo vedno uporabljati literaturo kakor tudi izkušnje prednikov ter ne smemo zapravljati časa in denarja s ponovnim odkrivanjem tehničnih metod, ki so v svetu že znane. To dela danes skoraj ves svet.

Če danes zasledujemo pnevmatično industrijo iz Japonske, opažamo, da so še bolj intenzivno posnemali druge kot mi, predvsem pnevmatične stroje iz ZDA ter jih šele sedaj razvijajo in izpopolnjujejo dalje.

Seveda pa smo sedaj že prišli do take stopnje razvoja na tem področju, da ga samostojno konstrukcijsko razvijamo. Zato bo seveda verjetno potrebno dajati več sredstev za razvoj, tj. angažirati več strokovnega kadra, imeti popolnejšo delavnico za prototipe z meritvami, preizkušanje itd.

Pnevmatični proizvodi v Železarni Ravne

Kot primer, da smo nalogam kos konstrukcijsko samostojno, predstavljam prototipno izdelan pnevmatično-hidravlični vrtni stroj RGVS.

Globinski vrtni stroj RGVS — proizvod Železarne Ravne

Na sliki je razviden v izvedbi globinskega vrtnega sistema (Down the hole sistem) tj. sistem, ki se je v svetu pojavil nekako pred 16 leti, v glavnem za vrtnine velikih premerov 85, 105, 150 pa tudi do 200 mm. Tako velike vrtnine so predvsem potrebne za velike rušilne moči v kamnolomih pa tudi v rudnikih.

Na sliki prikazani vrtni stroj RGVS omogoča hidravlično dviganje, nagibanje ter pomikanje lafete kakor tudi stabiliziranje (utrđitev) na delovišču, vse mehanizirano.

V dokončni izvedbi bosta z enostavno premontažo možni dve varianti načina vrtnja:

— sistem za globinska vrtnja, pri katerem gre udarno kladivo v izvrtino,

— sistem s težkim udarno rotacijskim kladivom na lafeti, ko potuje dleto (krona) z vrtnimi drogovi v izvrtino.

Za navedeni stroj smo izdelali nov lahek pnevmatični motor, ki je proti motorju na lafeti RGVN kot igračka, pa je vendar močnejši od dosedanjega, s tremi cilindri.

Končna izpopolnitev vrtnega stroja RGVS pa bo v izvedbi samohodnega tj. motornega prevoza, kar je seveda za prestatitev na delovišču kakor tudi za transport na druga delovišča nujno potrebno.

Tako bo verjetno prevozni mehanizem izdelan v dveh variantah, in to:

1. Prevoz s pnevmatičnim motorjem, tj. samo za območje samega delovišča.

2. Prevoz z zgorevalnim (benzinskim motorjem) za območje delovišča ter po potrebi tudi na druga delovišča, saj bo seveda neodvisen od kompresije kot izvora energije za pnevmatične motorje. Slednji bo imel poleg navedenega tudi to prednost, da bo lahko imel vrtnalec tudi osve-

tljenost delovišča iz dinama prevoznega motorja, tj. za delo v nočnem času.

Seveda pa z navedenimi dopolnitvami na tem stroju še ne bo konec. Do sedaj smo imeli možnosti vrtnja v kamenine z udarno rotacijskim sistemom do premera \varnothing 105 mm in globin do 100 m. Nadaljnji razvoj tudi od nas terja, da izdelamo še večja globinska kladiva, s katerimi bo možno vrtati vrtnine vsaj do 150 mm. To zahteva predvsem minerska tehnika, da je mogoče staviti v izvrtine večje količine eksploziva ter se tako dosežejo večji rušilni učinki.

Kako bo z nadaljnjim razvojem pnevmatike?

V teku 20-letnega intenzivnega osvajanja pnevmatičnih proizvodov se je nanizal kar precejšen asortiman. Prišli smo do take stopnje rasti, da naše proizvodne kapacitete v pnevmatiki nikakor ne zadovoljujejo jugoslovanskih potreb, kaj še, če bi poizkušali izvažati.

Če primerjamo brutoprodukt iz lanskega leta na pnevmatičnih proizvodih, ki je znašal okrog 2 milijardi S din, kar je samo 4 odst. celotnega brutoprodukta železarne, vzeto prav tako iz lanskega leta, je vsekakor razumljivo, da ne more pokriti jugoslovanskega tržišča, čeprav imamo s področja pnevmatike osvojen le najbolj množičen asortiman, tj. lahke in srednje težke stroje ter orodja. Je pa tudi dejstvo, da nizkemu finančnemu rezultatu krepko botruje zavod za cene, saj so cene nekaterim našim pnevmatičnim proizvodom 2 do 4-krat nižje v primerjavi z nekaterimi enakimi inozemskimi proizvodi. Ker pa so se osnovne cene jeklom dvignile, nastaja celo vprašanje rentabilnega poslovanja.

Najbrž je razumljivo, da moramo nekaj ukreniti, in to:

1. Izvršiti tipizacijo, tj. koncentrirati in izpopolniti že osvojeni asortiman, kolikor bo največ mogoče, delno morda preiti v kooperacijo z inozemstvom, saj obstajajo možnosti.

2. Izpopolniti kvaliteto sedanjega asortimana, da se bodo naši proizvodi v celoti lahko merili s inozemskimi.

3. Povečati proizvodne kapacitete do take stopnje, da bomo s področja lahkkih in srednjih pnevmatičnih strojev ter v orodju pokrili celotne jugoslovanske potrebe.

Ker bi bila pot nazaj verjetno nenormalna, obstaja najbrž samo možnost povečanja tovrstne proizvodnje, kar bo možno le s povečano nabavo dodatnih novih strojev (saj je obstoječi strojni park krepko iztrošen). Verjetno pa bi bila edina najboljša rešitev za to proizvodnjo v delnem samostojnem obratu, kot ga imajo v sosedni železarni Böhler v Avstriji, saj tudi pri njih ni šlo, dokler niso celotne pnevmatike koncentrirati pod samostojno streho od razvojne konstrukcije, prek delavnice za prototipe, mehanskega obdelovalnega parka vključno z montažo.

Pred nekaj meseci je bil tudi pri nas pogovor o nekem novem obratu v širšem smislu, najbrž skupaj: za proizvodnjo industrijskih nožev, orodij za stiskalnice kakor tudi za pnevmatiko v celoti. Verjetno je pri tolikšnem asortimanu visoko kvaliteten jekel, ki se proizvaja v železarni, najboljši izhod, da jih finaliziramo, kolikor je mogoče največ.

Končno je prišel čas, ko se verjetno moramo odločiti bodisi za ekstenzivno proizvodnjo ali pa za intenzivno finalizacijo takšne ali drugačne proizvodnje, ki bo bazirala na doma proizvedenih visoko kvaliteten jeklih.

Štefan Ott

IZ ŽELEZARSKEGA ZBORNIKA

Železarski zbornik 1971/3, str. 171—177

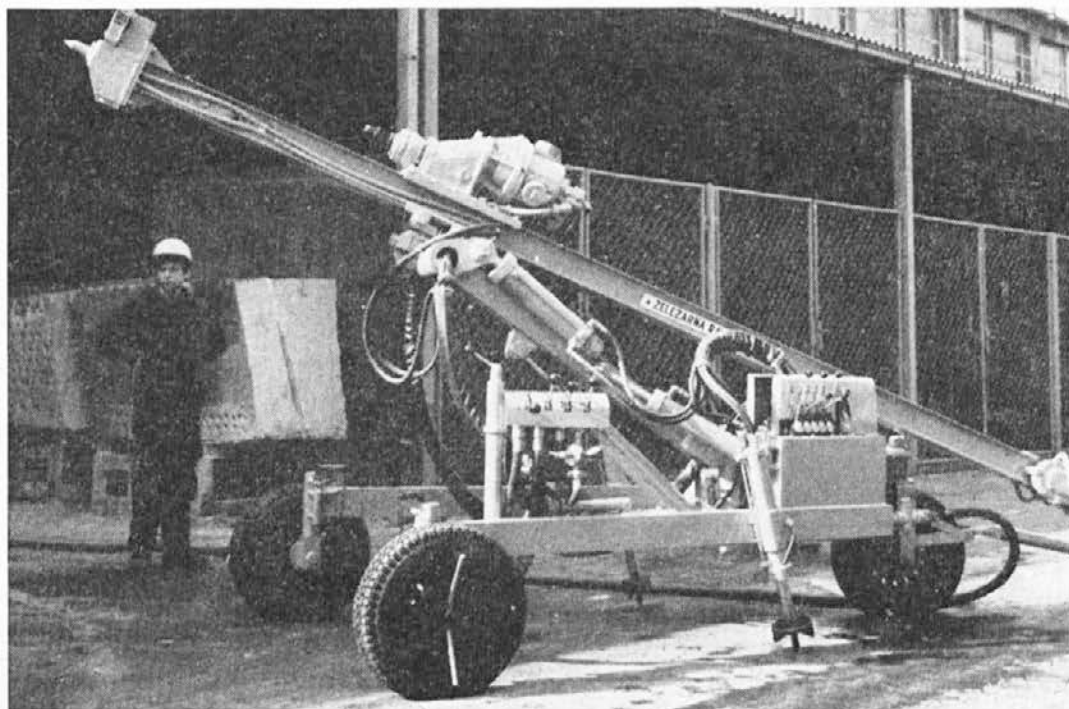
Jože Rodič, dipl. inž., Jože Pšeničnik, Uporaba metode PERT pri vodenju laboratorijskega dela v železarni Ravne

Zelo širok proizvodni program metalurške in strojno predelovalne dejavnosti s finalizacijo v železarni Ravne zahteva določene specifičnosti v organizaciji kontrole in raziskav. Ena od teh specifičnosti je v tem, da isti metalurški laboratoriji služijo potrebam redne kontrole in raziskav. Poseben problem pri tem je koordinacija obeh dejavnosti v taki obliki, da je zagotovljena čim hitrejša kontrola redne proizvodnje, da niso zapostavljene raziskovalne naloge in da je obremenitev laboratorijev čimbolj enakomerna.

Za rešitev nakazanega problema je bil uveden poseben organizacijski sistem priprave dela za laboratorije z redno uporabo metode PERT mrežnega planiranja. Večje raziskovalne naloge morajo biti prav tako programirane po metodi PERT.

Rezultati laboratorijskih preiskav se redno prenašajo na IBM luknjane kartice, iz kartoteke teh pa se redno izdelujejo s pomočjo analiz matematične statistike strokovna poročila o gibanju kvalitete različnih vrst jekel in posameznih izdelkov.

Na podlagi takih poročil nastajajo programi določene skupine raziskovalnih na-

Globinski vrtni stroj RGVS — proizvod Železarne Ravne

log, pri katerih se v širšem obsegu poslužujemo višjih metod matematične statistike (analiza variance, primerjave serij, regresije, planirani modeli itd.) z uporabo računalnikov pri obdelavi podatkov iz redne dokumentacije ali iz posebnih ali dopolnilnih planiranih raziskav.

O posameznih metodah smo že poročali, zato jih posebej ne opisujemo v tem članku.

Železarski zbornik 1971/1, str. 31:

Ferdo Grešovnik, dipl. inž., Izdelava in praktična uporaba TTT diagramov.

Opisan je dilatometer DITIRC, ki ga v železarni Ravne uporabljamo za izdelavo izotermnih in kontinuirnih TTT diagramov. Poudarjene so predvsem različne možnosti uporabe te naprave. Navedeni so načini doseganja različnih ohlajevalnih hitrosti, ki so potrebne za izdelavo TTT diagramov. Omenjene so pomožne metode za dopolnitev premenskih krivulj nekaterih jekel. Razloženo je vrednotenje diagramov čas—temperatura—dilatacija. Opisane so fazne spremene pri avstenitizaciji in pri razpadu avstenitne faze med ohlajevanjem. Na primerih naših jekel je prikazan vpliv faznih premen na obliko dilatometrskih krivulj pri kontinuirnem ohlajanju in izotermnem držanju vzorcev z avstenitno strukturo. Naveden je postopek za praktično uporabo TTT diagramov pri toplotni obdelavi jekel.

Ferdo Grešovnik, dipl. ing.

Železarski zbornik 1971/1, str. 43:

Jože Šegel, dipl. inž., Določevanje potrebnega števila preizkusov pri ugotavljanju udarne upogibne žilavosti orodnih jekel

Metoda določevanja števila paralelk je potrebna in uporabna pri vseh tistih meritvah, kjer je zaradi velikega trošenja merjenih veličin potrebno večje število paralelnih meritev. Pri izbiri števila paralelk upoštevamo: potrebno ločljivost, standardno deviacijo in verjetnostni nivo zanesljivosti dobljenih rezultatov.

V članku je ta metoda prikazana na primeru določitve števila paralelk za preizkus udarne upogibne žilavosti orodnih jekel in kaže, da bo število paralelk pri teh meritvah nihalo od 3 do 15, v odvisnosti od standardne deviacije in verjetnostnega nivoja. Pri širših raziskavah žilavosti orodnih jekel bo takšna racionalnejša izbira števila paralelk pomenila znatno pocenitev razmeroma dragih preiskav.

Jože Šegel, dipl. ing.

Železarski zbornik 1971/2, str. 69—81.

Rodič J., A. Rodič, I. Hrastnik, Prispevek k tipizaciji pogojev preizkušanja obrobne kaljivosti cementacijskih jekel

Obrobna kaljivost je metoda preizkušanja, ki se tudi v naprednih industrijskih državah uporablja šele v zadnjem desetletju. Zaradi vedno hitrejšega razvoja tehnike so se pokazale potrebe po tej metodi preizkušanja, zato jo hočemo tudi v naših laboratorijih po uspešnih uvodnih raziskavah osvojiti čimprej in v čim popolnejši obliki.

Do leta 1955 so v literaturi obravnavali pri cementacijskem jeklu v večini le vplive časa cementacije, temperature cementacije in vplive legirnih elementov. Kmalu se je pokazala potreba po spoznavanju kaljivosti. V ta namen so bili izdelani pasovi kaljivosti cementacijskih jekel, vendar le za kaljivost jedra. V praksi pa se je pokazalo, da potrošnike v nekaterih primerih celo bolj zanima kaljivost cementirane plasti ali tako imenovana »obrobna kaljivost« kot pa kaljivost jedra. Če

cementirana plast ne ustreza namenu, so še tako dobre lastnosti jedra brez pomena. Z raziskavo obrobne kaljivosti lahko ugotovimo, v kakšnem območju je treba pričakovati obrobno kaljivost pri eni in isti vrsti, če se kemijska sestava in kaljivost jedra spreminjata od zgornje proti spodnji meji območja oz. pasu kaljivosti.

Obrobno kaljivost cementirane plasti lahko preizkušamo na standardni jominy probi z direktnim in indirektnim kaljenjem.

Ivica Hrastnik

Ivan Ažnoh, dipl. ing.

Švedi so razvili nov način proizvodnje brzoreznih jekel

Dosedanji način izdelave brzoreznih jekel gre prek izdelave jekla, vlivanja v ingote, predelave ingotov v gredice, čemur sledi finalizacija polproizvodov. Ker pa ima lita struktura ingotov velik vpliv na končne lastnosti orodij, so se razvijale razne tehnologije izdelave in predelave ingotov. Najnovejši način je opustil litje ingotov, saj jeklo pri posebnem postopku litja razpršijo v prašek, tega pa nato vroče stiskajo pod visokimi pritiski v polproizvode, ki jih naprej predelujejo po že znani tehnologiji.

Uvod

Kvalitetne lastnosti brzoreznih orodij so odvisne od celotne tehnologije izdelave.

Ta sestoji:

1. iz izdelave in litja jekla,
2. iz vroče predelave jekla,
3. iz mehanske in toplotne obdelave polproizvodov v končna orodja.

Težko je reči, kateri del teh tehnologij je važnejši. Vsekakor je toplotna obdelava tista, ki da končne želene lastnosti orodju. Ta končna faza pa zahteva od predhodnih, da zagotovijo polizdelek, ki ima enakomerno strukturo. Pod enakomerno strukturo razumemo drobne in enakomerno razporejene karbide. Mreže in trakovi niso ugodni glede enakomernosti lastnosti, občutljivosti pri kaljenju in drugih uporabnih lastnosti pri gotovih orodjih.

Na to enakomerno strukturo najbolj vplivata vroča predelava in litje jekla v kokile. Zato pogledjmo na kratko najprej izdelavo in litje jekla ter vročo predelavo.

1. Izdelava in litje brzoreznega jekla

Kemična sestava brzoreznega jekla je taka, da povzroča heterogeno strukturo jekla. Iz faznih diagramov vidimo, da bo zaradi širokega območja strjevanja moralo priti do izcejanja pri strjevanju. To je določeno s sestavo jekla in pogoji strjevanja. Najprej se pri strjevanju začnejo izločati primarni kristali, katerih sestava se spreminja in na koncu se izloči ledeburitni evtektik, ki obkroža ta primarna zrna. Lito strukturo brzoreznega jekla prikazuje slika 1. Taka heterogena struktura neugodno vpliva na lastnosti orodij, zato je uporaba litih brzoreznih orodij omejena. To lito strukturo je potrebno od-

praviti ali zmanjšati heterogenosti. Bili so razviti načini izdelave in litja jekla, ki naj omogočajo bolj homogeno strukturo. Poznano je dodajanje kali v jeklo in stresa med litjem. Nadalje so poizkušali

Slika 1 — lita struktura brzoreznega jekla

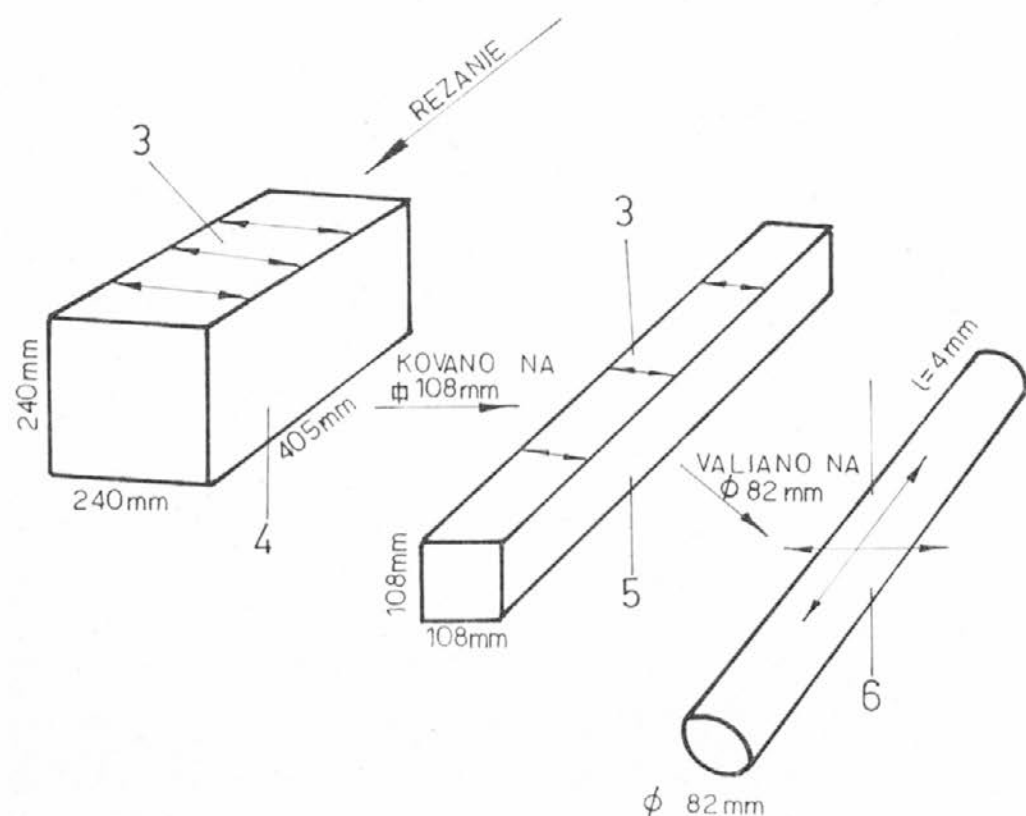
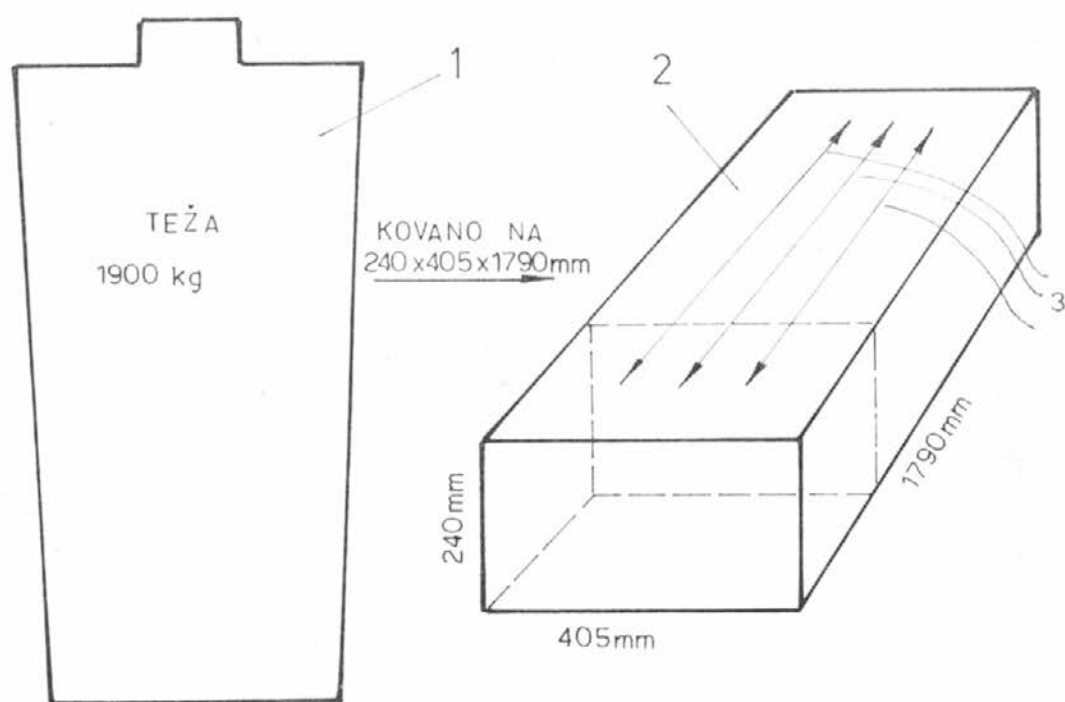
odstraniti nehomogenosti ingotov z žarenjem. Vendar vsi ti postopki ne dajo zadovoljivih rezultatov. Ker se težave okrog nehomogenosti večajo z velikostjo ingotov, pridemo ravno do problemov pri izdelavi orodij večjih presekov. Velikost ingotov brzoreznih jekel je zaradi nehomogenosti omejena in po navadi ne presega dveh ton.

V jeklarski tehnologiji lahko torej nehomogenosti le zmanjšamo, ne moremo pa jih odpraviti. Nehomogenosti so odvisne od velikosti in oblike ingotov, pogojev litja in ohlajanja ter baznih lastnosti jekla.

2.0. Vroča predelava

Vroča predelava ima sicer predvsem namen dati obliko končnemu izdelku in izboljšati neugodne lastnosti lite strukture. Prav pri brzoreznih jeklih je izboljšanje strukture z vročo predelavo izredno važno. Za razbitje lite strukture je važna stopnja predelave, ki naj bo pri teh jeklih čim večja, da se lita struktura lahko razbije. Ker je važna tudi velikost karbidnih zrn, je potrebno dodatno paziti še na temperaturo in čase, da karbidi ne začnejo rasti. Kot rezultat vroče predelave želimo dobiti jeklo, ki ima enakomerno strukturo s čim manjšimi karbidi in karbidnimi izcejami. Namen vroče predelave torej je, da čimbolj razbijemo lito strukturo, tako da dobimo čimbolj enakomerno strukturo končnih profilov jekla.

Vročne ingote predelamo v gredice po navadi z vzdolžnim kovanjem in valja-

Slika 2 — shema postopka prečnega valjanja — kross roll

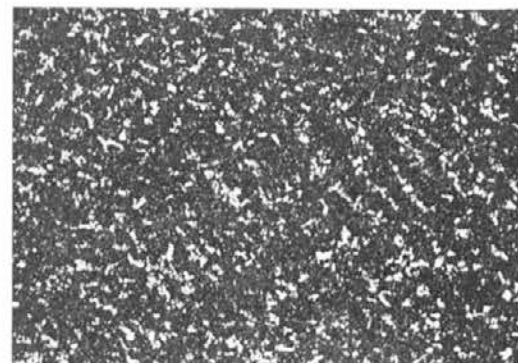
njem. Pri tem pa ne dobimo predelanega jekla z enakimi lastnostmi v vseh smereh. Zato so razvili postopek tako imenovane prečnega valjanja, ki da za končen produkt enakomernejšo strukturo v vseh smereh. Shema procesa je prikazana na sliki 2, struktura pa na sliki 3.

Prečno valjanje je en način vroče predelave, ki da dobro razbito lito strukturo in se lahko rabi za izdelavo orodij večjih presekov. S pravilno in ustrezno vročo predelavo lahko dobimo dokaj dobro razbito lito strukturo, ne moremo pa vseh nehomogenosti, ki nastopajo pri izdelavi ingotov, odpraviti. Končna toplotna obdelava orodij da tem zahtevane lastnosti, seveda s pogojem, da je predhodna tehnologija vroče predelave in izdelave jekla pravilna.

3.0. Postopek ASEA-STORA

Nov način ASEA-STORA ima spremenjeno tehnologijo od ulivanja jekla do izdelave polfabrikatov — gredice, ki se bistveno razlikuje od sedaj običajnega načina. Sloni na dejstvu, da se težave pri strjevanju okrog nehomogenosti manjšajo s povečanjem hitrosti ohlajevanja. Te ekstremne vrednosti ohlajevanja pa lahko dosežemo le pri zelo majhnih presekih ingotov. Tako pridemo do načina proizvodnje brzoreznih jekel in ostalih zlitin, ki so podvržene močni segregaciji, tako da najprej proizvedemo prašek in nato naredimo kompaktno izdelke iz tega praška. Če je prašek pravilno proizveden, se lahko vsak prašni delec smatra kot ingot. Tako pridemo do ekstremno majhnih ingotov, kjer težave okrog segregacij in neenako-

sti odpadejo. Ko se tak prašek stisne, se lahko dobi kemično in strukturno homogen izdelek. Skupne raziskave firm ASEA in STORA — Kopparberg so dale nov proces, ki se po stroških lahko primerja s sedanjim načinom proizvodnje brzoreznih jekel, vendar daje izdelke z drobnimi in enakomerno razporejenimi karbidi. STORA Kopparberg, glavni proizvajalec brzoreznih in drugih visoko legiranih jekel, je z izkušnjami in znanjem, ki ga ima na obstoječih metodah proizvodnje, razvila po-

Slika 3.1 — struktura brzoreznega jekla, proizvedenega po postopku kross roll

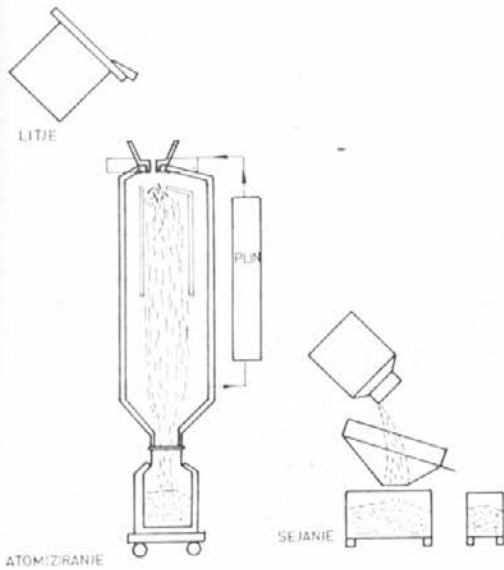
stopek in zgradila objekte za proizvodnjo praškov. ASEA s svojo dolgo tradicijo na področju stiskanja z visokimi pritiski in z razvito opremo za hladno in vroče izostatično stiskanje praškov je naredila še dodatne naprave, tako da bo postavljen objekt v vrednosti 11 milij. švedskih kron, ki bo letno dajal 2300 t teh proizvodov. Predvideno je, da bo ta objekt začel z delom letošnje leto.

Zahteve po lastnostih praškov zavisijo od načina stiskanja praška v kompaktno jeklo, zato pogledimo najprej metode stiskanja. Od stiskanja se zahteva, da lahko dobimo popolnoma kompaktno proizvode velikih dimenzij z nizkimi proizvodnimi stroški. Zelo je važno, da so stiskanci resnično popolnoma kompaktni, kajti preostale pore delajo težave. Prašne metode so že rabljene za druge namene, kot proizvodnja strojnih delov kompliciranih oblik, ki niso izpostavljene delovanju velikih obremenitev. Prašek se stisne v zelene oblike oz. izdelke, ki se nato ogrevajo na visoke temperature, tako da se prašni delci vežejo s sintranjem. Ta način dela ne more dati popolnoma homogenih proizvodov in se ne more uporabljati za brzorezna jekla.

Način, ki najbolj ustreza omenjenim zahtevam, je vroče izostatično stiskanje, pri katerem se stiska sočasno pod viso-

Slika 3.2 — struktura brzoreznega jekla, proizvedenega na klasičen način vzdolžne predelave

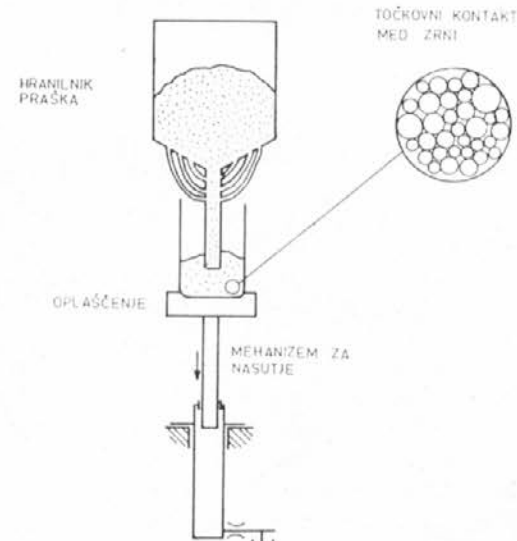
Slika 4 — shema proizvodnje praška

kim pritiskom in visoko temperaturo enakomerno z vseh strani. Pri tem načinu stiskanja praškov brzoreznih jekel je pritisk najmanj 1000 atm pri temperaturi nad 1000° C. Zato je potrebna posebna oprema, ki ni enostavna in je draga. Če hočemo, da bodo stroški za stiskanje majhni, mora biti produktivnost stiskalne opreme velika, to pa pomeni, da morajo biti časi stiskanja kratki in da podloga za stiskanje vsebuje čimveč praška, zato mora prašek imeti visoko nasipno vrednost, ki zavisi od oblike in velikosti delcev.

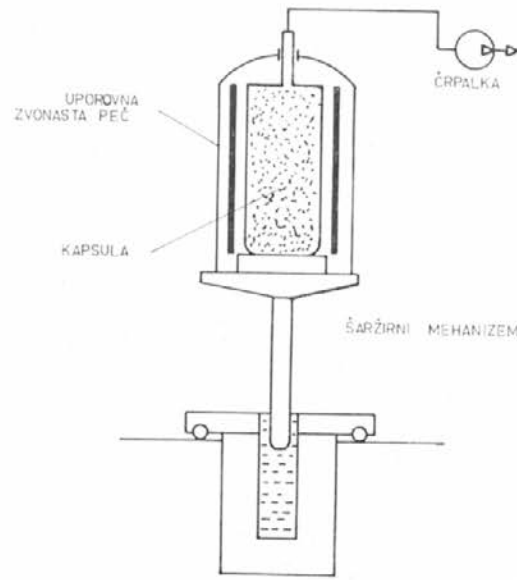
Drugi važen pogoj je, da prašni delci niso oksidirani. Brzorezna jekla vsebujejo legirne elemente, ki oblikujejo stabilne okside, ki jih je težko in drago odstranjivati. Če so površine praškov oksidirane, bodo oksidi v končnem izdelku zmanjševali dobre lastnosti jekla, zato mora biti prašek proizveden na tak način, da je oksidacija površin izključena.

3.1. Proizvodnja praška

Način proizvodnje neoksidiranega okroglega jeklenega praška je prikazan na sliki 4. Brzorezno jeklo se izdelava v srednje frekvenčnih indukcijskih talilnih pečeh z znano obstoječo tehnologijo. Jeklo se vlija v posodo, ki ima v izlivku eno ali več finih lukenj. Ta posoda je postavljena na vrh stolpa, ki ga imenujejo razpršilna komora — atomizator (slika 4). Skozi odprtine teče jeklo v drobnih curkih v razpršil-

Slika 5 — shema nasutja praška v kapsule

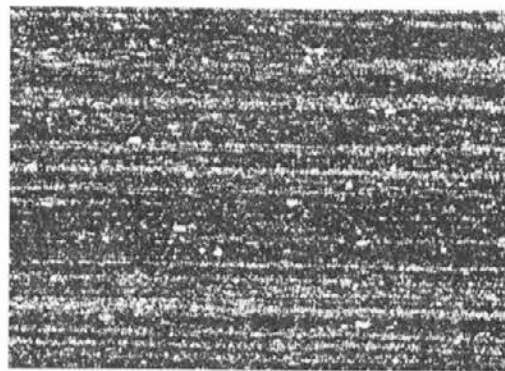

Slika 6 — zvonasta peč za predgrevanje in evakuiranje

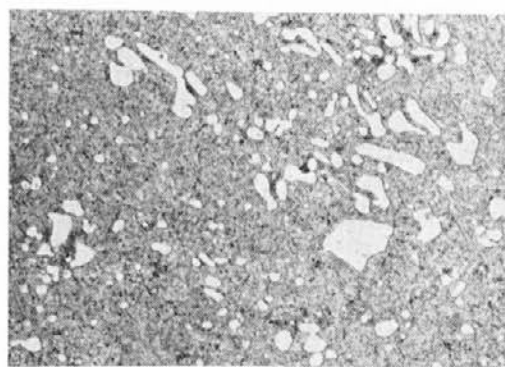
no komoro, na vrhu katere so nameščene še posebne plinske šobe. Skozi te šobe piha močni curki plina na curke jekla in ga drobijo v majhne kapljice. Jeklene kapljice se hladijo in strdijo, ko prosto padajo skozi atomizator. Ko so strjene, se naprej intenzivno hladijo na sobno temperaturo. Prašek se zbira na dnu atomizatorja.

Tekoče razpršeno jeklo zavzame obliko kroglice in se z ohlajevanjem strdi. Da se te kroglice ne sploščijo, ne smejo udarjati ob trdne ovire. Velikost prahu je odvisna od hitrosti in načina strujanja razpršilnega sredstva in je okrog 0,5 mm.

Da se prepreči oksidacija praška, je atomizator napolnjen z argonom, ki je tudi razpršilno sredstvo. Ker je argon drag, je atomizator opremljen z opremo za krožni tok plina.

Slika 7 — struktura brzoreznega jekla BRU (STORA 30), proizvedenega po klasičnem načinu. Vidi se trakava razporeditev karbidov. Povečava 100-krat

Slika 9 — struktura BRU, proizvedenega po klasičnem načinu pri povečavi 1000-krat. Vidijo se grobi karbidi

Tako proizveden prašek gre na sejanje, kjer se ločijo točno določene velikosti in izločijo sploščeni delci. Tako granuliran prašek gre v nadaljnji proces predelave, ki ga lahko razdelimo:

1. v nasutje praška v kapsule
2. v hladno izostatično stiskanje
3. v predgretje in evakuiranje
4. v vroče izostatično stiskanje

3.2. Nasutje praška v kapsule

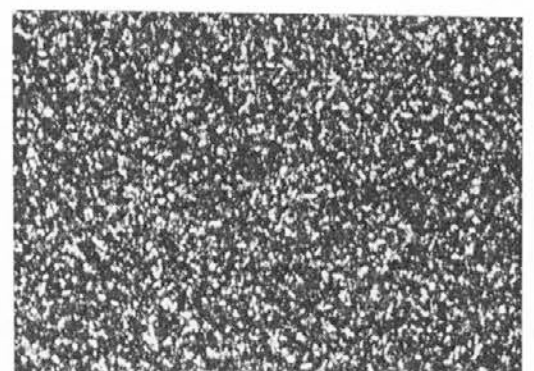
Prašek se mora pravilno nasuti v posebej pripravljene kapsule. Kapsule so lahko narejene z varjenjem, material pa mora imeti enak ogljikov potencial kot prašek, da ne povzroča razogljčenja plasti praška, ki so v dotiku s kapsulo. Pri polnjenju je potrebno paziti, da ne pride do razmešanja praška. Na to je potrebno še posebej paziti pri velikih kapsulah. Te zahteve po enakomerni razdelitvi se dosežejo s posebno napravo za nasipanje, ki jo prikazuje slika 5.

3.3. Hladno izostatično stiskanje

Za končno vroče izostatično stiskanje moramo ogreti prašek v kapsuli nad 1000° C. Ker pa je toplotna prevodnost nasutega praška nizka (1/100 od trdnega materiala), so časi za ogrevanje kapsule izredno dolgi. Da bi rešili ta problem dolgega ogrevanja, so uvedli najprej fazo hladnega izostatičnega stiskanja. S tem stiskanjem se vsak prašni delec plastično deformira in se tako povečajo kontaktne ploskve. Na tak način se zelo poveča toplotna prevodnost in gostota stiskanca doseže 74 odst. teoretično možne gostote. Hladno izostatično stiskanje poteka na 4000 atm in 20° C.

3.4. Predgretje in evakuiranje

Hladno izostatično stisnjeno kapsulo je potrebno evakuirati pri povišani tempera-

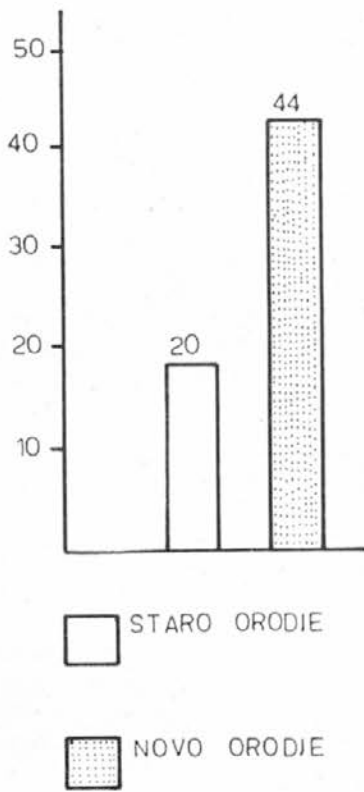

Slika 8 — struktura brzoreznega jekla BRU (STORA 30), proizvedenega po prašnem postopku. Karbidi so enakomerno razporejeni. Povečava 100-krat

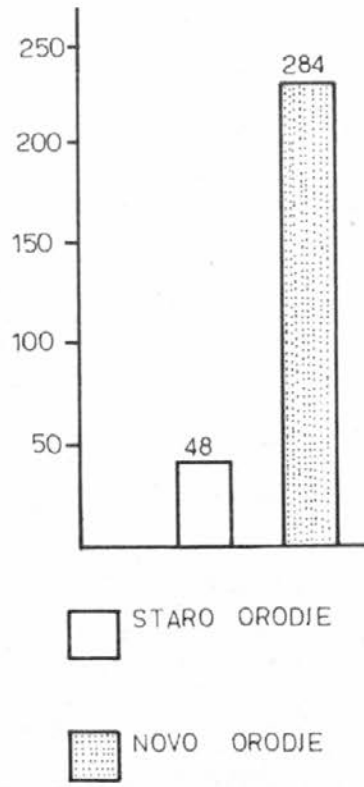
Slika 10 — struktura BRU, proizvedenega po prašnem postopku pri povečavi 1000-krat. Karbidi so drobni

ŽIVLIJENSKA DOBA ORODJA
POVPREČNO ŠTEVILO LUKENI

ORODJE	BRU
PREIZKUŠANEC	0,95C 15Si 0,75Mn 1,0 Cr
TRDOTA	235 HB
HITROST REZANJA	14m/min
PODAJANJE	0,18mm obrat

ŽIVLIJENSKA DOBA ORODJA
POVPREČNO ŠTEVILO LUKENI

ORODJE	BRU
PREIZKUŠANEC	0,36C 0,30Si 0,70Mn 1,40Cr 1,40Ni 0,20Mn
TRDOTA	300HB
HITROST REZANJA	10m/min
PODAJANJE	0,18mm/obrat

Slika 11 — rezultati preizkusov vzdržnosti orodij. Leva stran podaja rezultate pri lažjih, desna pri težjih pogojih dela

turi. Za 1500 mm dolgo kapsulo rabijo za evakuacijo 30 minut. To se dela v posebni zvonasti peči (slika 6). Evakuirana kapsula se prenese v drugo zvonasto peč, kjer se ogreje v zaščitni atmosferi na delovno temperaturo.

3.5. Vročje izostatično stiskanje

Predgreta kapsula se vloži v napravo za vroče izostatično stiskanje, ki je ravno tako ogreta na delovno temperaturo. Tu se kapsula stisne pri visoki temperaturi 1100° C in pritisku 1000 atm v zaščitni atmosferi ter dobimo specifično težo stiskanca 8,06 g/c³. Časi stiskanja so od 2 do 3 ure.

4.0. Finalizacija izdelkov

Na tak način proizvedene izdelke se naprej predeluje s kovanjem in valjanjem. Toplo predelovalne sposobnosti so neprimerno večje kot pri klasično proizvedenih gredicah. Za tako nadaljnjo predelavo se seveda želi, da dobimo čim večji polproizvod. Če je nadaljnja predelava topla, ni potrebno, da je stiskanec popolnoma kompakten. Preostale pore se bodo zavarile pri topli predelavi.

4.1. Prednosti pri nadaljnji predelavi in uporabi orodij

Ko brzorezno jeklo segrevamo na delovno temperaturo, se tvori škaja in površina se razogličuje. Pri novem načinu je polproizvod oploščena — kapsula, ki štiti brzorezno jeklo teh nevarnosti. Nadalje

enakomerna nesegregirana struktura omogoča mnogo širše intervale tople predelave v primerjavi s klasičnim postopkom.

Enakomerna struktura in odsotnost segregacij najbolj vplivata na meroobstojnost pri termični obdelavi, kar je posebno važno pri proizvodnji večjih orodij. Pri finalizaciji in uporabi orodij se največ rabijo operacije brušenja. Vemo, da so ravno močno legirana jekla občutljiva pri brušenju, na kar najbolj vpliva velikost in razporeditev karbidov ter število, velikosti in razporeditev sulfidnih vključkov. Vključki morajo biti zelo majhni. Vse te lastnosti so dosežene z novim načinom proizvodnje prek praškov.

Sliki 7 in 8 prikazujeta strukturo pri 100-kratni povečavi, brzoreznega jekla (STORA 30, ki ima sestavo: 1,2 odst. C, 4,1 odst. Cr, 5,0 odst. Mo, 6,3 odst. W, 3,4 odst. V in 10,0 odst. Co — to je naš BRU), proizvedenega na klasični in novi način. Sliki 9 in 10 prikazujeta isto jeklo pri povečavi 1000-krat. Pri klasičnem načinu proizvodnje se vidi, da so karbidi pri brzoreznem jeklu več ali manj združeni v trakove, medtem ko so karbidi popolnoma enakomerno razporejeni v jeklu, proizvedenem po prašnem postopku (slika 8, 10). Ravno tako je velikost karbidov manjša (silka 10). Razlike v strukturi na oba načina proizvedenih jeklih, prihajajo bolj do izraza pri večjih dimenzijah končnega profila, medtem ko so razlike pri drobnejših profilih manj izrazite.

Izboljšana struktura se naravno odraža v izboljšanih lastnostih orodja. Slika 11 prikazuje rezultate preizkusov vzdržnosti 6,2 mm debelega spiralnega svedra, narejenega iz novega in klasičnega jekla. Pri lažjih pogojih dela je življenjska doba novega svedra le za 120 odst. večja, medtem ko je pri težjih pogojih večja za 390 odst.

5. Zaključek

Pri novem načinu proizvodnje vidimo, da imamo različen postopek proizvodnje brzoreznega jekla od litja do polfabrikata — gredice, v primerjavi s klasičnim načinom in enako nadaljnjo proizvodnjo v končne izdelke. Na nov način proizveden polfabrikat je vsekakor dražji kot polfabrikat, proizveden po klasičnem načinu. Ima pa boljše lastnosti, ki se odražajo v lažjem delu pri nadaljnji finalizaciji in v končnih lastnostih gotovega izdelka — orodja. Če te boljše lastnosti lahko krijejo večje stroške proizvodnje, je nov način proizvodnje rentabilen. Prednosti pri novem načinu proizvodnje, ki se odražajo pri nadaljnji finalizaciji, so predvsem lažja predelavnost, večja meroobstojnost pri termični obdelavi in neobčutljivost pri brušenju ter večja obstojnost orodij. Razvoj in zahteve v strojni obdelovalni industriji bodo zahtevale vedno boljša orodja. Tako se bodo pri proizvodnji brzoreznih jekel morale razvijati nove tehnologije, ki bodo dale tudi nove vrste jekel in orodij. Pri tem predstavlja prašna metalurgija na področju brzoreznih jekel gotovo velik napredek in se bo verjetno uporabila tudi pri drugih visoko legiranih jeklih in zlitinah.

Dnevno varstvo otrok v naši občini

Članek opisuje pravice in dolžnosti staršev, ki že imajo svoje otroke v vzgojno varstvenih zavodih (vrtcih) ali pa jih vanje vpisujejo, zato je namenjen predvsem njim.

Odbor za otroško varstvo pri temeljni izobraževalni skupnosti občine Ravne na Koroškem je na svoji redni seji 12. 10. 1971 sprejel program dnevnega varstva predšolskih otrok v vzgojnovarstvenih zavodih za čas od 1. 9. 1971 do 31. 8. 1972.

Program dnevnega varstva predšolskih otrok temelji za navedeno obdobje na naslednjih najpomembnejših izhodiščih:

1. na izboru otrok,
 2. na merilih za financiranje vzgojnovarstvene dejavnosti in drugih storitev, ki so v neposredni zvezi z organizacijo in dejavnostjo VVZ,
 3. na principu diferenciranih prispevkov staršev za varstvo otrok.
- Obrazložitev k posameznim točkam je naslednja:

K točki 1

Iz petletnega programa dnevnega varstva otrok v občini Ravne na Koroškem izhaja, da imajo pri vključevanju v vrtece

Tako so naši najmlajši lišpali tetko Jesen

zaradi varstvenih in vzgojnih vidikov nekatere skupine otrok prednost vse dotlej, dokler so na področju otroškega varstva omejene prostorske in finančne možnosti. V letu 1971 so se kapacitete povečale samo v VVZ Mežica, medtem ko so finančne možnosti v primerjavi z letom poprej ostale v glavnem nespremenjene, saj so se povečale le za 10,8 odst. (stroški so naraščali v večjem odstotku).

Glede na tako ugotovitev velja še nadalje prednostni red, sprejet v petletnem programu, ki se glasi:

1. V vrtece se vključujejo otroci obojestransko zaposlenih staršev in zaposlenih staršev samohranilcev ne glede na starost otrok, če notranja ureditev vrteca to dopušča.

2. Otroci, ki so vzgojno zapuščeni, in otroci iz zdravstveno ogroženih družin in iz družin, ki imajo iz drugih razlogov manj možnosti za vzgojo otrok (slaba stanovanja, alkoholizem ipd.).

3. Otroci v starosti 6—7 let oziroma rojeni v letu 1965, ki bodo v šolskem letu 1972/73 vstopili v šolo in

4. šoloobvezni otroci, ki iz kakršnegakoli razloga niso vstopili v prvi razred osnovne šole.

Stanje v vzgojnovarstvenih zavodih (v nadaljnjem VVZ) je po stanju 15. septembra 1971 iz vidika prednostnega reda naslednje: Vrteci Črna na Koroškem, Mežica, Prevalje in Ravne na Koroškem so po še ne zaključenih vpisih imeli v varstvu naslednje število otrok:

VVZ Mežica (zaradi nedokončanih del dela vrtece le za najnujnejše število otrok) 91 otrok obojestransko zaposlenih staršev, od tega bo obiskovalo 40 otrok malo šolo, 2 otroka iz zdravstveno ogroženih in vzgojno zapuščenih razmer, 25 otrok enostransko zaposlenih staršev, ki bodo obiskovali malo šolo vsak drugi dan.

Po teh podatkih naj bi bilo dnevno v vrtecu 106 otrok.

VVZ Prevalje

71 otrok obojestransko zaposlenih staršev, od tega obiskuje malo šolo 28 otrok, 35 otrok enostransko zaposlenih staršev, ki obiskujejo vsak drugi dan malo šolo, vzgojno zanemarjenih ali drugače ogroženih otrok vrtece nima vključenih.

Po stanju 15. septembra obiskuje vrtece vsak dan 88 otrok.

Oddelek Leše

Vpisanih je 20 otrok. Malo šolo bodo obiskovali vsak tretji dan.

VVZ Črna na Koroškem (brez Žerjava) 30 otrok obojestransko zaposlenih staršev, od teh obiskuje malo šolo 11 otrok, 30 otrok enostransko zaposlenih staršev obiskuje malo šolo trikrat tedensko, 23 otrok enostransko zaposlenih staršev (status družin ni ugotovljen), ki obiskujejo vrtece vsak dan.

Vrtece obiskuje dnevno 68 otrok.

VVZ Črna — oddelek Žerjav

Vseh otrok je vpisanih 35. Od tega je 16 otrok enostransko zaposlenih staršev, 19 otrok je obojestransko zaposlenih staršev. Otroci so stari od 3—7 let. Vrtece obiskujejo vsak dan.

VVZ Ravne na Koroškem

164 otrok od obojestransko zaposlenih staršev, od teh obiskuje malo šolo 70 otrok,

6 otrok od samohranilcev,

114 otrok enostransko zaposlenih staršev obiskuje malo šolo dvakrat na teden

20 otrok obiskuje malo šolo v Kotljah dvakrat na teden.

Na vprašanje, ali upoštevamo pri vpisovanju v vrtece otroke, ki jim s stališča prostornih in finančnih možnosti moramo dati prednost, je iz podatkov o strukturi družin razvidno, da so vrteci: Prevalje, Ravne na Koroškem in Mežica upoštevali stališče petletnega programa v celoti, medtem ko VVZ Črna na Koroškem z oddelkom v Žerjavu odstopa od principov. Zaradi financir-

ranja VVZ Črna na Koroškem bo moral odbor v odnosu na postavljeno vprašanje zavzeti konkretno stališče za letos in tudi za bodoče. Po izjavah članov delovne skupnosti vrteca ni bilo za vpis drugačnih interesentov in so sprejeli vse otroke, katerih starši so želeli zanje urediti organizirano varstvo.

Pripominjamo še, da domnevamo, da je bil v nekaterih vrtecih vpis otrok za malo šolo iz enostransko zaposlenih družin pomanjkljiv. Vrteci bi k vpisu morali ponovno povabiti starše, ki se prvemu vabilu niso odzvali.

Na vprašanje, koliko prošelj staršev je bilo odklonjenih, smo dobili naslednji odgovor:

— VVZ Črna na Koroškem je ugodno rešil vse prošnje,

— VVZ Mežica je ugodno rešil vse prošnje,

— VVZ Prevalje je ugodno rešil vse prošnje,

— VVZ Ravne na Koroškem je moral odkloniti 52 prošelj zaradi pomanjkanja prostorov.

K razpoložljivim kapacitetam v VVZ Mežica pojasnjujemo, da bi lahko napolnili vse, če bi lahko k stroškom za pokrivanje oskrbnih dni prispevali iz skladov več sredstev za otroke iz enostransko zaposlenih družin. Ker v tem obdobju moramo večji del sredstev usmerjati za investicije, še ni mogoče misliti od sedanje, na kaj dosti bolj razširjeno dejavnost.

K točki 2

Z merili, ki jih predlagamo za financiranje celotne dejavnosti VVZ, želimo doseči, da bi vsi starši v občini prispevali k oskrbnemu dnevu pod enakimi pogoji. V ta namen so sprejeti elementi, ki sestavljajo ceno oskrbnega dne.

Pred tem se je bilo treba še odločiti, ali naj sredstva za vzgojnovarstveno dejavnost (za vzgojitelje in upravnike) v celoti bremenijo sklad za izobraževanje in sklad za otroško varstvo. 36. člen zakona o vzgojnovarstveni dejavnosti namreč govori, da v oskrbnino, ki jo plačujejo, lahko vključi tudi del stroškov za vzgojo (Uradni list SRS, št. 28/71).

Kupite, kupite!

Foto: M. Kotnik

Pozor, snemanje!

Foto: M. Kotnik

Ker še doslej za vzgojino starši v naši občini niso bili obremenjeni in so se sredstva aktivirala iz sklada za izobraževanje, delno pa iz sklada za otroško varstvo in ker bi takšna predispozicija bistveno vplivala na spremembe cen oskrbnih dni, je bil sprejet sklep, da se vzgojnovarstvena dejavnost še nadalje financira iz virov sklada za izobraževanje in iz sklada za otroško varstvo. Nesporno je, da s takimi sklepi zmanjšujemo sredstva za investicije, vendar se nam zdi, da bi glede na finančno sposobnost staršev ne mogli ravnanj drugače.

Nadalje je bil sprejet predlog, da se cena oskrbnega dne, ki bremeni starše, določi tako, da se zaračunajo stroški za prehrano z režijo za pripravljane hrane, osebni dohodki tehničnih in pomožnih delavcev vzgojnovarstvene organizacije ter stroški za vzdrževanje prostorov in opreme (zakon o vzgojnovarstveni dejavnosti za predšolske otroke, Uradni list SRS, št. 28/71).

Razumljivo je, da se bodo cene oskrbnega dne v vrtcih gibale zelo različno, zlasti pa bodo odvisne od urejenosti zgradb, delovnih pogojev in števila otrok. Čimbolj bomo uspeli normalizirati razmere v vrtcih (zlasti prostorne), tembolj se nam bo sistem današnjih razmeroma nizkih cen v vrtcih odmikal.

Iz analitičnih podatkov o dohodkih in izdatkih vzgojnovarstvenih zavodov izhaja, da je struktura izdatkov po VVZ za leto dokaj enaka. Izdatki, ki naj bi jih vsebovala cena oskrbnega dne, so največkrat naslednji: kurjava, razsvetljava, vodarina, čistilna sredstva, drobni inventar, nabava igrač, zdravstvene storitve, potni stroški, službena obleka, sejnine, prevoz na delo, zavarovalnine, pisarniški material, PTT stroški, bančni stroški, amortizacija na osnovna sredstva (ne pa na zgradbo), osebni dohodek kuharic, snažilke, otroških negovalk ipd.

Pripominjamo, da praviloma vse vzgojnovarstvene zavode obvezuje sklep odbora samo glede določitve elementov za formiranje cen oskrbnega dne, medtem ko vi-

šino oskrbnega dne (na podlagi teh elementov) določi glede na razmere zavoda svet vzgojnovarstvenega zavoda v soglasju z ustanoviteljem (36. člen zakona). VVZ predložijo cene za oskrbni dan občinski skupščini Ravne na Koroškem kot ustanovitelju v soglasje do 31. oktobra 1971.

Ker so do seje odbora VVZ razpolagali s podatki o cenah, je odbor sprejel sklep, da znaša cena za oskrbovalnino 120 din na mesec vključno z malico in bo občinsko skupščino zaprosil za soglasje. Izjema je le VVZ Mežica, za katerega velja cena le v primeru, če zavod more kriti del sredstev delovnih organizacij. Če zavod ne bo uspel v akciji, velja, da plačujejo starši, ki imajo na mesec nad 600 din dohodkov na 1 družinskega člana, za oskrbovalnino 140 din.

Odbor pa si pridržuje pravico, da se med letom spremenijo cene, če bi zaradi močnega povečanja cen ogrozili sredstva skladov ali če bi se zakonodaja na področju otroškega varstva spremenila.

K točki 3

Že v petletnem programu razvoja dnevnega varstva otrok smo utrdili načelo diferenciranih cen. To je pomoč staršem, ki zaradi ekonomskih razlogov niso sposobni v celoti kriti stroškov vzgojnovarstvenega zavoda. V občini Ravne na Koroškem je bila že vrsto let na ta način dana mnogim takim staršem kar obilna družbena pomoč.

Na podlagi podatkov, ki smo jih zbrali o družinah (številčnost družin, zaposlenost, število nepreskrbljenih otrok) in ob predpostavki, da zaradi oskrbovalnine nihče ne more biti odklonjen iz vrtca (ob upoštevanju prioritarnega reda) in da je uveljavljanje male šole v politiki otroškega varstva postalo eno izmed važnih načel zaradi izenačevanja pogojev za vstop v šolo, predlagamo, da prispevajo starši k oskrbnemu dnevu po višini osebnih dohodkov, ki odpadejo na mesec na 1 družinskega člana.

Kadar imajo starši na 1 družinskega člana na mesec manj kot 550,00 din, naj bi prispevali:

dohodkov na 1 druž. člana din	din
do 250,00	—
od 250,01 do 300,00	10,00
od 300,01 do 350,00	25,00
od 350,01 do 400,00	40,00
od 400,01 do 450,00	60,00
od 450,01 do 500,00	80,00
od 500,01 do 550,00	100,00
nad 550,00	120,00

Samohranilci plačajo v skladu z lestvico le 70 odst. cene oskrbnega dne.

Cene oskrbnega dne za male šole, ki se vrši v popoldanskem času, so nižje zaradi manjših stroškov in jih določijo VVZ v razmerju do dejanskih stroškov.

Oskrbovalnino plačujejo starši mesečno v dogovoru z VVZ. Cena oskrbnega dne se nanaša na 5-urni delovnik, dežurstvo, ki ga vrtci organizirajo glede na zaposlenost in želje staršev, pa obračunavajo po dejanskih stroških oziroma zaračunavajo samo za osebne dohodke oseb, ki opravljajo dežurno službo (npr. od 6.—8. ure, ali od 13.—16. ure itd.). Razliko med dejansko ceno oskrbnega dne (brez vzgojiteljev) in ceno, ki jo vplačajo otrokovi starši v skladu z lestvico o diferenciranih cenah, bo izplačala TIS iz skladov za izobraževanje in sklada za otroško varstvo.

Starši uveljavljajo pravico za znižani prispevek po naslednjem postopku:

a) VVZ, kjer je otrok v varstvu, predložijo:

— potrdilo o mesečnem zaslužku za dobo zadnjih 6 mesecev ali odrezek od pokojnine,

— izjavo, da prejema OD in navedejo višino OD,

— potrdilo o premoženjskem stanju in potrdilo o skupnem gospodinjstvu

— dajo pismeno izjavo, če prejema še druge dohodke (preživnino, štipendijo, rejnino, dohodek od nadurnega dela ali drugega občasnega delovnega razmerja).

b) po istem postopku uveljavljajo pravice za znižanje prispevkov tudi starši, ki pošiljajo v vrtec otroke, ki obiskujejo enkrat ali večkrat na teden malo šolo.

c) za kmečke otroke, ki obiskujejo malo šolo, določi višino prispevka skrbstveni organ SO Ravne na Koroškem kot tudi za otroke, ki so v vrtcu iz posebnih razlogov.

Brez tako zbrane dokumentacije VVZ ne morejo uveljavljati pri TIS razlike med ceno oskrbnega dne in ceno, ki naj jo plačujejo starši.

Ker sta nemoten potek dela in organizacija v VVZ v veliki meri odvisna od stalnega števila otrok, morajo vzgojnovarstvene organizacije v sporazumu s starši določiti, koliko dni otrok lahko izostane, razumljivo pa je, da se bolezen smatra kot izjemno stanje otroka in se mora mnenje zdravnika v celoti upoštevati. Velja, da se do 31. 10. 1971 pobrani zneski ne vračajo in tudi ne terjajo v nasprotnem primeru.

Prehrana

Prehrana je v vrtcih razmeroma dobro organizirana. Brez izjeme prejema malice vsi otroci, kosila pa se delijo na željo staršev. Samo VVZ Črna na Koroškem in zavodova delovna enota v Žerjavu kosil ne pripravljata. To utemeljujeta s tem, da je v vrtcu mnogo otrok enostransko zaposlenih staršev in potrebe ni, ostali starši pa želje po pripravljanju kosil ne izražajo.

Kosila delijo (po številu in ceni) naslednji vrtci:

— VVZ Ravne na Koroškem pripravlja na dan 145 kosil po cenah: za mlajše otroke 2,40 din, za sredinčke 2,80 din, za starejše otroke pa 3,00 din. Malice se delijo vsem otrokom po povprečni ceni 20,00 din na mesec.

— VVZ Prevalje pripravlja na dan 30 kosil. Kosila delijo otrokom na željo njihovih staršev po ceni 3,00 din. Malice sprejemajo vsi otroci in plačujejo za to 16,00 din na mesec.

— VVZ Mežica ima glede na novogradnjo idealne pogoje za pripravo hrane. Ker

vrtec še ne posluje, ni podatkov o številu otrok, ki se bodo hranili, malice pa so prav tako kot v drugih vrtcih prejeli vsi otroci.

Vsekakor je treba razmišljati o pripravljanju opoldanskih obrokov za šolske in predšolske otroke, kajti velike kapacitete kuhinje v vrtcu dopuščajo možnost, na drugi strani pa zajetje večjega števila otrok tudi pomenjuje hrano.

Tako torej ugotavljamo, da je prehrana za predšolske otroke v primerjavi s šolskimi otroci veliko boljše rešena. Malice, ki jih brez izjeme prejema vsi otroci, predstavljajo pomemben obrok v otrokovi dnevni prehrani. Kakor sledi iz ugotovitev, je vsem staršem za predšolske otroke dosegljiv tudi opoldanski obrok. Otrokom, ki redno obiskujejo vrtec, se delno pokrijejo stroški za kosilo, če otrokovi starši zaradi ekonomskih razmer stroškov ne bi zmogli.

Predsednica
odbora za otroško varstvo
pri TIS Ravne na Koroškem
Milka Pogačar

Zavod v Črni uresničuje svoje cilje

Po navadi se piše o kakšni stvari, ko se ustanovi ali takrat, ko nastopijo veliki problemi ali pa ob letih, ki se končujejo z ničlo oz. petico.

V zavodu za delovno usposabljanje mladine v Črni trenutno nobena od teh značilnosti ni v ospredju, toda določene stvari so se tako spremenile, da enostavno čutimo potrebo, da jih razodenemo širši okolici, v kateri je zavod in z njo kontaktira. Ravno to okolico pa približno zajemajo bralci Koroškega fužinarja. Te spremembe oz. spremembi, ker sta pravzaprav dve, bi v kratkem označili takole: sprejetje zavoda od ožje in širše okolice ter prvo uspešno vključevanje naših gojencev v gospodarske organizacije na prakso.

Gledano s stališča normalne populacije so to pravzaprav čisto vsakdanje stvari, toda s stališča zavodove specifične situacije predstavlja to velik uspeh. Ker seveda marsikomu to ni razumljivo in v tem ne vidi nobenega uspeha, bi na kratko preleteli zavodovo preteklost, dejavnost in njegov pomen ter seveda bodočnost, ki se nam trenutno odpira v svetli luči in imajo pri tem nemalo zaslug nekatere gospodarske organizacije v naši občini.

Februarja naslednjega leta bodo potekla štiri leta, ko je bil ustanovljen zavod v Črni. Sprva je v njem našlo zavetje 80 srednje duševno prizadetih otrok, danes pa jih je v zavodu že 120. V kratkoročnem razvoju zavoda pa se predvideva, da se bo njegova kapaciteta povečala na 160 gojencev. Zavod je ustanovila skupščina SRS.

Zavod je edini v Sloveniji za to vrsto populacije duševne prizadetosti, tj. za srednje duševno prizadete otroke oz. po stari terminologiji za imbecile. Kaj je značilno za te otroke? Glavna in tudi edina značilnost je v tem, da so njihove intelektualne sposobnosti (to so sposobnosti mišljenja, sklepanja, predvidevanja, povezovanja in pomnjenja) globalno prizadete do tolikšne mere, da niso sposobni učenja

in napredovanja v posebnih osnovnih šolah, kjer gre za lažje duševno prizadete otroke oz. debile.

Iz tega lahko vidimo, da to ni bolezen, da to niso duševno bolni (nori) otroci, s čimer se duševna prizadetost često zamenjuje, temveč gre tu za stanje, ki se ne da bistveno spremeniti, ki se sploh ne da (vsaj zaenkrat) zdraviti. Zato ti otroci rabijo le specialno pedagoško vodenje, to je ortopedagoško vodenje, katero bi do maksimalne možne mere razvilo njihove umske in ročne sposobnosti. Ta razvoj pa je zaupan strokovnjakom-ortopedagogom.

Verjetno se marsikdo sprašuje, kakšni

so vzroki za duševno prizadetost in odkod izhajajo. Veliko je še nejasnega in zavitega v temo na področju etiologije duševne prizadetosti. Neke splošne statistične ugotovitve že obstajajo, ki pa se seveda ne morejo vedno aplicirati na vsak individualni primer.

Vzroke bi v glavnem lahko razdelili na:

1. prenatalne
2. intrauterine
3. postnatalne

1. V to skupino štejemo vse vzroke, ki so povzročili duševno prizadetost vse od spočetja oz. do zadnje faze nosečnosti. To pa so lahko: najrazličnejše genske spremembe na semenčici oz. jajčecu, venerična obolenja matere, obolenja z visoko vročino, radioaktivno žarčenje itd.

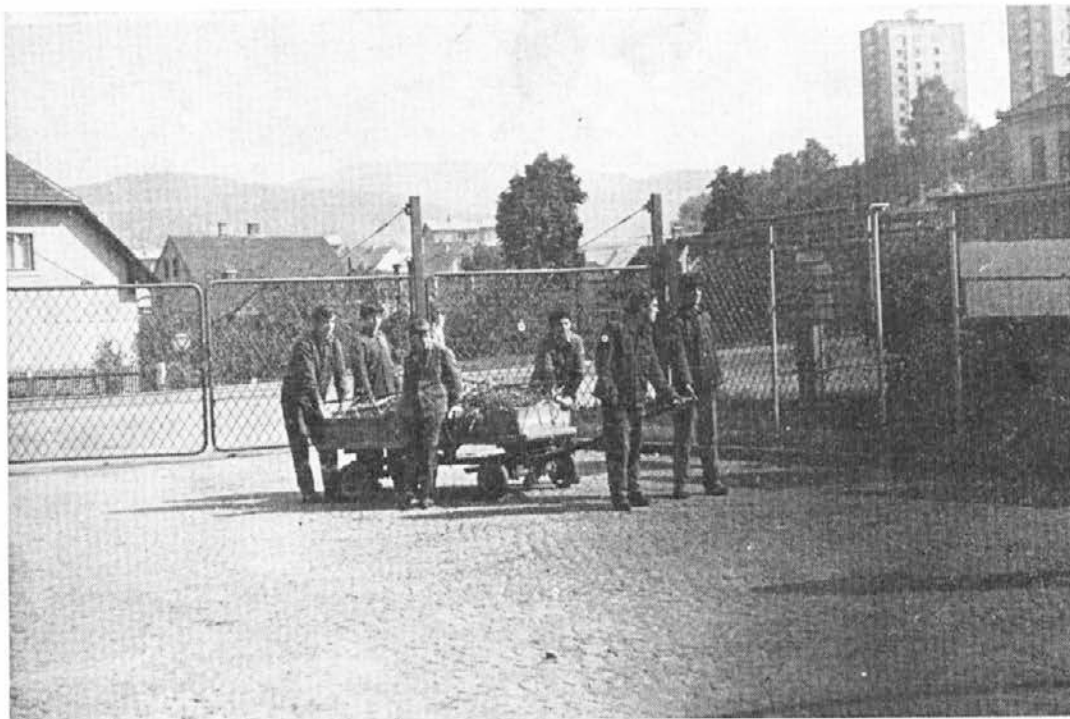
2. To so vzroki, ki so poškodovali plod v zadnji fazi nosečnosti oz. med porodom. Ti vzroki načelno puščajo najtežje posledice. V glavnem gre tu za pomanjkanje kisika, ki povzroči delne zadušitve; vzroki temu pa so predolgotrjen porod, porod s premočnimi popadki, zadržanje s popkovo ter klešni porod.

3. Vzroki za duševno nerazvitost pa lahko nastopijo tudi po otrokovem rojstvu, vse do približno četrtega leta. Ti vzroki so najbolj raznoliki: organske poškodbe možganske skorje zaradi udarcev in padcev otroka, virusna obolenja in najrazličnejša vnetja možgan (meningitis, encefalitis, meningoencefalitis, leukoencefalitis), razna latentna obolenja, katera je otrok pridobil še v materinem telesu in se naenkrat pojavijo v akutni obliki (npr. progresivna paraliza) ter še vrsta drugih.

Že prej smo omenili, da duševna nerazvitost nastopa glede na moč kvarnega vzroka v različnih intenzitetah: najlažja oblika je debilnost (lažja duševna prizadetost), nato sledi imbecilnost (srednja stopnja duševne prizadetosti), najtežja oblika pa je idiotija (težja duševna prizadetost).

Usposabljanje v lastnih delavnicah na zavodu: počasi, gib za gibom in z ogromno vztrajnostjo gojenci pridobivajo osnovne delovne privajenosti, ki naj bi jih uspešno povedle v življenje

Se zadnji voz in praksa bo končana

Lažje prizadeti so sposobni učnega napredovanja pod ortopedagoškim vodenjem, tj. v posebnih osnovnih šolah; težje prizadetim se nudi le azil oz. zdravniška nega. Srednje duševno prizadete pa skušamo usposobiti z delovnim usposabljanjem, to je z razvijanjem ročnih sposobnosti in socializiranjem. In ravno to je glavna naloga zavoda v Črni: razviti gojencem čimveč in čimboljše delovne privajenosti, jim razviti ročne spretnosti, osnovno znanje oz. orientiranost ter jih dodobra socializirati.

Ravno to pa nam postaja v zadnjem letu vse bližje in vse bolj uresničljivo. Zavodu se resnično odpirajo vrata in tako uresničuje svoje cilje:

1. Sprejet je od ožje okolice in organsko vključen v njeno življenje ter probleme. Kolikor bolj je bil prej odklanjan od krajanov in so gledali nanj kot na nekaj tujega, kraju neprimerne, toliko bolj so ga sedaj sprejeli za svojega. Jasno pa je, da je to osnovni pogoj za zavodovo rast in razvoj.

2. Po drugi strani pa zavod predstavlja dokajšnjo korist za kraj in občino:

V zavodu se je že doslej zaposlilo čez 50 delavcev, in to predvsem žensk, zaposlitev teh pa je v naši industrijsko se razvijajoči občini vse bolj problematična,

— zavod je republiškega tipa in od tam tudi za strokovno delo financiran; zato je za kraj in občino brez kakršnegakoli direktnega financiranja, faktor razvijanja dohodka oz. osebnega ter družbenega standarda,

— v zavodu in okoli njega se koncentriira in se bo vedno bolj inteligenca, ki je vsakemu kraju, še posebno našemu, vedno dobrodošla,

— glede na to, da je zavod edini takšnega tipa v Sloveniji in da ima gojence iz vse republike, kraj poleg zavoda vedno bolj pridobiva na renomeju, kar pa čez nekaj časa sigurno ne more iti mimo npr. turizma, v pozitivnem smislu seveda.

3. Organizacijsko poteka delo za razliko od šol tako, da so gojenci razdeljeni v šest stopenj. Merilo za uvrstitev v določeno stopnjo so duševne sposobnosti (v šolah

načelno starost). Najnižja je prva, najvišja pa šesta stopnja.

V letošnjem letu smo gojence prvič usposobili oz. socializirali do tolikšne mere, da smo formirali VI. stopnjo delovnega usposabljanja. To je stopnja, katere gojenci se pripravljajo za odpust iz zavoda.

Tako je v mesecu avgustu pred celotnim kolektivom zavoda stal velik problem: kako organizirati delo oz. usposabljanje v VI.

Načrt dela delavske univerze Ravne na Koroškem za sezono 1971-72

Življenje postaja iz leta v leto bolj in bolj razgibano, znanost in tehnika dosega vedno nove in boljše uspehe, toda za doseg te uspehov je potreben bolj in bolj razgledan in izobražen človek. Zaradi tega se ljudje vedno bolj množično vključujejo v proces izobraževanja. Nima pa vsakdo možnosti, da bi si potrebno izobrazbo pridobil v rednih šolskih oblikah, zato smo v lanskem letu organizirali precej oblik izrednega študija, kjer si lahko občani pridobijo izobrazbo tudi ob delu v popoldanskih urah.

Trudimo se, da bi vključili čimveč ljudi v izobraževanje, predvsem v krajše oblike, kot so seminarji, tečaji, predavanja itd. Toda opažamo, da se v te oblike vključujejo zelo slabo.

Preanalizirali smo programe krajših oblik in ugotovili, da ni vsa krivda slabe udeležbe zaradi programov, temveč tudi v tem, da se ljudje ne vključujejo v te oblike zaradi prezaposlenosti in zato, ker delovne organizacije premalo skrbijo za strokovno, splošno in družbeno politično izobrazbo in izpopolnjevanje svojih sodelavcev.

Za sestavo različnih programov smo pritegnili veliko zunanjih sodelavcev, strokovnjakov z določenih področij. Želimo, da bodo programi čim boljši, zato počasi formiramo skupino strokovnjakov, ki bodo

stopnji, da se bodo gojenci čim bolj socializirali in pridobili čimveč delovnih privajenosti. Po mnogih predlogih smo prišli do zaključka, da je najboljši način usposabljanja za življenje življenje samo. To se pravi: naše gojence hočemo čimbolj usposobiti za življenje in delo v normalni sredini — zato naj tudi ta faza usposabljanja poteka v tej sredini, tj. v proizvodnji, neposredno na delovnih mestih. In temu naj bi zadostila praksa. Ta naj bi potekala vzporedno z vzgojiteljskim delom ter delom delovnega terapevta v lastnih delavnicah. Pri praksi bi v glavnem sledili:

1. Kako praksa vpliva na gojence, kakšne so njihove mentalne in motorične sposobnosti.

2. Kje in kakšna bo za njih najboljša zaposlitev v skladu z njihovimi individualnimi lastnostmi in sposobnostmi.

3. Ugotavljamo, kakšna oblika prakse je za gojence najbolj primerna in se je bi zato v prihodnje posluževali.

Ko smo si bili tako sami na jasnem o namenu prakse, smo začeli sondirati teren po celi občini in pripravljati gojence na prakso. Pri podjetjih smo naleteli na neverjetno razumevanje, ki je bilo nad vsemi pričakovanji. Prva nam je odprla vrata železarna, nato pa so sledili Instalater, Tovarna rezalnega orodja, Tekstilna tovarna, pri drugih pa so pogovori še v teku.

Praksa v železarni in pri Instalaterju je zaenkrat končana. Najlepše se zahvaljujemo vsem podjetjem za razumevanje ter upamo še na nadaljnje sodelovanje.

Marijan Lačen

delali samo na področju programiranja in raziskovanja potreb občanov v naši občini.

V letošnjem izobraževalnem letu smo dosegli lepe uspehe, ampak želimo jih doseči še več in popolnejše.

PREGLED DELA V VZGOJNO IZOBRAŽEVALNEM LETU 1970/71

I. DRUŽBENO EKONOMSKO IN POLITIČNO IZOBRAŽEVANJE

1. Dva seminarja za sindikalne delavce v občini Ravne,

2. politična šola — predavanja so bila na osnovni šoli v Mežici, posredovanih je bilo 12 tem v 36 urah,

3. predavanja ob dnevu OZN po vseh osnovnih šolah Mežiške doline

II. SPLOŠNO IZOBRAŽEVANJE

1. Nemški tečaj po avdio-vizuelni metodi

a) začetni tečaj nemškega jezika — obiskovalo ga je 34 tečajnikov. Predavanja so bila na gimnaziji Ravne na Koroškem.

2. Šola za življenje

Predavanja so bila na vseh osnovnih šolah v občini Ravne na Koroškem:

a) na osnovni šoli »Prežihovega Voranca« na Ravnah na Koroškem je bilo predavanih 8 tem v 36 urah.

b) na osnovni šoli »Franja Goloba« na Prevaljah je bilo predavanih 8 tem v 18 urah.

c) na osnovni šoli »Franca Pasterka-Lenarta« v Mežici je bilo predavanih 8 tem v 16 urah.

č) na osnovni šoli »Miloša Ledineka« v Črni na Koroškem je bilo predavanih 8 tem v 16 urah.

3. Ciklus predavanj za mlade

a) na rudarski industrijski šoli v Mežici je bilo predavanih 5 tem v 12 urah.

4. Šola za starše

a) strnjena oblika predavanj za starše je bila na osnovni šoli »Prežihovega Voranca« na Ravnah na Koroškem. Predavane so bile 4 teme v 10 urah.

b) predavanja ob roditeljskih sestankih Na vseh osnovnih šolah sta bili posredovani dve temi.

5. Predavanja po šolah Mežiške doline ob tednu solidarnosti z vietnamskim ljudstvom.

III. STROKOVNO IZOBRAŽEVANJE

1. Tečaj za kurjače centralnih kurjav

Vpisanih je bilo 12 kandidatov, tečaj so vsi uspešno končali. Tečaj je trajal dva meseca, predavanja so bila na gimnaziji Ravne na Koroškem (teoretični del) in po kurilnicah (praktični del).

2. Komerzialna srednja šola — oddelek šolskega centra za blagovni promet Maribor. Šola traja dve leti. V oddelek se jih je vpisalo 58, a sedaj jih hodi redno še 35.

3. Ekonomska srednja šola — oddelek ekonomske srednje šole Slovenj Gradec. Šola traja 4 leta. Vpisalo se jih je 48, hodi jih na predavanja še 34.

4. Medicinska srednja šola — oddelek zdravstvene šole Maribor. V ta oddelek so se lahko vpisali samo kandidati, ki imajo končano bolničarsko šolo. Vpisalo se jih je 31, a hodi jih še 26. Šolanje traja 3 leta.

5. Višja tehniška šola — oddelek višje tehniške šole Maribor. Vpisalo se jih je 39, hodi jih še 36.

6. Visoka ekonomsko komercialna šola (I. stopnja) — sekcija visoke ekonomsko komercialne šole Maribor. Redno in evidenčno se jih je vpisalo 54.

7. Pripravljalni tečaj za sprejemne izpite na višje in visoke šole. Kandidati so poslušali predavanja iz fizike, matematike in kemije. V tečaj so se lahko vpisali samo taki, ki imajo končano nepopolno srednjo šolo, delovodsko, poslovodsko ali mojstrsko šolo. Tečaj je obiskovalo 14 kandidatov.

IV. NARODNA OBRAMBA

1. Imeli smo ciklus predavanj za nezaupljene nerazporejene vojne obveznike. Stroške predavanj je krila skupščina občine Ravne na Koroškem. Predavanj se je udeležilo okrog 3500 ljudi.

V. POLJUDNA PREDAVANJA

1. Predavanja iz kmetijstva

Skupno s kmetijsko zadrugo Prevalje smo organizirali predavanja za kmete Mežiške doline.

2. Imeli smo tudi potopisna predavanja, udeležba je bila zelo slaba, tako da smo s to obliko prenehali in prepustili organizacijo takšnih predavanj planinski organizaciji Ravne na Koroškem.

VI. FILMI

V vzgojno izobraževalnem letu oziroma sezoni 1970/71 smo predvajali 11 ozkotračnih celovečernih filmov v naslednjih krajih: na Lešah, na Jamnici, na Lokovici in v Libeličah (sami plačajo vse stroške predvajanj).

ZA VZGOJNO IZOBRAŽEVALNO SEZONO 1971/72 JE PREDVIDEN NASLEDNJI PROGRAM:

A) DRUŽBENO EKONOMSKO IN POLITIČNO IZOBRAŽEVANJE

I. Izobraževanje sindikalnih funkcionarjev v delovnih organizacijah in gospodarstvu.

II. Izobraževanje članov samoupravnih organov »šola za upravljavce«.

III. Specializirane oblike

1. seminar za člane delavskih svetov
2. seminar za člane delovne skupnosti
3. seminar za predsednike delavskih svetov in upravnih odborov
4. seminar za komisijo za medsebojne delovne odnose
5. seminar za komisijo za splošne kadrovske zadeve
6. seminar za komisijo za finančno materialno poslovanje
7. seminar za komisijo za varstvo pri delu
8. seminar za člane sveta šol

IV. POLITIČNA ŠOLA

V. CIKLUS PREDAVANJ ZA NOVO SPREJETE ČLANE ZK

VI. AKTUALNA PREDAVANJA ZA MLADE KOMUNISTE

VII. CIKLUS PREDAVANJ ZA VODSTVA ZK IN KOMUNISTE V VODSTVIH DRUGIH DRUŽBENO POLITIČNIH ORGANIZACIJ

B) SPLOŠNO IZOBRAŽEVANJE

I. VEČERNA OSNOVNA ŠOLA

1. prvi tečaj (5. in 6. razred)
2. drugi tečaj (7. in 8. razred)

II. JEZIKOVNI TEČAJ (po avdio-vizuelni metodi)

1. nemški tečaj
 - a) začetni tečaj nemškega jezika
 - b) nadaljevalni tečaj nemškega jezika
2. angleški jezik
 - a) začetni tečaj angleškega jezika

III. ŠOLA ZA ŽIVLJENJE

IV. ŠOLA ZA ZDRAVJE

V. ŠOLA ZA STARŠE

VI. PREDAVANJA ZA STARŠE NA RODITELJSKIH SESTANKIH

VII. CIKLUS PREDAVANJ ZA MLADE NA RUDARSKI INDUSTRIJSKI ŠOLI — MEŽICA IN ZA MLADE NA INDUSTRIJSKI METALURŠKI ŠOLI — RAVNE NA KOROŠKEM

VIII. PREDAVANJA ZA PROSVETNE DELAVCE

IX. LITERARNI VEČERI

C) STROKOVNO IZOBRAŽEVANJE

I. TEČAJ ZA KURJAČE CENTRALNIH KURJAV

II. TEČAJ ZA VARSTVO PRI DELU

1. za vodilno osebje
2. za neposredne proizvajalce

III. TEČAJ ZA KOVINARSKO STROKO

Mali gospodar

IV. TEČAJ ZA ELEKTRO STROKO

V. TEČAJ ZA SKLADIŠČNIKE

VI. KUHARSKI TEČAJ

VII. ŠIVILJSKI TEČAJ

VIII. KOMERCIALNA SREDNJA ŠOLA

1. IN 2. LETNIK

IX. ŠOLA ZA KMETOVALCE

X. MEDICINSKA SREDNJA ŠOLA 2. LETNIK

XI. EKONOMSKA SREDNJA ŠOLA 1. IN 2. LETNIK

XII. VIŠJA TEHNIŠKA ŠOLA 1. IN 2. LETNIK

XIII. VISOKA EKONOMSKO KOMERCIALNA ŠOLA (I. STOPNJA) 1. IN 2. LETNIK

XIV. PRIPRAVLJALNI TEČAJ ZA SPREJEMNE IZPITE NA VIŠJE IN VIŠOKE ŠOLE

C) NARODNA OBRAMBA

I. CIKLUS PREDAVANJ ZA ZAPOSLENE IN NEZAPOSLENE NERAZPOREJENE VOJNE OBVEZNIKE, KI BO TRAJAL 10 UR

D) POLJUDNA PREDAVANJA

I. PREDAVANJA IZ KMETIJSTVA

II. PREDAVANJA IZ GOZDARSTVA

III. PREDAVANJA IZ TEHNIKE

IV. PREDAVANJA IZ ZDRAVSTVA

V. POTOPISNA PREDAVANJA

E) FILMI

I. Ozkotračne celovečerne filme bomo predvajali na Lešah, na Jamnici, v Koprivni, v Podpeci, na Lokovici in v Libeličah (sami plačajo vse stroške predstav).

II. Za novo leto bomo po vseh osnovnih šolah vrteli film za otroke.

Direktor
Oto Papotnik

— okolje Ivarčkega jezera
— slatinski vrelec v Dobrijah (in vrelci ob Meži)

11. Zgodovinski spomeniki:

— Močivnik — Uršlja gora, stolp
— Šance (okopi) Javornik — Prežki vrh — sv. Mohor, Kogelnik
— Prevalje — zid iz žlindre in jalovina plavža
— Ravne — Tolsti vrh, zid ob cesti iz žlindre in soteska Meže
— Leše — sledovi premogovnika, delavsko naselje
— Črna — sledovi plavža, železarstvo

Spisek dreves k št. 10 — spomeniki narave:

1. jelka Ø 130 cm, 19 m³, Plat, Ladinek Jože
2. jelka Ø 105 cm, Topla, pri Burjakovem mlinu
3. smreka Ø 150 cm, Podkraj 23, Pričnik Bivšek A.
4. smreka Ø nad 1 m, pod Burjakovim mlinom v Topli
5. gorski brest Ø 140 cm, Zg. Javorje 25, Rožečnik Jože — Pikovo
6. gorski brest Ø 75 cm, Uršlja gora 1, Naravnik — GG Slov. Gradec
- 7.—9. gorski brest Ø 120, 80, 85 cm, Zg. Javorje 35, Konič — Kumer Martin
10. gorski javor Ø 140 cm, Zg. Javorje 25, Pikovo — Rožečnik Jože
11. gorski javor Ø 65 cm, Uršlja gora 1, Naravnik — GG Slov. Gradec
- 12.—14. lipe Ø blizu 1 m, Koprivna 25, Kumer (najvišje rastoče v SRS)
15. lipa obseg 624 cm, Pikovo — Sv. Helena nad Mušenikom
16. lipa obseg 1170 cm, Ludranski vrh — Najevnik (največja v SRS)
- 17.—20. lipe Ø 60, 90, 110, 130 cm, Uršlja gora št. 5, Godec
21. lipa Podkraj, Smučarska koča
- 22.—28. lipe ob. 725, 400, 350 cm in Ø 60, 80, 90, 90 cm, Podgora 8, Kogelnik — Zaberčnik Maks — SLP
- 29.—33. lip. 515, 400, 325, 265, 250 cm, Strojna 21—22, med šolo in karavlo
34. lipa obs. 570 cm, Poljana 14 (za gostilno)
35. lipa Ø 90 cm, Poljana 14, na križišču cest
- 36.—37. lipi Ø 95, 75 cm, Poljana 14 — ob znamenju
- 38.—41. lipe obs. 330, 260, 225, 240 cm, Sp. Jamnica, Gornjak, ob kapeli
42. lipa obs. 530 cm, Sp. Jamnica 12, Kramovec, Kumprej Ciril (podrta)
43. lipa obs. 400 cm, Sp. Jamnica, Miler Jože
44. lipa obs. 365 cm, Sp. Jamnica 5, Novak — Kotnik Anton
45. lipa obs. 370 cm, Tolsti vrh, Lečnik — Rezar, ob znamenju
46. lipa Ø 90 cm, Tolsti vrh 49, Dretnik Hajnrih
47. lipa obs. 300 cm, Tolsti vrh 50, Knepos — Hovnik
48. lipa obs. 410 cm, Zagrad 36, Temelj — Potočnik Franc
49. lipa Ø 85 cm, Kot 23, Bčelo — KZ Prevalje
50. lipa obs. 445, Leše 71, Valentinčič — Kumprej
51. lipa obs. 360 cm, Brdinje 39, Prunerjeva b., Štahr — Naglič M.

Zavarovana območja in spomeniki v občini Ravne

Danes je uveljavljeno spoznanje, da so nedotaknjeni deli narave, parki z redkim drevjem, stoletne lipe, jelke, bresti in javori take naravne lepote, da jih je treba ščititi in ohranjati z zakoni in dejanji. Prav tako znamo ceniti lepe stavbe — od starih stanovanjskih hiš do cerkva, od znamenj na polju do kmečke arhitekture. Ni ga človeka, ki bi hotel biti tako nekulturen, da bi take dragocenosti podiral. Je pa druga nevarnost, in sicer nepoučenost, nevednost.

Kako naj preprost človek ve, da je skoraj vsa naša občina glede takih znamenitosti in dragocenosti domala raziskana in popisana ter da so te znamenitosti že tudi zaščitene pa da obstajajo na občini in na urbanističnem biroju natančni sezname vsega, kar je treba varovati in ohranjati? Jasno je, da kdaj težnje po boljšem in koristnejšem narekujejo, naj se staro umakne novemu. V takih primerih se običajno strokovnjaki prej pomenijo o tem, kaj se da rešiti, kaj pa ne. Da pa ne bi nastajala škoda zaradi nevednosti, objavljamo nekaj seznamov zaščitene območij in znamenitosti v naši občini, v katerem je bolje (čeprav tudi še ne popolno) obdelan spodnji konec doline. Upamo, da nam bodo strokovnjaki ta seznam dopolnili ter dodali podobnega za zgornji konec.

Za tu in tam pa velja že danes — pred vsakim popravilom ali adaptacijo starega je bolje vprašati za mnenje strokovnjaka na ravanskem urbanističnem biroju in upravnika delavskega muzeja, kot narediti nepopravljivo škodo. Tako je realno upanje, da bomo kljub vse višji življenjski ravni ter sodobnemu načinu življenja ohranili častitljive in lepe naravne ter zgodovinske znamenitosti.

SPISEK

območij in posameznih spomenikov v občini Ravne na Koroškem, ki so predlagani

za zavarovanje (urbanistični program za območje občine Ravne, ki je bil sprejet na seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti skupščine občine Ravne na Koroškem, dne 9. aprila 1969).

1. Rezervati rastišč redkih rastlin:
 - greben Olševe
 - greben Kamen—Smrekovec
 - greben Pece
 - vrh Jankovca
 - vrh Plešivca
 - Črni vrh (tudi živali)
2. Rezervati živali:
 - Obistove — Navrške peči (tudi geološke tvorbe in rastline)
3. Rezervati prvobitnih gozdov: (naša občina ni navedena)
4. Rezervati naravnih znamenitosti:
 - grajski park Ravne
5. Krajinski parki:
 - dolina Tople
6. Krajinski parki z varovalnim režimom:
 - Mežiška dolina nad Poleno z vsemi dolinami okoli Črne, izvzemši rudniške naprave
 - Leše — Podgora — Uršlja gora — Kotlje
7. Turistične ceste — urbanistični red:
 - Holmec—Poljana—Dravograd
 - Poljana—Črna—Šentvid—Šoštanj
8. Ogrožena pokrajinska območja — urbanistični red:
 - Sp. Jamnica (Šentanel)
 - Strojna
 - Poljana
 - Barbara — Brančurnik
9. Vedute:
 - (naša občina ni navedena)
10. Spomeniki narave:
 - slatinski vrelec v Rimskem vrelcu (Kotlje)
 - okolje jezera pod Kamenom

- 52.—53. lipi obs. 290 cm, Kotlje — pred pokopališkim zidom
54. lipa obs. 400 cm, Kotlje 13, Zdovec — Matija Jože
55. lipa obs. 380 cm, Podkraj 1, Avguštin, Močivnik Franc
- 56.—57. lipi obs. 330, 210 cm, Podkraj 4, Lubas — Kotnik B.
58. lipa obs. 370 cm, Podkraj 8, Pavšer — Večko
- 59.—60. lipi obs. 425, 410 cm, Leše 69, Hermanko — Šumak Ivan
63. lipa obs. 450 cm, Plat 14, Preronjak — Petrič Ivan
- 64.—65. lipi Ø 140, 130 cm, Plat 13, Kajžer — Žaže Luka
- 66.—67. lipi obs. 395, 385, Plat, Macigoj
- 68.—70. lipe obs. 510 cm, Ø 90, 85 cm, Obretan (Plat)
71. lipa Ø 125 cm, Uršlja gora 1, Naravnik, GG Sl. Gr.
72. lipa Ø 100 cm, Uršlja gora 5, Močivnik — Petrič Andrej
- 73.—74. lipi Ø 90, 85 cm, Jazbina 7, Pistotnik — Klavž Rado
- 75.—77. lipe Ø 130, 80, 75 cm, Jazbina 6, Kobar — Klavž Angela
- 78.—87. 10 lip z obsegi debla 185—340 cm, Zg. Javorje 89, Mežnar — Stopar Ivan, ob cerkvenem obzidju
88. lipa Ø 150 cm, močno votla, Zg. Javorje 89
89. lipa Ø 100 cm, Zg. Javorje, Konič — Kumer Martin
90. lipa Ø 80 cm, Zg. Javorje 25, Pikovo — Roženičnik J.
91. lipa Ø 80 cm, Lom 18, Hamun Zofija
92. lipa Ø 115, Mežica — ob avtobusni postaji
93. lipa v Mežici Ø ca. 1 m ob Bargetovi vili
94. lipa pri kmetu Pisarju v Podkraju pri Mežici, Ø 1,5 do 2 m
95. lipa pri Stoparju v Mežici, Celovška 12, Ø ca. 1 m
96. lipa pri kmetu Libniku, onkraj Meže
97. lipa pri Zgornjem Rehtu nad Mežico — Podkraj št. 17

SEZNAM

arheoloških najdišč s predlogi zaščitnih režimov za območje občine Ravne na Koroškem.

Zaščitni režimi so predlagani po navodilih Zavoda za spomeniško varstvo SRS Ljubljana (št. 10/71-1966 z dne 12. 9. 1966) in obsegajo tri stopnje:

I. režim: objekt je nedotakljiv, zahteva vzdrževanje sedanjega stanja in zahteva odkop s prezentacijo, morebitno delno rekonstrukcijo ostalin in vzdrževanje v takem stanju. Ob tem zahteva zaščita tudi primerno oblikovanje okolja.

II. režim: pred posegi zahteva zaščita raziskovanje objekta.

III. režim: zaščita zahteva nadzor nad posegi, da eventualne najdbe in druge, za stroko važne podatke reši.

1. Dobja vas (Slovenj Gradec 3-c)

Pri Brančurnikovi gostilni leži pred hišo — za klop uporabljen — marmorni antični sarkofag iz Zagrada, izpostavljen možnostim poškodb. I. režim (kategorija II).

Na severnih robovih teras prihajajo na dan ostanki antičnih ruševin, zlasti nad »gramozno jamo na Tomaževem« oz. na

parc. št. 80 k. o. Dobja vas nad Oblakovo domačijo. II. režim (kategorija III).

2. Kotlje (Slovenj Gradec 3-d)

V parku letoviškega doma stoji marmorna reliefna plošča antične grobne kapelice iz Zagrada. I. režim (kategorija II).

Zahodno od vasi pri podružnični cerkvi sv. Mohorja in na Prežkem vrhu so štirioglati in okrogli okopi, ki jih ljudje imenujejo »rimske šance« ali »turške šance«. Neraziskano in časovno neopredeljeno, morebiti srednjeveško. I. režim (kategorija II).

3. Lokovica (Slovenj Gradec 3-c)

Pod Gradišnikovo kmetijo je na hrbtu ozkega grebena v gozdu dvodelno gradišče z ostanki zidovja. Neraziskano in časovno neopredeljeno, morebiti srednjeveško. I. režim (kategorija III).

4. Plat (Slovenj Gradec 3-c)

V podružnični cerkvi sv. Lenarta je vzičan v prag odlomek velike marmorne napisne plošče nekega antičnega spomenika. I. režim (kategorija III).

5. Poljana (Slovenj Gradec 3-c)

V podružnični cerkvi J. Krstnika je za oltarno mizo pri desnem stranskem oltarju uporabljena marmorna napisna plošča antičnega nagrobnika. I. režim (kategorija III).

6. Prevalje (Slovenj Gradec 3-c)

Na vrtu pri Lahovnikovih blizu železniške postaje je ohranjenih še nekaj antičnih marmornih kamnov iz Zagrada (velike in male marmorne plošče). II. režim (kategorija II).

7. Ravne na Koroškem (Slovenj Gradec 3-c, d)

Na prostoru zahodnega dela železarne, parc. št. 430 in 432 k. o. Ravne ter dalje proti zahodu in Meži prihajajo na dan razne antične najdbe: rimska lončenina, opeka in mozaični kamenčki, ki izvirajo kot oba marmorna leva iz antične grobnice. II. režim (kategorija II).

8. Stražišče (Slovenj Gradec 3-d)

Na Tičlerjevem vrhu nad Čičmanovo kmetijo strmo nad železniškim postajališčem Ravne na Koroškem je ovalen plato

z napisom — gradišče (?) II. režim (kategorija III.)

9. Zagrad (Slovenj Gradec 3-c)

V Meži in na območju TLL tik zraven je bila odkrita velika množina marmornih antičnih kamnov, ki so pripadali grobnicam in drugim stavbam, ter so sedaj shranjeni na Prevaljah, v Dobji vasi, na Ravnah, v Kotljah ter v mariborskem in celovškem muzeju. Najdbe govore za postajo ob rimski cesti Celeia—Virunum, ki je vodila tod mimo. II. režim (kategorija II).

10. Rimska cesta (Slovenj Gradec 3-c, d)

Območje spodnje Mežiške doline je prečkala rimska (itinerarska) cesta med Celjem (Celeia) in Virunom na Gosposvetškem polju, ki je bila doslej na različnih mestih že ugotovljena, a še ni topografsko raziskana. Nad Starim trgom (Colatio) je prečkala greben in se po eni izmed sedanjih kolovoznih cest spustila v Sele (Hanzič), tekla skupno z današnjo po dolini do klanca pri Dularju in nato ob vznožju po bočja mimo Kotelj na Ravne, od tod po neznani trasi do Zagrada, po od Meže uničenem terenu mimo Prevalj, nato vzporedno z današnjo do kraja pred Poljano, kjer se ločita cesta in železnica, dalje vzporedno z železniško progo po dolini pod Dolgo brdo in prek predora do državne meje. II. režim (kategorija II).

RAVNE NA KOROŠKEM

1. Graščina Javornik, v 2. pol. 19. stoletja prezidana arh. iz 17. stol.

2. Ravne — grad, osnova verjetno iz konca 17. stol., v današnji obliki plod romantičnega hotenja

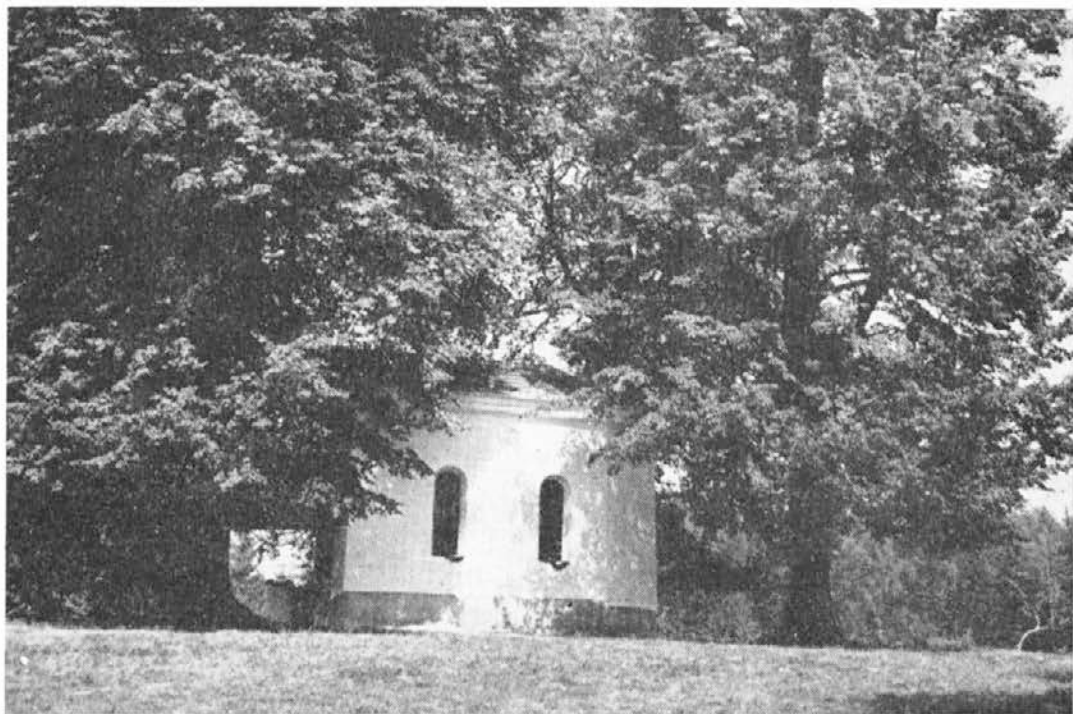
3. Podkraj št. 4 — Lubas, renesančni dvorec

4. Cerkvni plato z ž. c. sv. Ilija, župniščem (prvotno iz okoli 1700) in obzidjem

5. pc. sv. Antona pokp. c., gotška arhitektura

6. Hiše ob Malgajevi cesti vzdolž potoka so ambientalno zanimive

7. Stara ulica ima še srednjeveški koncept s hišami, ki vstopajo in izstopajo, ne da bi sledile osnovni smeri

Šentaneveci so temeljito obnovili in polepšali svojo kapelico

- št. 1 — stavba s preprosto historično fasado
 št. 2 — s fasado, ki jo členi postbaročna toskanska pilastrska arhitektura
 št. 3 — ima v pritličju bidermajerske mreže
 št. 8 — arh. s poznobidermajerskimi vratnicami
 št. 10 — preprosta poznobaročna arhitektura
 V sklopu stavb na levi strani glavne vpadnice v stari trg je videti del starega zidu, ki je morda ostanek trškega obzidja.
 8. Ditingerjeva ulica
 št. 8 — etnografsko zanimiva lesena arhitektura
 št. 6 — arh. z na barok spominjajočim portalom
 št. 2 — hiša s spomin. ploščo Ivanu Ditingerju, borcu za delavske pravice
 9. Partizanska cesta
 št. 7 — s preprosto bidermajersko fasado
 št. 9,8 — z biderm. mrežami v pritličju

- št. 4 — delno pokvarjena stavba iz l. 1855
 št. 2 — arh. iz l. četrte 19. stoletja
 10. Na klancu, arhitektura z osnovo 16. stoletja
 11. Trg svobode
 št. 4 — secesijsko obnovljena stavba bidermajerskega koncepta
 št. 3 — stavba iz okoli 1800
 št. 5 — arh. v osnovi še iz okoli 1600
 št. 6 — stavba iz sredine 19. stol.
 št. 7 — modernizirana stavba v osnovi iz 18. stol.
 št. 8 — prvotno dve hiši, osnova iz 1. pol. 17. stol.
 št. 2 — arh. iz začetka 19. stol.
 št. 1 — arh. iz l. četrte 19. stol.
 št. 9 — troosna fasada z dvoriščnim mansardnim čelom
 12. Prežihova ulica
 št. 17 — marh. iz zač. 19. stol., verjetno zgrajena na starem trškem obzidju
 Ob cesti Ravne—Dravograd hiša z lepimi copf okenskimi mrežami

KAZALO KOROŠKEGA FUŽINARJA

S 1. št. Koroškega fužinarja v novem letu 1972 bomo tiskali tudi kazalo našega časopisa za l. 1970 in 1971.

Prosimo vse zainteresirane, da javijo na uredništvo vsaj do 25. decembra 1971, po koliko izvodov kazala želijo, da bomo lahko določili višino naklade. En izvod stane 0,30 din — torej toliko kot škatla vžigalic

Uredništvo

Posrečilo se mi je najti 24 izpolnjenih pol. Mogoče so se ostale izgubile ali pa sploh niso bile odposlane. Iz najdenih poročil je razvidno marsikaj zanimivega.

Od 24 priglasev za knjižničarje je bilo 16 žensk (po poklicu devet učiteljic, ena otroška vrtnarica, ena bolničarka, ena gospodinja, ena gostilničarka pa tri »kmečke hčere«) in 8 moških (štirje učitelji, en godbenik, en rudar pa dva »kmečka sinova«). Najstarejši prijavitelj je imel 51 let, najmlajša pa 19. Ob času izpolnjevanja vprašalnih pol je poslovalo le pet knjižnic (v Dravogradu, na Mlakah-Pernicah, v Šentanelu, Libeličah in na Muti); petnajst jih je bilo v pripravi; v dveh krajih (Marenberg-Radlje in Sele-Vrhe) pa sta sicer bili knjižničarski kandidati, a knjižnic še ni bilo na bližnjem vidiku. Knjižni fond je bil malenkosten: pri trinajstih knjižnicah skupno le 1755 knjig, devet krajev pa sploh brez knjig. Za nakup knjig je bilo na devetih šolah zbranih 14.180 din; trinajst knjižnic pa je bilo brez denarja.

Zaradi boljšega pregleda sem iz podatkov najdenih poročil sestavil razpredelnico (glej str. 23).

Zanimivo bi bilo poizvedovati, kako so se v posameznih krajih razvijale knjižnice in kako je potekalo življenje imenovanih knjižničarjev. Brez dvoma so bili veliki ljubitelji knjige, sicer se ne bi bili priglasili za to službo, ki jim takrat ni nudila nobenih gmotnih koristi. Gotovo se jim ni niti sanjalo, kako se bo v petindvajsetih letih razvila proizvodnja tiskane besede in kake razsežnosti bo zavzelo knjižničarstvo.

Skoraj nehote se človeku vsiljuje primerjava v začetku omenjenih razprav o preureditvi knjižnic z okrožnico OOOFF iz l. 1946, ki jo je sestavil takratni šef odseka za ljudsko prosveto Janko Liska. Tudi v tej okrožnici je bilo zaslediti dokaj zahtevne načrte, ki so bili v minulih 25 letih le delno uresničeni. Več kot deset let je trajalo, da so bili postavljeni knjižnični sveti, žal še danes mnogokje le na papirju. Tudi kartotečni sistem se je le zelo počasi uvedel, zlasti v manjših knjižnicah. Javne čitalnice so še vedno zelo redke, medtem ko o bralnih krožkih in večerih sploh niti več ne razmišljamo.

Kako bo z novo reformo, predlagano v Kulturnem poročevalcu 1971, bo pokazala bodočnost. Knjižničarji iz leta 1946 tega ne bomo več doživeli. Čas bo razkril njene prednosti in pomanjkljivosti.

Ko se z vdano odovedjo poslavljam od enciklopedičnega zanimanja za vse vrste knjig in revij, želim, da bi zanimanje za vsakovrstne strokovne knjige pri mladini

Ljudskim knjižnicam v slovo

V Kulturnem poročevalcu Zveze kulturno prosvetnih organizacij Slovenije št. 10. julij 1971 sta med drugim dve razpravi (avtorja Avgust Vižintin in Slavko Bohanec), ki obširno poročata o temeljni preureditvi ljudskih knjižnic v splošnoizobraževalne knjižnice s poklicnim strokovnim kadrom. Kot glavna napaka dosedanjih ljudskih knjižnic se omenja, da velja v njih skoraj celotno zanimanje samo leposlovnemu in zabavnemu čitivu, kar meji že na defektnost našega narodnega kulturnega življenja. Tudi meni se zdi, da je v današnji dobi stalnega napredka res škoda zabijati dragoceni čas z osmimi deli proslule Angelike ali s štiridesetimi knjigami Karla Maya. Gotovo je tudi, da knjižničarji »amaterji« ne zmoremo več pregleda nad nesluteno množino vedno novih

knjig in revij. Reforma je torej res upravičena in celo nujna.

Zdaj, ko je na vidiku obširna preusmeritev ljudskih knjižnic s pretežno zabavnim čitivom v splošnoizobraževalne, se mi zdi umestno pogledati še malo nazaj v minevajoče obdobje našega knjižničarstva. V petindvajsetih letih obstoja prevaljske knjižnice se je v njenem arhivu nabralo kar dosti raznovrstnega papirja. Ker smo s prostorom zelo na tesnem, sem se lotil temeljitega »čiščenja«. Pri tem sem naletel na zanimive listine iz leta 1946, ko smo ustanavljali oziroma obnavljali knjižnice v naši pokrajini. Naslednji zapisi naj nudijo vpogled v razmere po koncu okupacije in obudijo spomine na ljudi, ki so se takrat zavzemali za dvig knjižničarstva.

Odsek za ljudsko prosveto pri okrožnem odboru Osvobodilne fronte (OOOF) v Mariboru je dne 1. marca 1946 poslal okrajnemu ljudskemu odboru — odseku za ljudsko prosveto — Prevalje nalog za sestavo pregleda o stanju knjižničarstva na področju okraja.

Pregled naj bi nudil predvsem te podatke:

1. Kje se nahajajo ljudske knjižnice, ki že poslujejo; kdo je knjižničar; ali obstaja knjižnični svet in kdo so njegovi člani, koliko je knjig; so uporabne; ali je uveden kartotečni sistem?

2. Kje je ustanovitev knjižnice v pripravi; ali imajo že kaj nabranih knjig; koliko denarja je pripravljene za nabavo knjig?

3. Ali je zaželen tečaj za knjižničarje in kje bi se lahko vršil?

4. Kje se že nahajajo javne čitalnice; kje se pripravljajo?

5. Kje že imajo bralne krožke in bralne večere?

Okrajni narodni odbor Prevalje je dne 4. marca 1946 potrdil prejem naloga in razposlal vsem šolam kot edinim za to zadevo pristojnim, okrožnico v obliki vprašalne pole s pozivom, naj jo izpolnjeno vrnejo do 12. marca 1946.

Kažipot

stalno napredovalo in rastle spoštovanje do dobrega čtiva. Velikopotezni preusmeritvi dosedanjih ljudskih knjižnic pa že-

lim v dobro vseh delovnih ljudi prav mnogo uspeha.

Ožbe Lodrant

Ime knjižničarja	Rojstno leto	Poklic	Sedež knjižnice	Ali že posluje	Na razpolago	
					knjig	din
Arnold Marija	?	kmečka hči	Tolsti vrh	v priprav.	nekaj	nekaj
Golob Angela	1923	gostilnič.	Dravograd	posluje	80	2000
Herman Joško	1903	godbenik	Guštanj	v priprav.	150	3000
Hrast Kristina	1908	otr. vrtn.	Slov. Gradec	v priprav.	50	—
Hvalec Ivan	1914	učitelj	Vuhred	v priprav.	80	1500
Jelenko Ivanka	1912	učiteljica	Črneče	v priprav.	—	480
Krajnc Pepca	1912	gosposinja	Prevalje	v priprav.	precej	nekaj
Krof Jernej	1909	kmečki sin	Lokovica	v priprav.	—	—
Lodrant Jože	1926	učitelj	Strojna	v priprav.	nekaj	—
Lodrant Ožbe	1899	učitelj	Prevalje	v priprav.	300	1000
Pečnik Ančka	1920	kmečka hči	Mlake-Pernice	posluje	120	nekaj
Plaznik Antonija	1914	učiteljica	Pameče	v priprav.	40	—
Praper Josip	1916	učitelj	Primož na Poh.	v priprav.	—	1000
Rauter Jelena	1921	učit. priprav.	Marenberg-R.	v priprav.	—	—
Senica Stefka	1926	kmečka hči	Šentanel	posluje	172	200
Skerbinjek Jana	1927	učit. priprav.	Vrata-Gort.	v priprav.	—	—
Slabe Marija	1923	učit. priprav.	Dravograd	posluje	80	2000
Slemnik Micika	1923	bolničarka	Guštanj	v priprav.	150	3000
Srotič Filip	1895	rudar	Črna	v priprav.	80	—
Tratnik Vlasta	1923	učiteljica	Kotlje	v priprav.	—	—
Urbanc Celestin	1926	kmečki sin	Podgorje — Sl. Gr.	v priprav.	—	—
Večaj Olga	1925	učiteljica	Libeliče	posluje	320	—
Vobovnik Elica	1904	učiteljica	Muta	posluje	133	—
Vrhnjak Štefka	1906	učiteljica	Sele-Vrhe	posluje	—	—

Iz Mežiške doline manjkajo podatki za Mežico, Koprivno, Javorje in Leše, iz Mislinjske doline za Pameče, Šmartno in Mislinje, iz Dravske doline pa za Ojstrico, Trbonje in Vuzenico.

Ustanovitev in delo klavnice Z. O. Z. v Guštanju

Iz obstoječe knjige zapisnikov občnih zborov sem črpal podatke o ustanovitvi in delu »klavnice« v Guštanju. Mnogo mi je povedal tudi še živčni prvi načelnik te zadruga Juh Luka (roj. 1889) ter še nekateri drugi člani.

Takoj po končani prvi svetovni vojni je bilo v Guštanju veliko pomanjkanje mesa. Posebno pomanjkanje kalorične hrane pa so čutili tisti delavci, ki so delali pri pečeh ter tudi drugi.

Bilo je nekako leta 1921-22, ko se je nekega dne pojavil pri delavcih železarne mesar Polenik s ponudbo, da bi njegova mati, ki je imela bajto pri »Žrebljarju«, sedaj Gorenšek, rada prodala 200 kg težko svinjo. Vsi so se strinjali s to kupčijo. Npravili so seznam tistih, ki naj meso oziroma mast kupijo in zbrali zahtevani denar. Ko pa so svinjo hoteli odpeljati, so jezni in razočarani ugotovili, da jo je mesar medtem dražje prodal nekomu drugemu v Dravogradu. To jih je tako ujezilo, da so takoj sklicali obratne zaupnike na sejo, kjer so sklenili, da se ne bodo pustili na ta način izigravati, pač pa bodo ustanovili nekakšen odbor oziroma zadrugo, ki bo skrbel za to, da se nabavi meso in mast v večjih količinah. Določili so petčlanski odbor, in sicer: Luka Juh — načelnik, Lovro Kuhar (Prežihov Voranc) — blagajnik, Anton Konečnik — tajnik, Franc Kefer — poslovodja, ter Anton Sterže — odbornik. V ta odbor so potem pritegnili tudi direktorja tovarne Davida Lorberaua, ki je z razumevanjem sprejel in tudi finančno podprl to akcijo z dodelitvijo kredita. Delavci in uslužbenci pa so lahko postali člani te zadruga. Podpisati so morali izjavo, da bodo zadrugo podpirali z enkratnim prispevkom.

Na podlagi teh izjav je železarna nudila finančna sredstva za nakup svinj. Odstopila pa je tudi prostore za klavnico in prodajalno, v katerih so bile hladilne naprave. Klavnica je bila med staro valjarno in skladiščem ingotov ob Meži, medtem ko je bila prodajalna v veliki stanovanjski hiši, ki je stala tam, kjer je sedaj topilnica.

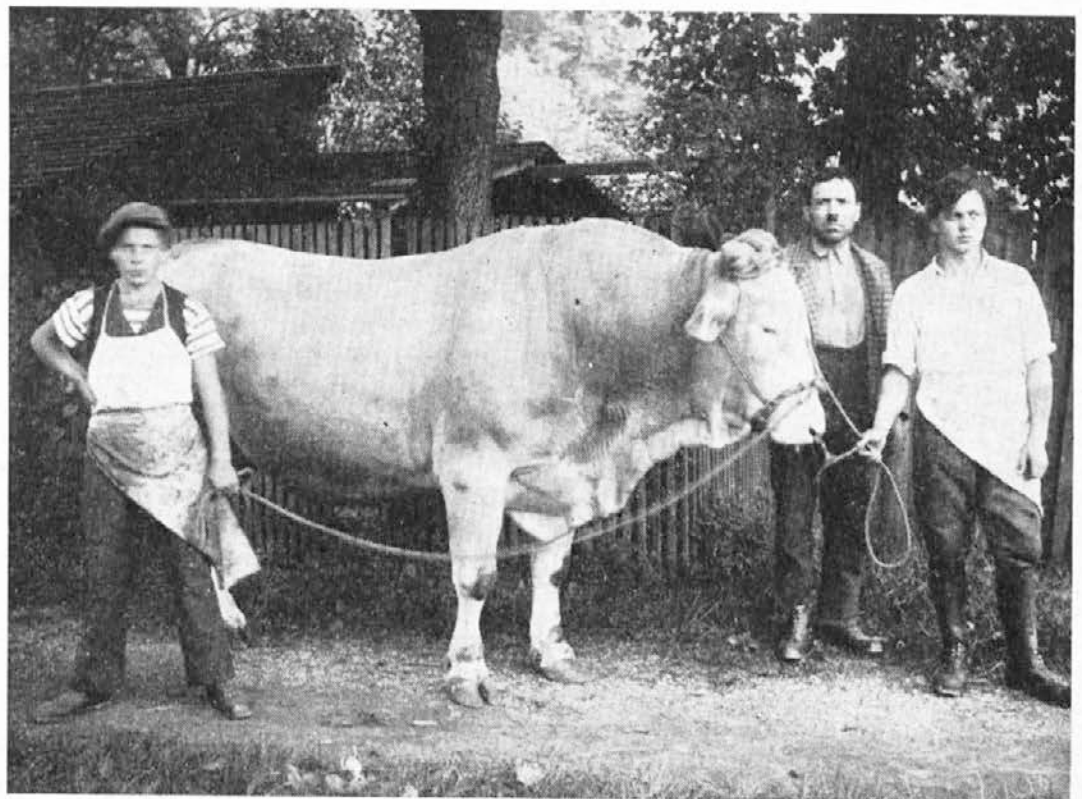
Prva pošiljka, to je en vagon svinj, je

prišla dne 28. novembra 1922. S tem dnem je pravzaprav začela poslovati »klavnica«. Delavci in nameščenci, člani kolektiva, so lahko na up kupili celo ali polovico svinje, kar je bilo za vsakogar zelo ugodno. Prvi vagon svinj so hitro prodali, zato so takoj naročili še drugega.

V zimskem obdobju so torej prodali dva vagona svinj. Zadruga pa je skrbel tudi za to, da so delavci oziroma nameščenci, ki niso kupili cele ali polovico svinje, lahko kupovali v mali prodaji meso, slanino in klobase ne samo v lastni prodajalni, ampak tudi v »Rdečem konzumu« na Prevaljah. Ker pa ta odbor le ni bil legalen, so začeli odborniki pripravljati potreben material za sklicanje občnega zbora. Iz zapisnikov je razvidno, da je bil prvi občni zbor v gostilni Milonik v Guštanju dne 15. junija 1924 ob 8.30. Dnevni red je bil:

1. Poročilo načelstva o delovanju zadruge v letu 1923
2. Poročilo nadzorstva o tem delovanju
3. Odobritev računskega zaključka za poslovno leto 1923, razdelitev čistega dobička (torej so dobro gospodarili) in določitev obrestne mere za deleže.
4. Volitev načelstva za tekoče poslovno leto
5. Volitev nadzorstva
6. Raznoterosti

Sklic občnega zbora, ki ga je otvoril načelnik Luka Juh, je bil že 8 dni prej objavljen v listu »Delavcu« ter na oglasni deski. Od 180 članov se jih je zbora udeležilo nekaj nad polovico. Za zapisnikarja so določili Antona Konečnika. Ni razvidno, kaj je poročal načelnik Luka Juh, pač pa poročal predsednik nadzornega odbora Aleš Dervodel, da je nadzorstvo stalno kontroliralo delo načelstva ter našlo vse v najlepšem redu. Blagajnik Lovro Kuhar poroča, da ima zadruga 12.430 din čistega dobička. V smislu ustreznih določil so se domenili, da se deleži članov obrestujejo po 7 odst., ves ostali čisti dobiček

Rebernik Jurči, vajenec, Kefer Franc, poslovodja, Dornik Franc, pomočnik (l. 1934)

Juh Luka — dolgoletni predsednik zadruga

pa se odvede v rezervni sklad. Za načelnika so izvolili Luka Juha, za blagajnika Lovro Kuharja, za odbornike pa: Antona Steržeta, Štefana Štehnika in Ivana Verčka. V nadzorni odbor pa: Aleša Dervodela, Antona Konečnika, Franca Šulerja, Mirka Rožanka, Andreja Potočnika in Jožeta Vidriha. Na tem občnem zboru so se dogovorili, da se lahko pri plači odtegne denar za kupljeno meso. Zaradi povečanja obratnega kapitala so sprejeli v članstvo tudi uslužbenca gozdne uprave Vincenca Thurna in druge.

Še isto leto, to je 19. novembra 1924, je bil sklican ob 9.30 izredni občni zbor (kraj in prostor nista navedena) z naslednjim dnevnim redom:

1. Sprememba pravil (zvišanje članskega deleža)

2. Razno

Antona Konečnika so določili za zapisnikarja, zapisnik pa je napisal Lovro Kuhar. Ob določenem času je bilo navzočih le 30 članov, zato so prestavili začetek zбора na 10. uro.

Načelnik Luka Juh predlaga, naj bi se delež članstva zvišal od 50 na 100 din. K temu predlogu je dal Lovro Kuhar to obrazložitev: sedanji delež je prenizek ter se ga naj zviša (preveliki stroški) ali pa je treba najeti posojilo oziroma likvidirati zadrugo. Po daljši debati so sklenili, da se zviša delež na 100 din, s tem da ta znesek lahko v treh obrokih odtegnejo od plače. Jamstveni (pristopni) znesek pa ostane 200 din. Klavnica je zašla v tožbo s Francem Bergtoldom, ki pa še ni končana. Člani odbora so kritizirali mesarje, ki so prodajali meso tudi nečlanom zadruga.

Klavnica je imela dne 10. maja 1925 drugi občni zbor v gostilni Ortar v Guštanju ob 9. uri. Lovro Kuhar je prečital poročilo o reviziji, ki so jo opravili člani zveze gospodarske zadruga iz Ljubljane. Načelnik Luka Juh je poročal, da je zaradi naraščanja cen in pomanjkanja gotovine »klavnica« zašla v težave. Omenja tudi 13 mesecev trajajočo tožbo s trgovcem Francetom Bergtoldom iz Maribora. To je stalo zadrugo po poravnavi, ki se je sklenila v začetku februarja, okrog 13.000 din. S tem je zadeva poravnana in plačani vsi stroški pravde. Da je do te tožbe prišlo, ni kriva zadruga, pač pa neizkušenost prodajalcev oziroma mešetarjev. Zadruga je zaključila poslovno leto z dobičkom. Iz poročila nadzorstva, ki ga je podal Aleš Dervodel, je razvidno, da so bile knjige in delo posameznih članov odbora stalno pod nadzorstvom ter razna namigovanja o nepravilnem poslovanju načelnika, neutemeljena. Blagajnik Lovro Kuhar je poro-

čal o računskem zaključku. Obresti za delež članstva ostanejo 7 odst., ves ostali dobiček se prenese v rezervni sklad. Izvoljen je bil nov odbor, in sicer: Aleš Dervodel — predsednik, Josip Sikora — namestnik, Lovro Kuhar, Anton Konečnik in Josip Vidrih — odborniki. V nadzornem odboru so: Silvester Šmidhofer, Maks Husar — namestnik, Melhijor Videčnik, Luka Močnik in Miloš Štor, člani nadzorstva.

Lovro Kuhar je predlagal delno spremembo pravil. Uvede se naj tudi pritožna knjiga, ki naj bo pri predsedniku nadzorstva.

Anton Konečnik je sestavil zapisnik rednega občnega zбора, ki je bil dne 6. junija 1926 (kraj in čas nista navedena). Navzočih 51 članov.

Lovro Kuhar je poročal, da je »klavnica« razširila svoj obrat v klobasarne in preka-jevalnice. Nabavljeni so bili potrebni stroji. Pristopilo je 50 novih članov, kar dokazuje, da zadruga napreduje. Tudi v tem obdobju so dosegli lepe finančne uspehe. Obrestni delež 7 odst., razliko pa so vložili v rezervni sklad. Ponovno je bil izvoljen stari odbor. Tudi pravila zadruga so nekaj popravili. Predlog za otvoritev zadruga gostilne so soglasno sprejeli (kantina). Na občnem zboru dne 20. junija 1927 so ugotovili, da je občni zbor sklepčen. Navzočih je bilo 80 članov. Lep promet in naraščanje članstva je dokaz, da je zadruga tudi v obdobju med prejšnjim in sedanjim občnim zborom dobro gospodarila. Tudi v tem letu so obrestovali deleže s 6 odst. Preostali višek so vložili v rezervni sklad. Za načelnika so ponovno izvolili Aleksandra Dervodela, za predsednika nadzornega odbora pa Rajka Kotnika. Razni predlogi niso mogli bistveno vplivati na potek tega zбора.

Naslednji občni zbor, čigar dnevni red je isti kot pri prejšnjih, je bil dne 4. marca 1928. Na tem zboru so ugotavljali, da je bilo delovanje zadruga v letu 1927 normalno. Pač pa se že čuti gospodarska kriza. Opustili so oddajališče mesa v Mežici in na Homu zaradi nerentabilnosti. Odrpli pa so prodajalno v Guštanju. Poslovnega prebitka je 5.866,70 din. Ta znesek se razen 6 odst. obrestovanja deležev prenese na rezervni sklad. Za novega predsednika so izvolili Josipa Vidriha, Rajko Kotnik pa je ostal predsednik nadzorstva. Sklenili so tudi, naj se delovanje zadruga še poveča, tako da se ne bo ukvarjala samo z nakupom in prodajo mesa in mesnih izdelkov, ampak bo tudi nabavljala in prodajala kmetijske pridelke, sadje, umetna gnojila in prirejala kulturne predstave. Predlog je bil tudi, da se naj izdelava pravilnik stanovanjskega odseka za gradnjo enodružinskih hiš za člane zadruga.

Dne 4. julija 1927 je zapisnik pregledal revizor zveze gospodarskih zadrug v Jugoslaviji v Ljubljani Kristan Cvetko.

Na občnem zboru dne 7. aprila 1929 so ugotovili, da je od 200 članov navzočih 50. Iz poročila je razvidno, da so prvič prikazali izgubo 3.655,31 din, ki so jo krili iz rezervnega sklada. Predsednik nadzorstva je Matija Gradišnik, medtem ko je načelnik Josip Vidrih. V odboru načelnstva so Luka Juh, Lovro Kuhar, Ernst Osiander in Ignac Teršek. Člani nadzorstva pa so: Alojz Razpet, Josip Sore, Franc Pušnik in

Luka Šater. Načelnik Vidrih se je zahvalil dolgoletnemu članu Antonu Konečniku, ki je sodeloval od ustanovitve do tega občnega zбора, za njegovo požrtvovalno delo. Precejšnje kritike o poslovanju zadruga so bile na občnem zboru dne 23. marca 1930. Na kritike sta odgovarjala Lovro Kuhar ter revizor Kristan Cvetko, ki ugotavlja, da je bilo poslovanje v redu. V tem letu so zopet boljše gospodarili, tako da so zopet lahko obrestovali deleže s 6 odst., pa tudi v rezervni sklad se nekaj vložijo. Brez bistvenih sprememb je bil ponovno izvoljen prejšnji odbor. Tudi pravilnik so malenkostno spremenili. Na tem občnem zboru je bila precej razgibana in ostra debata, tako da je moral celo Cvetko Kristan miriti navzoče člane. Iz zapisnika ni razvidno, kakšno pismo izjavo je dal Lovro Kuhar. Občni zbor je nesoglasje izgladil, Lovru Kuharju pa dal zadoščenje.

Naslednji zapisnik je zelo razločno in precizno napisal Josip Stana. Iz tega zopet zvezmo, da je bil občni zbor v gornjih prostorih gostilne Lečnik v Guštanju dne 21. januarja 1931 ob 9. uri. Ob določenem času se občni zbor ni mogel vršiti, ker je bilo od 176 članov navzočih le 24. Iz poročila je razvidno, da je to leto bilo najbolj težavno, odkar je obstajala zadruga. Kupna moč je padla za ca. 25 odst. Krive so bile temu slabe gnotne razmere članstva, zlasti pa splošna gospodarska kriza. Predsednik nadzorstva je poročal, da so pregledali knjige ter da nastajajo težave pri kontroli knjig posebno ob odhodu Kuharja. Iz blagajniškega poročila je razvidno, da je znašala izguba v letu 1930 din 35.336,85. Tudi to izgubo so krili iz rezervnega sklada. Iz načelnstva so odšli: Kuhar, Teršek, Sore. Na novo so bili izvoljeni Maks Husar, Franc Mrkva ter Bogomir Plešnik.

V prostorih gostilne Brundula »Jager« na Tolstem vrhu je bil dne 12. junija 1932 ob 9. uri občni zbor. Tudi ta ni bil takoj sklepčen, saj je bilo od 168 članov navzočih le 15.

Iz poročila je razvidno, da je promet občutno padal. Vzrok je bil slab gnotni položaj odjemalcev in gospodarska kriza. Denarja je bilo malo, odjemalci so jemali meso in mesne izdelke na up, kar so nekateri člani grajali. Tudi v tem letu je nastala izguba v višini din 2.025,22. Izguba je nastala zaradi odpisa nekaterih neizterljivih dolgov in se je krila z odpisom rezervnega sklada. Opustili so vsako obrestovanje deležev. Predsednik načelnstva Josip Vidrih je prosil, da ga razrešijo funkcije predsednika, kar pa se ni sprejelo. Tudi predsednik nadzorstva Razpet je dal ostavko. Namesto njega so izvolili Ivana Dretnika.

Člani zadruga so se ponovno zbrali na občnem zboru v prostorih jeklarniške hiše pri Hladiju v Guštanju dne 7. maja 1933. Tudi ta zbor ni bil sklepčen, zato ga je pol ure pozneje, to je ob 9.30, ponovno otvoril predsednik načelnstva Josip Vidrih. Kljub težavnemu položaju, v katerem je bila zaradi krize zadruga, so izkazali dobiček v višini 13.996,63 din. Deleže so obrestovali s 6 odst., razliko pa prenesli v rezervni sklad. Po preteku mandatne dobe so izvolili nov odbor, in sicer: Franc Mrkva, predsednik, Luka Juh — namestnik,

Maks Husar, Bogomir Plešnik in Ivan Pe-trač — odborniki. V nadzorstvo so bili izvoljeni: Ivan Dretnik — predsednik, Josip Sikora, Miloš Štor st., Josip Vidrih, Maks Viternik, Štefan Šteharin in Anton Mori — odborniki. Zelo so skrbeli za dobro in pošteno gospodarjenje, zato tudi najbrž več odbornikov v nadzorstvu kot v načelstvu. Dne 5. oktobra 1934 je revizor iz Ljubljane (podpis nečitljiv) napisal: v re-du pregledano. Zaradi nesklepčnosti so mo-rali občni zbor, kjer je bilo od 152 članov navzočih le 25, dne 12. maja 1935 presta-viti za pol ure, to je na 9.30. Ta zbor je bil v prostorih jeklarniške hiše »pri Hladiju« v Guštanju. Iz poročila, ki ga je podal Luka Juh, je razvidno, da obžalujejo nenaden izstop predsednika Franca Mrkve. Vzrok izstopa ni naveden. Namesto njega so izvolili za predsednika Luka Juha. To po-slovno leto je bilo zopet v znamenju iz-gube v višini din 11.400,69, ki se krije iz rezervnega sklada. Namesto Josipa Sikore, ki so ga izvolili v načelstvo, in Miloša Što-ra, ki je izstopil iz zadruga, so izvolili v nadzorstvo Ivana Verčka in Franca Jamnika.

Vsi nadaljnji občni zbori, to je do leta 1940, so bili v jeklarniški hiši pri Hladiju v Guštanju. Torej so opustili sklic zborov v raznih gostilnah. Vsako leto so imeli te-žave zaradi nepopolne udeležbe. Tako se je občnega zbora dne 19. aprila 1936 od 145 udeležilo le 15 članov. Na tem zboru je predsednik načelstva Luka Juh izčrpno poročal o poslovanju zadruga. Med dru-gim je obširno raztolmačil težkoče zadruga zaradi splošnih gospodarskih neprilik, ki so ovirale zaželeni razvojni napredek za-druge. Nadzorstvo je ugotovilo, da je bilo poslovanje v najlepšem redu. Računski zaključek za leto 1935 kljub raznim teža-vam izkazuje din 6403,71 čistega dobička. Celotni čisti delež dobička so pripisali rez-ervnemu skladu. Vsako tretje leto so vo-lili nov odbor. Ker je prejšnjemu odboru potekla mandatna doba, so izvolili novega: Luka Juh — predsednik, Josip Sikora — namestnik, Maks Husar — blagajnik, Bogomir Plešnik in Ivan Verčko — od-bornika. V nadzorstvo so bili izvoljeni: Ivan Dretnik — predsednik, Anton Mori, Franc Jamnik, Štefan Šteharin, Josip Vi-dečnik, Franc Pušnik in Josip Štifnik — odborniki. Malenkostno so spremenili pra-vila. Da bi pristop v zadruga bil omogo-čen vsem, se članski delež zniža od 100 na 10 din.

Nezadostno število navzočih članov je bilo vzrok, da se je občni zbor dne 18. aprila 1937 začel šele ob 10. uri. Kljub raz-nim težavam, ki so trle zadruga, in kljub konkurenci, ki se je pojavila, so le izka-zovali dobiček v znesku din 1281,74, ki so ga v celoti pripisali rezervnemu skladu. Zaradi mlačnega interesa za zadruga so razrešili Štefana Šteharina, namesto nje-ga pa so izvolili v nadzorstvo Franca Šu-lerja.

V odsotnosti predsednika Luka Juha je predsedoval občnemu zboru dne 22. maja 1938 podpredsednik Josip Sikora. Ta zbor se je začel ob 9. uri. Od 125 članov (upa-danje članstva) je bilo navzočih 17, kar je zadoščalo predpisom pravil. Josip Si-kora je ugotavljal, da se je kupna moč članstva proti prejšnjim letom nekoliko iz-boljšala, kar dokazuje dvig prometa v bi-

lanci. Ves čisti dobiček v višini din 2960,05 se je pripisal rezervnemu skladu. Vsi dokumenti, knjige in priloge se stal-no kontrolirajo in so v najlepšem re-du. Iz nadzorstva sta izstopila Franc Pušnik in Franc Šuler, izvolili pa so Henrika Lasnika in Ivana Wankmüllerja.

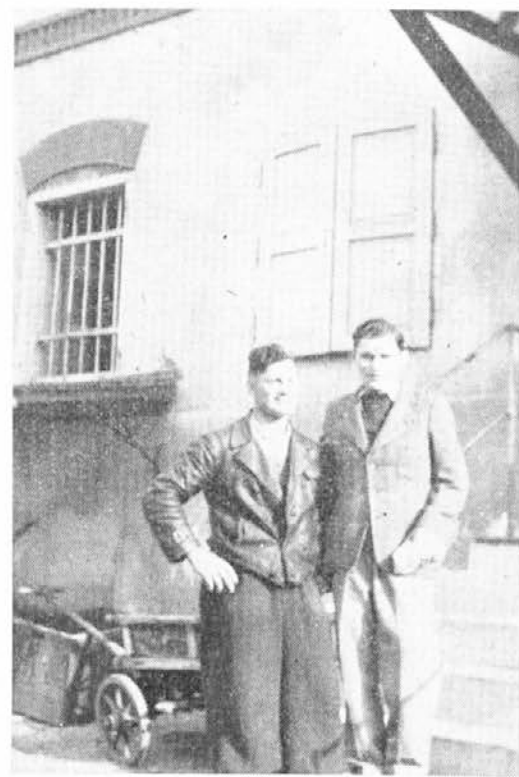
Na občnem zboru, ki je bil dne 25. ju-nija 1939, je bilo navzočih od 118 članov le 21. Tudi to otvoritev so morali presta-viti za pol ure. Predsednik Juh Luka je v svojem poročilu naglasil, da bi bili uspehi zadruga boljši, če bi bilo članstvo bolj složno. V rezervni sklad so odvedli dobiček v znesku 1265,45 din.

Ker je triletna mandatna doba za upravni in nadzorni odbor potekla, so izvolili nova, in sicer upravni odbor: Luka Juh predsednik, Josip Sikora — namestnik, Maks Husar — blagajnik, Bogomir Plešnik in Ivan Verčko odbornika. Nadzorni odbor: Anton Čop, predsednik, Josip Vi-drih, Ivan Wankmüller, Franc Jamnik, Josip Štifnik, Silvester Šmidhofer in Hen-rik Lasnik I., odborniki. Zaradi novega za-kona o gospodarskih zadrugah so morali izdelati nova pravila, ki jih je zveza go-spodarskih zadrug v Ljubljani dne 9. ju-nija 1939 overila, skupščina pa jih je so-glasno odobrila.

Iz poročila, ki ga je podal predsednik Luka Juh na občnem zboru dne 10. decembra 1939 ob 9. oziroma 9.30, je raz-vidno, da je med drugim bodril članstvo k točnemu izpolnjevanju združnih dolž-nosti. Iz blagajniškega poročila je razvid-no, da so prenesli v rezervni sklad ves ustvarjeni čisti dobiček din 1265,45. Izvolili so nov upravni in nadzorni odbor, ki je bil isti, kot v prejšnjem obdobju. Ponovne volitve odbora v istem letu so morali najbrž izvesti zaradi sprejetja no-vih pravil. Iz zapisnika je razvidno, da so morali na zahtevo okrožnega kot trgovskega sodišča v Mariboru ponovno predlo-žiti pravila v overitev zvezi gospodarskih zadrug v Ljubljani, ki je nastale spremem-be v pravilih dne 28. oktobra 1939 odo-brila.

Iz zadnjega, to je 18. zapisnika redne letne skupščine klavnice v Guštanju, ki je bila dne 23. junija 1940, je razvidno, da je predsednik Luka Juh ob 9. uri otvoril skupščino. Ker pa ob tem času ni bilo zbra-nih zadosti združnikov, jo je ponovno otvoril ob 9.30. Tedaj se je od 125 zbralo 33 članov. V svojem poročilu je podrobno orisal poslovanje, raztolmačil težkoče za-radi vedno bolj naraščajoče draginje. Kljub temu pa so le ustvarili precejšen dobiček v višini din 12.251,99. Na predlog upravnega in nadzornega odbora se od čis-tega dobička dotira 9500 din fondu za prezidavo klavnice, ostanek din 2751,99 pa se prepíše rezervnemu skladu.

V smislu člena 18 in 24 združnih pra-vil so opravili žrebanje za izločitev čla-nov upravnega in nadzornega odbora. Za izločitev iz upravnega odbora je bil izžre-ban Bogomir Plešnik, električar v Gušta-nju. Na predlog večine je bil Bogomir Plešnik soglasno zopet izvoljen v upravni odbor. Član nadzornega odbora Ivan Wankmüller je podal ostavko na svoje odborniško mesto. Zaradi izpraznjenega odborniškega mesta se je pri nadzornem odboru izvršil le žreb na enega člana. Iz-žreban je bil Silvester Šmidhofer. V nad-

Cesnik Jože in Kefer Vili pred mesnico. Z vozičkom so prevažali meso od klavnice do mesnice

zorni odbor sta bila soglasno izvoljena Sil-vester Šmidhofer in Franc Voh.

Sresko načelstvo v Dravogradu je izda-lo nalog, da se mora klavnica temeljito prezidati. V ta namen naj se najame 14.000 din kredita, s čimer so se vsi stri-njali.

Ta zapisnik je pregledal in podpisal re-vizor dne 5. avgusta 1940. Podpis nečit-ljiv.

Iz zapisnikov sicer ni razvidno, da je bil poslovodja te klavnice, to je od ustanovitve leta 1921 do likvidacije leta 1941, Franc Kefer, ki je delo vestno in dobro opravljal.

Kot mlad mesarski pomočnik je leta 1935 prišel v Guštanj Jože Cesnik. Ta se je hitro vključil v delo klavnice. Od nje-ga sem zvedel marsikaj zanimivega. Z ve-seljem je opravljal delo, ki ni bilo ravno lahko. Že leta 1938 so delno podrli staro klavnico, ki je bila lesena, zgradili pa so novo, betonsko. Zaradi izgradnje železarne pa so leta 1948 porušili tudi to klavnico. V tistem času še ni bilo urejeno tako, da bi delavci dobili malice v železarni. Zato so v klavnici začeli v zimskem času kuhati klobase ter tople dostavljali delavcem po obratih. Teh klobas so 300—400 kosov prodali na dan, v glavnem na up. Dolg so potem odtegnili pri plači. Zadruga je imela tudi namen odkupiti gostilno pri »Tirolcu« — Cvitanič, kjer je bila glavna prodajalna mesa. Ob izbruhu vojne leta 1941 so klavnico likvidirali oziroma jo je prevzela železarna. Članski delež v višini 200 do 300 din pa je bil članom zadruga izplačan.

Od ustanovitve do l. 1941 je bila bla-gajničarka klavnice Uršula Kamnik; naj-prej v tovarni, nato v novi prodajalni v trgu. Takrat je blagajniške posle v tovarni prevzela Berta Dervodel, za njo pa Ka-tarina Muh-Jonke.

Ob zaključku lahko ugotavljamo, da je združna klavnica, ki je varčno gospoda-

Dr. Janko Kotnik

V prvi srbski dobrovoljski diviziji

(Iz mojih ruskih spominov)

S severnega Ugliča, ki je proti koncu marca še ves tičal v globoki zimi, sem se naenkrat znašel v sončni in pomladanski Odesi na obali Črnega morja.

S svojim živahnim in velemestnim vrvenjem je napravilo mesto name mogočen vtis, saj je bila Odesa takrat najmodernejše rusko mesto in največje pristanišče ob Črnem morju. Odesa pa je bila tudi rojstni kraj divizije jugoslovanskih prostovoljcev v času prve svetovne vojne.

Dne 2. aprila 1916. sem se javil komandi takrat šele porajajoče se divizije iz vrst jugoslovanskih prostovoljcev, bivših avstrijskih vojnih ujetnikov v Rusiji. Število prijaviteljev pa je naraščalo sleherni dan. Prihajali so od daleč in od blizu iz širne Rusije, nekateri pa tudi naravnost s fronte. Tudi precej Slovencev je bilo vmes, celo nekaj Korošcev, znancev izza predvojne dobe, med njimi tudi pokojni dr. Erat iz Dravograda.

Začelo se je za nas povsem novo življenje. Slekli smo ponošene in razcapane avstrijske uniforme in se preoblekli v blesteče nove, zelenkaste kroje ruskega izvora. Zdaj nismo bili več vojni ujetniki, marveč svobodni državljani, enaki Rusom, morda celo več, saj so videli Rusi v nas svoje zaveznike Srbe, ovenčane s starodavno vojno slavo. O Slovencih in Hrvatih, ki nismo imeli svoje države, pa seveda niso imeli pojma in so nas istovetili s Srbi.

Pridno smo eksercirali vsak dopoldan malo izven mesta na obrežju Črnega morja. Saj je bilo treba zamenjati prejšnji avstrijski komandni sistem z novim, srbskim. Ko pa smo se proti poldnevu po vajah vračali domov, je po odeških ulicah poleg srbske in hrvaške zadonela tudi slovenska pesem.

Ko je bila divizija številčno že skoraj gotova, je prišla s Krfa skupina višjih srbskih oficirjev, da prevzame komando na višjih položajih, kajti med prostovoljci je bil najvišji čin kapetan. Bili smo pač sami mladi ljudje, stari dvajset do trideset let. Kmalu za njimi je prispel tudi komandant divizije, takrat polkovnik Steva Hadžić, poznejši armijski general in vojni minister v prvi Jugoslaviji. Z nepopisnim navdušenjem smo pričakali srbske oficirje. Bili so to za nas junaki iz balkanskih vojn, junaki s slavne bitke na Ceru in heroji legendarnega pohoda čez albanske gore. Žal pa se je to prvotno navdušenje pozneje iz raznih vzrokov precej ohladilo.

Ko je bila divizija popolnoma formirana, smo po prijetnih treh mesecih zapustili lepo Odeso in se premestili na romunsko mejo v bližini besarabskega mesta Reni ob sotočju Donave in Pruta. Pričakovati je namreč bilo, da se bo Romunija, ki je bila dotlej nevtralna, pridružila protinemškemu bloku in da ji bo zaradi tega Bolgarija,

ki je bila na nemško-avstrijski strani, napovedala vojno.

Dva meseca (julij, avgust) smo prebili v tem vojnem taborišču in se mrzlično pripravljali na bližajoče se resne dogodke. Komandirji čet in višji komandanti smo poleg druge vojne opreme dobili tudi konje. Ti pa so prišli iz daljne Sibirije, še vsi divji in neukročeni. Treba jih je bilo šele priučiti jahanju. A kaj, ko večina izmed nas še ni sedela nikoli na konju. Tako smo se obenem učili ježe mi in konji. Z veliko muko in potrpežljivostjo smo jih končno le ukrotili in kolikor toliko navadili vojne discipline.

Ob vročih julijskih in avgustovskih večerih pa smo radi posedali na obrežju Donave in prisluškovali njenim šumljajočim valovom, ki so nam prinašali pozdrave iz naše daljne domovine. Saj so bile v teh valovih tudi kaplje naših domačih rek, Drave, Save, Savinje in Meže.

Te prijetne večerne sanjarije pa je naenkrat prekinilo povelje, da se je treba takoj pripraviti na pohod, ker bomo že naslednje jutro krenili na romunsko stran. Mimo Galaca, važnega romunskega pristanišča ob Donavi, smo se peljali do Črnih vod, od tod pa peš nadaljevali pot do Medžidije, kjer naj bi se začasno zbrala vsa divizija in razporedila za bližajočo se borbo.

Dne 3. septembra smo prispeli v Medžidijo. Naš počitek pa ni trajal dolgo. Dogodki so si naglo sledili drug za drugim. V nekaj dneh je Bolgarija napadla romunsko Dobrudžo in hipoma smo se znašli sredi vojnih operacij. Že 7. septembra je prišlo do prve večje bitke, v kateri se nam je skupaj z Rusi posrečilo pognati Bolgare v beg. Po nadaljnjih manjših spopadih in taktičnih premikih je naša divizija dne 14. septembra zopet izvojevala sijajno zmago pri Tekeresiju. Do največje in najbolj krvave bitke pa je prišlo v dneh 18. do 19. septembra pri Kokardži, kjer se je zopet naša divizija odlično odrezala, potolkla Bolgare in za nekaj časa ohromila njih napadalno silo. Ko smo dne 19. septembra proti večeru zavzemali prejšnji dan izgubljene postojanke in ko se je moja četa nahajala le še kakih dvesto metrov od bolgarskih utrd, me je zadel drobec granate v meča leve noge. Moj sluga, pravcati velikan iz Hercegovine, ki je bil tudi v najhujšem ognju stalno v moji bližini, se je priplazil k meni in me dve uri vlačil za zdravo nogo iz bojne črte. Četa je namreč bila razporejena na odprtem polju brez naravnega kritja in vsaka pokončna hoja bi bila sigurna tarča za bolgarske puške. Tako me je po mučnih dveh urah končno privlekel do jaruge, kjer sva bila varna pred sovražnikovimi izstrelki. Od tod me je na hrbtu odnesel do prvega vozila — dvokolnica z oslovsko vprego — ki me je nato pricijazilo že pozno v noč do železniške postaje v zaledju, kjer se je kmalu nabralo za poln vlak ranjencev. Zmaga pri Kokardži nas je namreč drago stala. V dveh dneh smo izgubili 3970 vojakov in 120 oficirjev.

20. septembra zjutraj smo prispeli v Odeso. Bolnice so bile že prenatrpane z ranjenci, zato so tiste, ki so bili sposobni za nadaljnji transport, evakuirali v razne kraje v notranjosti Rusije. Mene so skupaj z nekaj ruskimi častniki poslali najprej v takratni Elizabetgrad, čez nekaj dni v Ekaterinislav in končno od tod v Moskvo v eno izmed številnih bolnic Rdečega križa v moskovskem predmestju Bogorodsk. Bolnica je bila udobno, skoraj razkošno opremljena, hrana za tiste čase izborna, bolniška nega pa tudi zelo skrbna. Bil sem med samimi ruskimi oficirji, zdaj njim enakovreden član antantne vojske. Posebno pozornost pa so mi posvečali tudi zavoljo tega, ker so v časopisih brali o junaških bojih srbske dobrovoljske divizije v Dobrudži.

Seveda je nadaljnja usoda divizije tudi mene zanimala. Po srditih bojih pri Kokardži je morala divizija zaradi težkih izgub v rezervo, toda že 1. oktobra je vnovič posegla v boj pri Amzači, kjer je z novo, zelo krvavo zmago preprečila maršalu Mackenzenu prehod čez Donavo v notranjost Romunije. Pod pritiskom trikrat močnejših sovražnih sil, Nemcev, Bolgarov in Turkov, se je morala v stalnih obrambnih bojih umikati in se večkrat reševati iz nevarnosti popolne obkolitve.

Zaradi izčrpanosti in velikih izgub se je divizija končno umaknila v ozadje, da si opomore od dolgotrajnih težkih bojev in se nanovo preuredi. Izgube, ki jih je pretrpela divizija od začetka vojnih operacij pa do konca oktobra, so bile res občutne. Od prvotnih 20.500 ljudi je izgubila 8036 mož in 245 oficirjev, torej nad 40 odstotkov svojega prvotnega sestava. Med žrtvami, ki počivajo na pustih poljanah Dobrudže, je tudi nekaj Slovencev, preprostih vojakov in oficirjev.

Vest o pohodu v Dobrudžo se je kmalu raznesla po vsej Rusiji. V Odeso so začeli prihajati novi prijavitelji. Kmalu jih je bilo za en polk. Tedaj je srbska vlada sklenila, da osnuje še eno divizijo, se pravi, s prvo divizijo skupaj korpus. Za poveljnika korpusa je bil imenovan general Mihajlo Živković. Ker pa se druga divizija ni dovolj hitro kompletirala, se je srbska komanda v sporazumu z rusko vlado zatekla k prisilni mobilizaciji jugoslovanskih vojnih ujetnikov. To seveda ni bilo več v skladu z nazivom »prostovoljec«. Ko je potem 1. 1917 izbruhnila v Rusiji revolucija in se Srpski dobrovoljački korpus ni hotel vmešavati v ruske notranje zadeve, zlasti ker je domača fronta potrebovala slehernega človeka, je glavnina jugoslovanskih dobrovoljcev odšla iz Rusije deloma prek Arhangelska, Anglije, Francije, Italije, deloma prek Sibirije, Mandžurije, Portarturja, Indijskega oceana, Sueza v Grčijo in na solunsko fronto, kjer so se v sklopu drugih zaveznikov borili naprej do končne zmage nad tisočletnim tlačiteljem in za zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev v skupni državi Jugoslaviji.

Moskovsko bolnico sem zapustil 17. decembra, torej dan po umoru Rasputina. Vest je ljudstvo sprejelo z mešanimi občutki. Na eni strani so bili veseli, da se je Rusija rešila človeka, ki je tako pogubno vplival na dvor in vlado, z druge strani pa so zopet bili v strahu pred negotovo bodočnostjo. Sledila je nato kmalu februar-

mila, saj je bila v poštenih rokah, naredila mnogo dobrega in koristnega ne le za delavce, temveč za ves kraj.

Ervin Wlodyga

ska in potem še oktobrska revolucija, ki je končno spremenila usodo vsega ruskega naroda.

Nastop jugoslovanskih dobrovoljcev v Rusiji je imel velik političen in strateški pomen.

O srditih in junaških bojih prve dobrovoljske divizije v Dobrudži so ruski, francoski, angleški in ameriški časopisi obširno poročali. Antantni diplomati so se pri tem morali vprašati, kdo so ti ljudje in kaj hočejo. Dobro leto pred majsko deklaracijo v domovini so ti revolucionarji zahtevali odepitev od avstroogrške monarhije in združitev vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev v samostojno, demokratično državo Jugoslavijo.

Pa tudi v strateškem pogledu so bile operacije v Dobrudži pomembne. Profesor zgodovine dr. E. Turk piše v knjigi »Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije« takole:

Vinko Ošlak

UTRINKI O KNJIGAH

Če hočemo od knjige izvedeti vse, kar ve, je ne smemo brati; moramo jo oblegati kakor dobro branjeno trdnjavo; biti moramo polni zvižaj in osvajalnih pobud, da se dokopljemo do zaklada, ki leži med potiskanimi stranmi!

*

Ljudje se radi izgovarjajo, da nimajo časa za branje. Vendar je na vsem svetu le nekaj desetlin knjig, ki predstavljajo vrh človekovih duhovnih zrenj in spoznanj. Zopet pa je res, da mora nekdo desetletja dolgo študirati — katere so tiste knjige...

*

Kako se odločiti: prebrati veliko knjig bolj površno — ali pa prebrati malo knjig in temeljito? Stvar je taka, da če beremo slabe ali poprečne knjige, jih nikoli ne bo dovolj, da bi se iz njih naučili kaj resnično velikega in lepega. Če pa imamo v rokah knjigo, ki si zasluži to ime, je tudi ta edina že dovolj, če le znamo prisluhni njeno govorico...!

*

Knjig ni treba ceniti. Ceniti moramo sebe, pa bomo vedno tudi do njih imeli pravičen odnos!

*

Ne bi mogel reči, da mi je knjiga prijateljica. Prej je nasprotnik; zdaj tak, da se moraš z njim spopasti v odkritem boju, zdaj zopet kot skrivač, ki se ti venomer izmika in moraš teči za njim čez hrib in dol; zdaj je kot nenasitna ženska, ki se ne zadovolji s tem, da ji posvetiš uro ali dve, temveč te hoče imeti celega, z vso tvojo močjo in zavzetostjo... knjiga ne more biti kar tako!

*

Knjige in ženske imajo mnogo skupnega. Tako ene kot druge označujejo okus in vzgojenost svojih častilcev. Plitek duh se odloča za žensko predvsem po zunanem videzu; to, kar pa je na ženi res ženskega, mu ostane skrito za zmeraj. Prav tako bo kupoval knjige. Kupil jih bo toliko metrov, kolikor mora zapolniti knjižnih polic v no-

Uspeh borb v Dobrudži je bil prav v tem, da so bile s solunske fronte in drugih bojišč odpoklicane na pomoč 4 bolgarske divizije, 1 konjeniška bolgarska divizija, 2 turški in ena nemška pehotna divizija, in to prav v času, ko se je srbska vojska, pomnožena z dobrovoljci, pojavila na planinskem vencu solunskega zaliva. Bogeve kako bi potekla borba na solunski fronti, če bi stala tam popolna II. bolgarska armada, ki je bila v Dobrudži razkropljena. Bolgarski general Kiričevski je dejal: »Če bi ne bilo našega poraza v Dobrudži, mi Bolgari ne bi nikdar izgubili Kajmakčalana in Bitolja«.

Končna zasluga dobrovoljcev iz prve svetovne vojne je tudi ta, da so kot soustvarjalci prve Jugoslavije pripravili teren, na katerem so se med drugo svetovno vojno lahko udeleževali partizani.

vem stanovanju — in s takšnimi hrbtišči, ki pristajajo k barvi in stilu pohištva. Njih govornica mu ostane za vedno tuja in nevljubiva. Sicer pa, uporabiti knjigo kot dekor, je še zmerom manjši greh, kot pa — ne uporabiti je nikakor. In ženski nečimrnosti godi tudi to, če jo imamo samo za olupšanje okolja...

*

Zgodba — ali širše povedano, vsebina — ima v knjigi samo ta namen, da nosi v sebi temeljno sporočilo. Je kot posoda, iz katere pijemo dragoceno pijačo. Vsi pa radi pijemo iz lepih kozarcev; čaša naj že s svojo obliko pove, kakšno tekočino hrani v sebi! Ni pa dobro, če pretiravamo v oblikah. Ne smejo nas toliko očarati, da bi pozabili na vsebino napitka. Tako tudi v knji-

gah ni dobro, če nas povsem prevzame zgodba — misel pa nam med prsti uide. Naprezanje zgodb je dovoljeno le v delih, kjer je ideja tako temeljito vtkana v vsebino, da neizvežbano oko ne more ločiti eno od drugega. Takšna pa je vsa vrhunska literatura.

*

Knjigo brati je skoraj toliko odgovorno delo kot knjigo pisati. Če se že več dni pripravljamo na obisk naglušne tete, moramo toliko več gostoljubja pokazati takrat, ko skozi knjigo vstopijo v naše domove elitni liki človeških narav, izbrušeni ali monumentalno izklesani značaji — in nazadnje avtor sam, v katerem se je moral dolgo časa odvijati proces rojevanja in razvijanja najvišjih oblik žitja in bitja, preden nas je mogel počastiti s svojim obiskom. Pred branjem vredne knjige si moramo vtreti v glavo predstavo, da bo veliki pisec zdaj zdej resnično potrkal na naša vrata; in premisliti moramo, ali smo dejansko pripravljene, da se bomo z gostom pametno pogovarjali in mu ne bomo kazali neumnega obraza.

*

Omike nekega naroda ne izraža toliko število prebranih knjig, ampak bolj čas, ki je posvečen pripravi za njihovo prebiranje.

*

Za nekega človeka je knjiga prepreka na poti do pisca, za vzgojenega človeka pa je magična krogla, v kateri lahko bolj ali manj natančno vidimo piščev svet — odvisno pač od tega, koliko smo se temu priučili.

*

Naše šole so organizirane ravno tako, da v najkrajšem času priskutijo človeku knjigo, da se navadno za celo življenje opredeli zoper vsako resno branje. Namesto da bi se otrok učil o tem: zakaj in kako je treba knjigo brati, ga zatrpavajo z

Ravenski upokojenci ne sedijo doma križem rok, temveč se še udeležujejo po raznih organizacijah, si najdejo priložnostna dela in so prav posebno ponosni na »svoj« dom, kjer se radi zbirajo in razpravljajo o preteklih in sedanjih dneh. Vsako leto skupaj potujejo po domačih krajih. Pred kratkim so obiskali Dolenjsko, kjer so se ustavili v Kostanjevici, Pleterjah in Novem mestu, kjer so bili gostje tamkajšnjega društva upokojencev. Lepo vreme in ubrano petje pevskega zbora DU Ravne sta pripomogla, da bo izlet vsem ostal v lepem spominu

Foto: F. Kamnik

morečimi biografskimi in bibliografskimi podatki, ko da je električni knjižni stroj, ne pa živo bitje, ki si želi predvsem lepote in pa odgovore na svoja vprašanja. Znati mora na pamet imena vseh Prešernovih in Kettejevih ljubic, ne spozna pa nikoli duha teh mož in njihove veličine. Nikoli ne sliši, kaj je treba v knjigi zavestno iskati, čemu se lahko predajaš; kakšna struktura knjige te povede v sanje, kakšna te zopet vzdrami in izzove — ničesar od tega ni mogoče čuti v naših šolah. Je samo golo knjiženje podatkov,

kakor da smo vsi Slovenci toliko prismuknjeni, da ne moremo pogledati v ustrezen priročnik, če nas že zanima, katerega leta je Cankar pobegnil Štefki Löfflerjevi.

*

S šolsko učenostjo vsiljena knjiga je kakor vsiljena nevesta. Zasovražiš njo in sebe in nikoli več se ne povrneš med kulturne ljudi. Ko bi se vsaj o knjigah v šoli ne učili; pa bi naši ljudje morda še nekoliko več prebirali...!

Gradnja hiralnice in bolnišnice

Rdeči križ Guštanj je imel namen zgraditi bolnico in hiralnico za Mežiško dolino takoj po končani svetovni vojni. V ta namen so se dne 12. oktobra 1924 ob 8.30 zbrali na Prevaljah zastopniki raznih občin, rudnika Mežice, jeklarne na Ravnah, gozdne uprave Vincenca Jurija Thurna, premogovnika z Leš, lesne industrije »Korotan« in drugi. Sklicatelj je bil župan iz Črne Franc Dolinar, ki je tudi otvoril ta prvi sestanek. Za zapisnikarja so izvolili Lovro Kuharja iz Guštanja. Navzoči pa so bili:

dr. Ivan Jurečko za oblastno sanitetno upravo Maribor

dr. Boštjan Erath za sresko sanitetno upravo Guštanj

Franc Dolinar za občino Črno

Ivan Zlabornik za občino Črno

Peter Logar za občino Mežico

Vinko Möderndorfer za občino Mežico

Fric Mikel za občino Prevalje

Ivan Poljanšek za občino Koprivno

Štefan Kralj za občino Libuče

Ludvik Gerdej za občino Libuče

Gregor Pipan za občino Guštanj

Anton Sterže za občino Guštanj

Franc Kotnik za občino Kotlje

Ivan Petrič za občino Kotlje

Dominik Kotnik za občino Tolsti vrh

Alojz Rozman za občino Libeliče

Viktor Kordan za The Central European Mines Limited Mežica

Martin Ule za bratovsko skladovnico Mežica

Lovro Kuhar za bratovsko skladovnico na Ravnah

Avgust Verbič za upravo premogovnikov Ronkel, Leše

Franc Lahovnik za lesno industrijo »Korotan« Prevalje

Štefan Dražil za Konzumno društvo za Slovenijo Ljubljana

Sestanka se niso udeležili zastopniki občin: Sv. Danijel, Dravograd in Ojstrica.

Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani pa v pismu, ki ga je poslal, izjavlja, da pri tedaj veljavnih določilih ne more k akciji ničesar prispevati. Franc Dolinar je obširno razložil in utemeljil potrebo po ustanovitvi javne bolnice in hiralnice za Mežiško dolino, ki s svojim industrijskim značajem ustvarja vedno nujnejšo zahtevo po zgraditvi teh zavodov. Naproša navzoče, naj se odločijo za predlog Črne in pustijo izdelati skupen načrt. Zastopnik oblastne sanitetne uprave dr. Ivan Jurečko je pozdravil to zamisel. Posebno se je navdušil za izgradnjo hiralnice, in to v večjem obsegu, ker bi se lahko računalo na dotok hiralcev iz cele mariborske oblasti. Zagotavljal je, da bo država ustanovitev obeh zavodov gotovo podprla z znatnim zneskom, če bo videla dobro voljo in požrtvovalnost vseh zainteresiranih. Da bi to lažje steklo, je treba za to akcijo zainteresirati slovenske poslance. Da bi takoj lahko pristopili k delu, je treba čimprej izvoliti odbor.

Zastopnik oblastne sanitetne uprave je na željo Möderndorferja pojasnil stanje zavodov, če bi se načrt uresničil in če bi si država ne lastila nato posestne pravice. Dr. Jurečko je razložil, da država kljub morebitni podpori ne misli na posestno oziroma lastninsko pravico bolnice in hiralnice. Oboje bi lahko bilo last oblasti ali pa kakega upravnega odbora. Zastopnik Kotelj Franc Kotnik se je zanimal, kaj je z odborom oziroma z že leta 1921 podobno začeto akcijo. Lovro Kuhar je razložil, da je z nenadnim odhodom predsednika tega odbora, takratnim okrajnim glavarjem Kaklnom, zadeva padla v vodo.

Pri nadaljnjem posvetovanju se je pokazalo, da se večina zastopnikov navdušuje za izgradnjo hiralnice, medtem ko so

bila za bolnico mnenja različna. Zastopniki občin Črna, Mežica, Tolsti vrh in Libeliče so bili za izgradnjo centralne hiralnice, zastopniki občin Prevalje in Guštanja pa, naj bi imela vsaka občina svojo hiralnico, kakor jo imata že omenjeni dve občini. Zastopnik občine Libuče Štefan Kralj ni zanikal potrebe po javni bolnici, vendar se je bolj navduševal za hiralnico. Zasilne bolnice bratovskih skladnic že itak obstajajo in za večje potrebe itak vsi uporabljajo bolnico Slovenj Gradec, ki ni preveč oddaljena. Stroški za vzdrževanje lastne bolnišnice bi bili preveliki.

Dr. Jurečko pa jih je le navduševal, da bi poleg hiralnice postavili iz barak kakšno manjšo bolnico za primer, da bi izbruhnila epidemija. Po dolgem razpravljanju so prišli do naslednjega zaključka. Zastopstva občin in podjetij priznavajo potrebo, da se za Mežiško dolino zgradi dva dobredelna zavoda, da pa je zaenkrat potreba po hiralnici večja in se naj prvotno ustanovi hiralnica, pozneje pa bi se skušalo ustanoviti vsaj tudi zasilno bolnico za omejevanje epidemičnih bolezni.

Lovro Kuhar je predlagal, da bi se v te namene kupil Rimski vrelec, ki bi bil za to zelo ugoden z zdravo okolico. Koristen pa bi bil tudi zaradi tega, ker je poleg doma obširno zemljišče, ki bi ga uporabljali in s tem tudi zmanjšali stroške vzdrževanja. S tem predlogom se ni strinjal Möderndorfer, ki je menil, da je ta kraj preveč oddaljen in bi za bolnico bilo boljše na Prevaljah. Podobnega mnenja je bil tudi dr. Erath. Zastopnik mežiškega rudnika Kordan pa je predlagal, da naj bodoči odbor zbere potrebne podatke po občinah, koliko imajo upravičencev, ki bi uporabljali to hiralnico. S tem predlogom so se vsi strinjali.

Novi odbor naj tudi stopi v stik z lastnikom Rimskega vrelca zaradi odkupa. Nato so prešli k volitvam novega odbora. Izvoljeni so bili naslednji zastopniki: Dr. Boštjan Erath — predsednik, Lovro Kuhar — tajnik, Rihard Koropec — zastopnik politične oblasti, Ivan Dolinar, Peter Logar, Miha Čop, Karel Gerdej, Ivan Poljanšek, Gregor Pipan, Dominik Kotnik, Ivan Štaleker, Anton Trup — odborniki.

Nadalje so poslala v odbor po enega zastopnika podjetja: rudnik Mežica, rudnik na Lešah, lesna industrija »Korotan« na Prevaljah, Jeklarne na Ravnah, gozdna uprava Vincenca Jurija Thurna na Ravnah, Gozdna uprava Douglasa Thurna na Ravnah ter Konzumno društvo za Slovenijo v Ljubljani.

Občine, katerih zastopniki niso bili navzoči, so pozvali, naj naknadno javijo imena tistih, ki naj pridejo v odbor.

Novo izvoljeni predsednik dr. Erath se je zahvalil za izkazano zaupanje, predlagal pa, naj bi se novo izvoljeni odbor imenoval »odbor za ustanovitev hiralnice in bolnice za Mežiško dolino«. Vse odbornike je pozval, naj se polnoštevilno udeležijo naslednjega sestanka, kakor hitro bodo zbrani vsi potrebni podatki, sestanek bo pri Lahovniku na Prevaljah.

Vsem občinskim uradom sodnega okraja Prevalje, je bila v smislu sklepa odbora poslana okrožnica, v kateri so zahtevali naslednje podatke:

Kostanjevica slovi po Formi vivi, pa so si jo ogledali tudi ravenski upokojenci. Ob slovesu so pevci zapeli nekaj narodnih, fotograf pa jih je pri tem ujel v objektiv

1. Koliko betožnikov in hiralcev se nahaja v občini, ki bi prišli v poštev pri odaji v hiralnico.

2. Koliko od teh bi se oskrbovalo od občin in koliko morda po zasebnikih oziroma kakšnim štanovom upravičenci pripadajo.

3. Nadalje prosi podpisani odbor županstva, da skličejo odborove seje, na katerih naj se posvetujejo in približno določijo znesek, s katerim bi bila vsaka občina pripravljena podpreti akcijo za primer uresničenja.

Odbor je dobil dne 22. oktobra 1924 iz Zaječara od lastnice Rimskega vreleca Ane Nešič dopis, v katerem sporoča, da sicer ni imela namena prodati posestva »Rimski vrelce«, kolikor pa bi bili resni kupci, bi se morda odločila za prodajo. Želi tudi vedeti, koliko so pripravljene plačati in ali takoj v gotovini oziroma na obroke.

Tajnik Lovro Kuhar je sporočil dne 27. oktobra 1924 Ani Nešič, da je odbor resen kupec, pač pa ne morejo določiti cene, kar mora storiti ona ter da naj bi bil v kupčijo vključen tudi »Puškaričev mlin«. Pripravljene so takoj po sklepu pogodbe plačati din 250.000, ostalo pa v pogodbi določenem roku. Poudarjajo, da so resen kupec ter da bi čimprej pristopili k izdelavi pogodbe.

Županstvo Mežica je dne 21. novembra 1924 sporočilo, da ima 10 ubožcev začasno, ki bi prišli v poštev za hiralnico, oskrbovala pa jih bo občina, ker nimajo nobenih sredstev in tudi ne sorodnikov, ki bi lahko zanje plačali. Sporočajo tudi, da s prispevki ne bi mogli pomagati, da bodo gradili v Mežici novo šolo, s tem pa so plačevalci davkov precej obremenjeni. Od Ane Nešič je dne 23. novembra 1924 prišlo pismo, v katerem se zahvaljuje za obe pismi, ki jih je prejela, ter naznanja, da za sedaj ne misli prodati posestva Rimski vrelce.

Predstojništvo trške občine Dravograd je sporočilo, da ne more zaradi pomanjkanja finančnih sredstev podpreti graditve hiralnice, razen tega ima lastno hiralnico. Iz tega razloga tudi niso delegirali delegata v ta odbor.

Vsem odbornikom odbora je bila dne 22. decembra 1924 poslana okrožnica, da bo dne 15. februarja 1925 sestanek v restavraciji Lahovnik na Prevaljah z naslednjim dnevnim redom:

1. Poročilo predsednika o poteku dose-danjih priprav

2. Razni predlogi

Ponovno vabilo za sestanek pripravjalnega odbora (brez datuma) za ustanovitev hiralnice in bolnice, ki bo dne 29. junija t. l. (na dan sv. Petra in Pavla) ob 8. uri zjutraj v restavraciji gospoda Lahovnika na Prevaljah.

Dnevni red:

1. Posvetovanje o nabavi rešilnega voza za Mežiško dolino

2. Hiralnica

3. Razno

Krajevni odbor Rdečega križa v Guštanju je poslal dne 29. junija 1925 oblastnemu odboru Rdečega križa v Ljubljani naslednji dopis:

Ob priliki likvidacije dne 29. junija t.l. pripravljalnega odbora za postavitev hiralnice in bolnice v Mežiški dolini se bode v sporazumu s prisotnimi delegati višje omenjenega odbora razširil najbrže krajevni odbor rdečega križa v Guštanju na vse okoliške občine, ker v teh ni dana podlaga za samostojnost in se bode imenoval »krajevni odbor rdečega križa za Mežiško dolino« v Guštanju ali slično. Na podlagi tega preklicujemo naročilo žiga, katerega smo dali dne 24. junija t.l. pod števil. 3 in bomo novi žig naročili v prej omenjenem smislu, ko izvedemo vse organizatorično delo, o kojem uspehu bomo poročali. Predsednik dr. Erath, tajnik Rajko Kotnik.

Krajevni odbor društva Rdeči križ kraljevine SHS v Guštanju sporoča dne 5. avgusta 1925 glavnemu odboru društva Rdeči križ kraljevine SHS v Beogradu o delu tega društva, nadalje prilagajo zapisnik seje od 15. julija 1925, in sicer:

1. Poročilo s sestanka pripravjalnega odbora za hiralnico in bolnico v Mežiški dolini.

2. Članski izkaz.

Kopija tega zapisnika je bila poslana dne 5. avgusta 1925 tudi oblastnemu odboru društva Rdeči križ kraljevine SHS v Ljubljani.

Od tega datuma naprej ni več podatkov glede gradnje hiralnice in bolnice. Vem le, da Rdeči križ oziroma ta odbor ni gradil hiralnice in bolnišnice, pač pa so zelo pridno delali na tem, da bi zbrali čimprej potrebna sredstva za nabavo novega reševalnega avtomobila, kar se jim je tudi posrečilo, saj je bila blagoslovitev prvega avtomobila 8. decembra 1927.

Erwin Wlodyga

Slikar Lojze Perko

likovne naloge, nato pa so jih po 20, 30 let uspešno reševali. Po vrsti vesel in duhoviti možje, polni anekdot in dobre volje, samozavestni mojstri čopičev so drug za drugim utihnili, ko se je začela odpirati pred njimi pokrajina. Kot da je začel delovati nanje čar naših bregov, grap, gozdov in starih kmetij, so se zagnali na delo.

Se bodo slikarji podredili pokrajini ter poskušali dojeti njene značilnosti ali pa jo bodo podredili sebi in svoji paleti ter prek nje upodobili sebe, svoje misli in občutja? Je slikarska kolonija misija dobre volje umetnikov, ki pridejo na deželo prebujati okus za lepo? Je izgorevanje v ustvarjanju, eksperiment ali oddih ali vsakega nekaj?

Kakršnakoli bo strokovna ocena razstavljenih del slikarske kolonije Ravne 71, tisti, ki smo bili priče njihovemu nastajanju, vemo, da so plod neverjetne zagnanosti, ustvarjena na vročem avgustovskem soncu, pod kapom s pogledom na dež in v zgodnjem oktobrskem mrazu.

Naši slikarji niso rutinsko »nastreljali« poln koš koroških motivov. Niso bili lovci, mnogo prej zlatokopi, ki z neskončno potrpežljivostjo presevajajo pesek, da bi našli v njem žlahtna zrnca ter jih odnesli domov.

Svet pod Uršljo in Peco, Šentanel, Strojna, a tudi naša železarna so oživel pred nami, kakor jih nismo vajeni videti, čeprav jih poznamo, ker jih gledamo vsak dan. Odkrile so se lepote širokih razgledov in poetičnih detajlov, mimo katerih gremo, ne da bi opazili njihov mik. Pa pri tem ne gre za nobeno poveljevanje koščka Slovenije, ki se imenuje Mežiška dolina, temveč preprosto za njegov likovni prikaz, za izvleček tistega, kar je po presoji umetnikov za te kraje značilno.

Gre pa tudi še za nekaj več, kar se sicer ne zgodi vsak dan, tudi ne vsakemu sli-

MED SLIKAMI IN SLIKARJI

Vsak slikar — svoj svet, sedem slikarjev letošnje ravenske kolonije — sedem svetov, koroška pokrajina od Kotelj do Tople — ena sama, a v njihovih očeh in zato na njihovih oljih, gvaših, pastelih, akvarelih in risbah — sedem pokrajin.

Slikarska kolonija je srečanje slikarjev, ki jih povabi prireditelj v kraj, ki ga morda bežno poznajo, morda pa v njem še nikoli niso bili. Pridejo slikarji, ki so navajeni slikati na prostem, tako imenovani krajinarji, ki jih zamika novo okolje, pridejo drugi, ki zvečine vse leto delajo v svojih delavnicah — ateljejih in si

zaželijo svežega zraka. Če ena kolonija uspe, gre dober glas naokrog; pride pa kdo tudi zaradi osebnega poznanstva, da se sreča s prijateljem, spozna njegov svet in s tem njega поблиže.

Čeprav kolonije prireja železarna, od slikarjev nihče ne zahteva, da morajo slikati prav železarske obrate. Če kdo to želi, prav, če je raje v pokrajini, tudi dobro, saj je pokrajina prav tako sestavni del življenja naših delavcev kot fabrika.

Letošnji gostje so bili vsi po vrsti akademski slikarji, to se pravi, da so se na visokih šolah usposobili za rešitev vsake

karju na vsaki sliki, zgodi pa se in se je na srečo tudi pri nas. To je tisti nenadni intimni stik umetnika z motivom, tista »ljubezen na prvi pogled«, ki skoraj sama popelje roko po skicirki ali platnu, tisti zanos, ki povzroči, da človek pozabi na žgoče sonce ali mrz ter hiti, da ne bi zamudil dragocenega trenutka.

Je to srečanje romantika s častitljivo starino? Je to barvna senzacija, ki izziva s svojo navidezno preprostostjo? Je to storija, ki jo šepče preprosto tihožitje na kmečkem dvorišču? Ali pa je celo simbolika nekega življenja, neke usode, ki se nepričakovano prikaže izza ovinka, da se vidi v njej tisti, ki zna videti pod površino stvari, kot v ogledalu?

Bilo je tega in onega, lahkotnega ustvarjanja in mučnega porajanja ter vračanja

k istim motivom, ko se do konca ni vedelo, ali bo zmagal slikar ali pa košček trmatega koroškega sveta. Ne, ta kolonija je bila vse prej kot le prijeten weekend in zdi se mi, da so zato te slike vredne več, ker je v njih poleg mojstrstva še znoj, trenutek negotovosti tu in tam, pa radost, da je uspelo. Vse po vrsti so plod trdega in poštenega dela. In to je bilo pri udeležencih letošnje slikarske kolonije na Ravnah najbolj prijetno — nobeni zvezdniki niso bili, temveč prej delavci v delavskem kraju, iskreni, tovariški in odkriti v pogovorih.

Ni pridobitev za Ravne samo slikarska razstava, ki jo gledamo te praznične dni, niso dragocene samo slike, ki bodo ostale pri nas, enako važno je, da je naš kraj dobil nove, iskrene prijatelje.

Marjan Kolar

Gledališče staro in novo

(S poti v Scheresberg)

Pretekla gledališka sezona tudi na Ravnah ni bila mrtva, čeprav ne moremo biti silno ponosni nanjo, smo vendarle nekaj zaigrali, »Vrni se mala Sheba«. Sploh je že z izborom dramskih del križ, saj ne veš več, kaj bo ljudem všeč, potem pa se moraš ozirati še na razpoložljive igralske moči, kaj oni zmorejo.

Prav bi bilo, da bi gledališče sestavljali sami mladi, pa naj bi ga oblikovali po svojem okusu, tako da bi jim bilo prijetno, zanimivo in predvsem privlačno. Tega pa ni in ni. Vsako leto se na odru pojavljajo isti obrazi, gledališče je vsako leto starejše, zato pa vsako leto manj zanimivo za mladino. Kaj storiti? Kaj storiti sploh z amatersko kulturno dejavnostjo, da bi jo pomladili? Stari se otepajo mladostnih norčij, mladi ne prebavijo staruhastega realizma, stari imajo skrbi čez glavo, mladim je dolgčas in imajo zategadelj skrbi.

Poiskati moramo nova pota, je padla parola že pred kakimi desetimi leti. Raz-

pravljali smo in se sestajali, oprijemljivih predlogov pa ni bilo. Tako je šel čas naprej, pevski zbori so po malem utihnili. Potem se je nekdo spomnil salomonske rešitve. Organizirajmo srečanja. Tam ne bomo ocenjevali, tam bomo peli, kakor kdo zna in spoznali se bomo, pa prijatelji bomo. Tako so pevski zbori zopet oživel. Pojavili so se novi, doslej nepoznani in kar je razveseljivo — mladi so pričeli zopet peti.

Tudi gledališča so se odločila — shajali se bomo na srečanjih. Tu pa smo imeli manj srečno roko vsaj na Ravnah. Repertoar se bistveno ni pomladil, način igre pa še manj, dvorane so ostale na pol prazne, ker so mladi napolnili plesne lokale, kjer ob hrupni glasbi in poplavi popevk krajšajo sebi čas. Na srečo v športu niso potrebni posebni novi prijemi, ker je telo ostalo danes podobno onemu pred petdesetimi leti, človekov duh pa se je nesorazmerno hitreje osvobajal konservativne preteklosti. Zato se mladi ljudje mnogo

bolj zatekajo k športu, ki na srečo nudi na Ravnah kar lepe možnosti aktivnega sodelovanja.

Gledališče je po priporočilu od zgoraj in po neugnanu tradiciji in ljubezni do njega občasno le oživel, ne pa zaživel. Tako smo tudi letos odigrali »Malo Shebo«, tu pa še drugod in končno na Jesenicah. Tako je ravenska gledališka skupina dobila vizum na mednarodno srečanje amaterskih gledališč v Scheresbergu v Zahodni Nemčiji.

Kaj pa naj počnemo tam z našo »Shebo« v slovenščini? »Ja, morate jo tako zaigrati, da vas bo ves svet razumel, pa četudi ne razume ene same besede«, so nam rekli oni iz Ljubljane. Nekaj se že da storiti z gibi in očmi in obrazom, vendar ni verjeti, da bi se dolg samogovor z dokaj trpko vsebino, mogel zares nazorno upodobiti, da bi ga vsi razumeli. Bo, kar bo, smo rekli in se pripravili na pot. Lep jesenski dan nas je spremljal do Maribora in skupina osemnajstih, s kulisami v zavojih podobna bolj tabornikom, se je vkrcala na vlak za 1600 km dolgo pot. Potovanje je pač tako kot vsako drugo, dež, ki je med potjo grozil, je popustil mlademu soncu, ko smo po skoro 24 urah vožnje izstopili v Flensburgu blizu danske meje. Prijazni sprejem na postaji, potem še 20 km vožnje z avtobusom skozi ravno, dokaj zeleno pokrajino, mimo vzorno urejenih naselij s slamo kritimi strehami in že smo se izkrcali na sami obali Severnega morja v Neukirchnu, v strupeno mrzlem vetru, ki je pihal prek morja.

Organizacija je bila zares odlična. V najkrajšem času smo odložili prtljago v prijazen hotelčku in se takoj odpeljali v 5 km oddaljeni Scheresberg. To je zanimiva vasica na skrajnem robu Nemčije. Tu imajo mladinski dom »Jugendhof«. Lepa, velika, z opeko zidana stavba premore sprejeti nekaj sto gostov. Prav poleg nje stoji druga zgradba — kulturni dom z razmeroma veliko dvorano in mnogimi pomožnimi prostori. Sto metrov naprej se košati zelo velika športna dvorana in pred njo lep stadion. Izza ovinka na desni strani stoji gostilna z vsemi reklamami za pivo in druge dobrine, v njej pa je zopet dvorana, sicer manjša, toda zelo priročna. Na križišču pa kaže napis, da je tam zadaj še ena športna dvorana. Tako bogastvo kulturnih in športnih objektov v kraju, ki ni večji od Raven, nas je nemalo začudilo.

Večerja po dolgotrajni vožnji se nam je zares prilegla, toda glej, kakšni gostje! Kuštravi, kosmati, v kožuhih in kavbojkih. Pomislil sem že, da smo prišli na napačen naslov, da ni tu kakšen mednarodni shod hipijev.

No, bomo videli! Ob osmih isti večer je bila napovedana prva predstava, igrali bodo Poljaki — študentsko gledališče iz Krakova. Na vhodu so številne fotografije prikazovale neke scene, vendar ni bilo na njih niti sledu o kakih kulisah ali drugih pripomočkih, katerih smo vajeni v gledališču. Na drugih slikah je videti telovadnico in ljudi na konjih, kozah, vrveh in tam nekje dve sliki iz Sheebe. Še bolj sem posumil, da smo zgrešili naslov.

Stopili smo v dvorano, lepa, velika, dobro opremljena dvorana. Gledalci — tisti hipiji od večerje, so deloma sedeli na sto-

»Stari vek« v gledališču pred mladinskim domom v Scheresbergu

lih, deloma na tleh, ležali na mizah, boste noge so bingljale z balkonov in gost dim je butal od oken do vrat. Na sredini dvorane pa je bil prazen prostor — arena.

Poljski študentje bodo prikazali »Spadanje«, »potapljanje«.

Kaj pravijo prireditelji sami k tej predstavi:

»Naša predstava je neke vrste kuga, ki predstavlja mlado generacijo, ki tiči v godlji neusklaženih idej, ekstremno levih teorij in revolucionarne frazeologije zapada, kakor tudi določene inercije mladine, ki naj bi ustvarila nove resničnosti v pogojih socializma«. Dalje: »Revolucija tudi gledališča ni obšla. To konservativno in večinoma meščansko svetišče umetnosti se je pričelo majati v temeljih, predvsem na zapadu«, in še: »Mnenja smo, da je podlaga za razgovor odstraniti vsak »okras« idej, to, kar je zunanje in površno, toda kar mladi najraje privzamejo. Torej brez modnih parol in dobrih nasvetov. Ali smo mi tista mlada generacija, ki bo vstopajoč v odrasli svet tega oblikovala in spremenila ali pa se bo skeptično, z ironijo in zagrenjenostjo skušala otrestiti odgovornosti svoje lastne usode«.

V scenariju so »obdelani« teksti Baudelaira, Brulba, Ginsberga, Dobrovolskega, Gorkija, Moczuldija, Rosewicza in Sartra. Vmes pa so vpleteni še teksti iz pomenkov z Arrabalom, Gen-Giapom, vojaki iz Biafre, iz manifesta nemških mladih gledališnikov, teksti, reportaže, feljtoni in zapiski poljskih časopisov.

Ko sem vse to prečital, mi je bilo jasno, da smo Kolumbova barka med atomskimi podmornicami. Zanimalo me ni več, kako bomo mi odigrali, temveč kako se bo ta moderni sodni dan pričel; kako se bo končal, mi je bilo precej jasno — vse bo huđič vzelo!

In res! Luči ugasnejo. Zvočniki zatulijo, peklenski trušč, škripanje, rjovenje, cviljenje, in sploh lahko uporabite kakršenkoli izraz iz slovarja sodobnega prometa in industrije pa tudi živinoreje s pogojem, da izpustite tiste strani, ki opisujejo glasbo. Kakih deset sumljivo oblečenih kuštravcev pridrvi v areno z napihnjenim čolnom, vpijejo, recitirajo, tečejo, padajo, vstajajo, se utapljujejo, se izživljajo, se bijejo in — na platnu se pokažejo prizori iz varšavskega geta — obešeni, ustreljeni, SS ubija, zvočnik molči. Zvočnik zarjove, negibni mrlički okoli čolna oživijo, reflektor zaseka v mrak in oplazi z nasladi gole ženske prsi, tipa navzgor do konic prstov in naprej na gumijasti oltar in boga — človeka na njem vsega razgaljenega. Pramen svetlobe ugasne, zvočnik utihne, oltar se zruši na razgreta telesa. V zraku visi smrt, trohnoba sili v nosnice, prekleta preteklost. Krvavordeča luč vstaja s tal. Postave se poženo v divji dir, govore nerazumljive besede, zvočnik jih ojača do obsedenosti. Amerikanski marinci korakajo korak robotov, obrazi se smehljajo kot lutke, rdeče zastave drže visoko nad glavo. Korak prehaja v tek, tek v drvenje, rdeče zastave padajo, vzplapolajo črne, Biafra, prekleta sedanost, vse tone. Neskončni samogovor se izrodi iz tisočerih glasov in pridiga o novem redu, besede se prekopicajo — socializem, partija, oči buljijo v eno smer, korak pelje v drugo. Pridigar gobezda, skupina raste, pada, razpade, za-

stave vstajajo in ginejo v mrak. V zraku visi smrt — nikjer ni rešitve — prekleta prihodnost!

Ko je zopet zasvetila luč, sem bil brez misli, le grenkobni priokus nečesa razpadajočega se mi je valil v ustih, dokler nisem utrujen zaspal.

Drugo jutro se je budilo prav tako kot vsako — z ledeno mrzlim vetrom, medlim soncem in maslom ter marmelado na kruhku.

Program tega dne se je pričel v gostilni. V preprosti, z lesom obiti dvoranici so prikazovali »projekte«. Saj se tudi cela ta prireditev v Scheresbergu imenuje delavnica »Theaterwerkstatt«. Projektov je lahko toliko, kolikor je ljudi. Vsakdo ima lahko svojega. To jutro so udeleženci — študentje iz najrazličnejših dežel pod vodstvom režiserja, ki je tudi tako slučajno izbran, prikazali nekoliko načinov prikazovanja ene in iste teme. Vredno si je bilo ogledati vsaj nekatere.

Izrez iz Romea in Julije — kot pač je — za začetek. Potem isti tekst dve ženski in za konec isti tekst še dva moška — ampak ta topla, da se razumemo.

Ker trdijo, da so vsi ljudje bolj ali manj dvo spolniki, ne bi razlagal občutkov ob teh poizkusih, ker ne vem stopnje dvo spolnosti pri drugih gledalcih iz naše skupine, ki so te poizkuse tudi gledali. Ne gre mi pa iz glave prikaz treh variant nekakšnega hlapca Jerneja. Trije tipi hlapca — razburjen, ponižan in tretji uničen. Njegovega obraza in ust skoraj brez besed, ne bom kmalu pozabil. Zavidam mu! Tudi farsa »ko bi bili morski psi ljudje« je bila vredna časa in pozornosti. Ko bi bili morski psi ljudje, bi storili vse prav in pravično, pa raj bi ustvarili v morju in kulturo bi gojili, gorje pa iztrebili. Tako so pa le samo morski psi in morje le morje...

Potem je sledila še diskusija pa kozarček piva in tu pa tam za nas iz starega veka zanimiva solo točka. Na primer taka: neki dolgočasec je zavoljo treh variant Romea in Julije dobil asociacije. Meni nič tebi nič položil je še bolj kuštravo dekle

na tla in jo »kosmato« poljubljal — pa ne zelo dolgo, ker je bil precejšen drenj v dvorani.

Ob enajsti uri isti dopoldan smo doživeli drugi šok. Imenoval se je »Intervju«, igrali pa so ga gimnazijci iz Kopenhagna (Danska). Prvotno se je ta gledališki tekst imenoval »Pavane« in je v zlahti s španskim renesančnim plesom. Von Itallie pa ga je uporabil v predstavah »Amerika hura«, ter ga imenoval »Intervju« — srečanje.

V uradu se srečujejo ljudje — ljudje roboti. Govore kot roboti, hodijo kot roboti, roke si podajajo, ker so roboti, sedajo, vstajajo, točno kot se robotu spodobi. Nekdo zmeša program. Postavi neprogramirano vprašanje: »Ali sem vam simpatičen?« Roboti se zmedejo. Vsi njihovi gibi in njihov korak, vse se spremeni v kaos.

Namesto geometrično urejenih poti drvijo v utripajoči luči, ob neznanem trušču elektronskih zvokov, en človek robot zaman moleduje, prosi, rjove v obupu, da se kdo ustavi in mu ponudi roko kot prijatelj. Bla, bla, bla je njihov govor, dokler upehani ne padejo na kolena v krvavo rdeči zarji pa vstane na zaslonu križani — imaginarna rešitev, ki izgine v vedno globljem mraku, mlahave postave s steklenimi očmi pa venomer ponavljajo bla, bla, bla...

Še bolj kot včeraj je siknil duh po mrličih skozi dimno zaveso — prekleta vsakdanost!

Nekako omotičen sem pospravil puritansko kosilo in utrujen iskal miren kotiček, kjer bi v opoldanskem odmoru zadremal. Kovinsko sonce je sijalo na dokaj zeleno pokrajino, grelo pa ni, kot da so ga pripeli na nebo naravnost iz arene »Srečanja«, hladni veter je bril enakomerno srepo in se zaganjal v polomljene peruti starega mlina na veter. Vse je bilo tako preračunano, brezčutno sonce, veter, mlin, postave, in stražni stolp, na katerem se je bil zagrizel napis »Mi Nemci se bojimo samo boga in ničesar drugega na svetu«.

Moderne, skrbno urejene hiše so krite s slamo

Popoldanski program se je pričel v telovadnici, ogromni dvorani, kamor smo smeli seveda le sezuti. V stilu nekakšnih prostih vaj so sledili citati in recitacije, polne zaničevanja in sarkazma. Goethejev »Ubežni kralj« (Erkönig) je bil odigran na telovadnem konju in vrveh. Tudi najbolj tolerantni in napredni kritiki so obnemeli in zmajevali z glavami nad takim eksperimentom. V eksperimentu je marsikaj dovoljeno, še Korošci rečemo: »probat ni greh«, vendar se mi zdi, da ima tudi eksperiment svoje meje, končno pa — tudi samomor je le eksperiment!

Tako smo dočakali našo rundo v petek 15. oktobra ob 20. uri. S seboj smo imeli gledališki list, katerega je dr. Sušnik postavil v čudovito nemščino. Verjeli smo, da jih bo ta kleni in božajoči tekst stregnili. Že organizator sam, ki je prav tako podvomil v pravilnost naše prisotnosti na tej prireditvi, je publiko opozoril (dvorana je bila nabito polna) s predgovorom:

»Naš prihod in bivanje pri vas naj bo pozdrav z juga, človeka človeku, ki je dobre volje.«

Predstava »Mala Sheeba« je tekla kot vedno, prav gotovo so se vsi igralci potrudili in tudi dobro odigrali, vsaj tako kot na Jesenicah. Reakcija publike je bila zanimiva, podobna kot pri nas, ko našenemo šolarje v dvorano. Od srca so se nasmejali in ploskali, ko je prišel na oder kak nenavaden tip, ki ni bil v kavbojkah in je bil sploh normalno oblečen, taki pa so bili vsi razen gledalcev. Prav tako so se nasmejali ob pretresljivih prizorih, kajti po moderni koncepciji bi se ob močnejših prizorih moral nekdo vsaj sleči ali pa bi se morali igralci pognati vsaj v divji dir. Vsega tega ni bilo, edino, kar je bilo v skladu z novim načinom, je bil bla, bla, bla... v slovenščini, kar je poudarjalo mistiko sicer dokaj klasične drame.

Po vsaki predstavi so bili razgovori, tako tudi po naši, in sicer takoj. »Kaj, ali imate v Jugoslaviji tudi tak teater, pa ne, da tudi mladi v njem sodelujejo?« so najprej vprašali. »Seveda ga imamo, v glavnem samo takega«, sem dejal. Potem se je nekdo hudoval nad organizatorji, čemu vabi staromodne teatre v eksperimentalno gledališče. Zopet drugi je trdil, da je publika pobalinska, ker zapušča predstavo pred koncem, in sploh, da so Nemci nesramni, saj smo tudi ostali gledali po tri nemške predstave in nismo razumeli jezika, pa se ni nihče razburjal, je trdil mlad Danec. Drugi so zopet rekli, da je Sheeba naravnost dobrodošla v ta program, ker je povezala sedanji teater s preteklim. Tudi to je tragedija, vsakdanja, mirna, žalostna. Tudi vse predstave, ki smo jih gledali prej, so tragedije, nove, današnje, mučne in nore, le da je vonj po smrti v klasični tragediji dolgočasen, v novi pa je oster, garniran z občutkom svobode in blaznosti, ki ni otipljiva, zato je zanimiva in privlačna, ker ponuja izhod iz krize v večno življenje nepoznanih, spačenih in grotesknih prostranstev, z neresničnimi figurami, ki govore nerazumljiv jezik, ki počno vse, samo tega ne, kar počne človek.

Po predstavi je naša skupina priredila skromen sprejem. Kuštravci, pa tudi ostali ostriženi in obriti so po malem napolnili dvorano, kjer smo jim za dober večer

ponudili kruh in sol, s komentarjem seveda, da to po staroslovansko pomeni prijateljstvo, slivovka pa jih je predstavila za tisoč let naprej v novo Jugoslavijo. Pogovor je stekel zelo sproščeno. Kot da so se hoteli opravičevati za nelepo vedenje gledalcev, so nam hiteli razlagati svoje poglede na našo obliko gledališča. Pa smo jim naravnost povedali, da ni nihče niti najmanj užaljen, ker je ta oblika gledališča bila že pred nami in bo ostala še za njimi. Vprašali smo jih pa, kako si kot ljubitelji gledališča predstavljajo njihovo gledališče čez dvajset let, ko ne bodo mogli preteči 20 km po odru in ko jih bo pogled na slečeno madono pri štiridesetih pretresel. Eni so rekli, da bodo takrat pač vzljubili zopet klasičen teater — drugi pa niso rekli nič. Dvorana se je po malem praznila, plesišče pa polnilo, toda kaj, avtobus nas je že čakal, pa smo rekli lahko noč, Lola pa je še vzdihnila: »Vrni se, moja mala Sheeba!«

V soboto zjutraj smo vstali nekoliko prej. Ta dopoldan smo imeli po programu prosto in smo se z avtobusom odpeljali na Dansko, v sosednje mesto Sønderborg. Pot nas je vodila najprej skozi staro pristaniško mesto Flensburg s ca. 100.000 prebivalci v pokrajini Schleswig. Na mejnem prehodu Kupfermühle — Krusaa so nam na željo nekaterih udarili še obmejne žige v potne liste in že smo bili na Danskem, v tisti obljubljeni deželi, za katero nekateri menijo, da je podobna Indiji koromandiji, kjer baje kar z dreves bingljajo bonbončki, na Danskem pa nekaj drugega. In res! Tam, kjer pri nas piše »spominčki« pa je tam napis »sexy-shop«. In res je velika izbira od sličic do filmov, plošč in protéz, z vsem vam postrže molčiča, spodobno oblečena prodajalka, za katero pa nisem bil prepričan, da bi lahko dala tudi kakršnekoli strokovne nasvete za nakup. Obiskovalci, ki so maloštevilni, kaj hitro hihitajoč zapuščajo zamračen shop, saj človek ne bi verjel, da je ta prastara znatnost tako seksualno draga.

Že en kilometer naprej ni več sledu o takih reklamah, pač pa se razgrne skrbno urejena poljedelska preproga prav do morja. Sønderborg je tipično pristaniško mesto z opekasto rdečimi stavbami, ki skoroda ne presegajo dveh nadstropij. Tu in tam kaka tovarna, pa je videti od zunaj kot zdravilišče. Še to nam je voznik povedal, da tam ni mogoče tujcu kupiti parcele ob morju, pa tudi zgraditi vikenda ni dovoljeno in še da mora vsak vikend imeti čez 1000 m² terena, da se ne stiskajo kot jurčki na kupu. Škoda, da nismo imeli vsaj enega jugoslovanskega urbanista s seboj, da bi tudi »Adria-Küste« tako uredil.

Strupeno mrzel veter nam je zagrenil še tisto poldrugo urico, ki smo jo imeli na razpolago za Dansko in spet smo se vračali v Neukirchen in naprej v Scheresberg. Popoldanski program se je pričel zopet s projekti kot igra samo s pantomimo (s kretnjami brez besed). Ne bi trdil, da zamisel ni zanimiva, koliko pa se posreči, ni odvisno samo od režiserja, temveč v veliki meri od gledalcev, ki se bolj ali manj vživijo v igro.

Omembe vreden pa je projekt št. 5 iste-ga popoldneva. Naslov se je glasil: »Kako lahko želje zgrabimo za rep«, napisal pa

jo je znani slikar Pablo Picasso v Parizu v l. 1941, ko je bil v hišnem priporu. Motivi so: strah, žalost, obup... prikazano pa tako kot njegove slike.

Najprej so zavrteli barvni film, ki so ga na to temo posneli kar v Scheresbergu s tamkaj razpoložljivimi sredstvi kot vile, grablje, kosa, plug, brana, ozidje, križi na pokopališču itd. Film je prikazoval grotesko, polno prefinjenih grozljivih scen, ki so mejile na Draculo in Frankenštajna. Še mnogo hujši pa je bil scenski prikaz iste drame, sicer v skrajšani obliki. Mrlič v polivinilu se zavleče v velik kovčeg, okoli njega se prebudijo postave z voščeno belimi obrazi z maskami, ki prikazujejo blaznost. Peklenska glasba je rezala v živo kot noži, klešče in igle, s katerimi so postave mrcvarile svoja telesa, dokler niso ob grozotnem stokanju in ječanju popadale po tleh. V kopalni kadi kuha frankenštajnska postava napoj smrti, kamor zmeče vse, kar ji pride pod roko. Ura, polna blaznosti in groze, je tako minila in šele val svežega zraka, ki je butnil skozi odprta vrata, je mrtvašnico zopet počasi spreminjal v gledališko dvorano.

Priznatj moram, da so izvajalci v celoti zadeli motive, režiser pa si je dovolil vse, kar mu je prišlo na pamet in v roke, gledalci pa so morali imeti v prvi vrsti dobre želodce.

Isti večer ob 20. uri je gledališka skupina »Sandkorn-Keller Theater« iz Karlsruhe zaigral dokaj klasično komedijo »Kako so gospodu Mokimpotu izgnali žalost«, napisal pa jo je Peter Weiss. Klasično v komediji je v glavnem tekst, medtem ko je scenerija zelo dobro zamišljena in popolnoma moderna. Okvir iz 16 cevi, zvarjen v mehak kvader. Če je ležal plosko, je bila postelja, če je stal pokonci, je bila pisarna, če je ležal na boku, je bil božji tron itd. Gospod Mokimpot doživlja same krivice od trenutka, ko ga pripro samo zato, ker se je sprehajal, potem zaradi izostanka na delu, delo izgubi, medtem časom mu zapeljejo ženo in kamorkoli se pritoži, doživi poraz. Končno se pritoži samemu gospodu bogu, ki pooblasti gospoda človeka, da se pobriga za Mokimpotove težave. Ta se zanje pobriga tako, da Mokimpota postavi v špalir, kjer z dvignjeno zastavo pozdravlja oblast, ki mu je naklonila vse te dobrrote.

Ta uprizoritev je prinesla vsaj nekaj sproščenege in ni zaudarjala. Kaj bo le kritika rekla? Kot smo pričakovali — nekdo se je drl, da je taka predstava še manj umestna za semkaj kot jugoslovanska, ki je vsaj razumeli nismo. Preveč jih je ta oblika igre spominjala na nekdanje gledališče. To se je zgodilo Nemcem iz Karlsruhe, ki sami o svojem teatru trdijo, da ima namen razbiti dosedanje konservativne meje gledališča.

Ta večer je okoli enajste sledila še ena predstava, ki je pa vse zmešano res do kraja zmešala, in sicer je imela naslov »Gospod Ducomun se boji žensk«. Odigrala pa jo je gledališka skupina iz Lusane v Švici, ki nosi ime »Theatre Creation«, podali so jo v francoščini, pa še nekoliko v dialektu. Predstava je potekala v gostilniški dvorani sredi publike, ne na odru, brez kakršnihkoli kulis ali pomagala, brez kostumov in brez šminke. Igralska rutina prav vseh igralcev je bila zares na višku.

Gospod Ducomun sanja o svojem vzponu v življenju, v službi, doma. Toda kmalu se pojavijo težave, ker ga pač obkrožajo ljudje. Včerajšnji služabniki vključno z ženo se spreminjajo, postajajo samostojni, strah vzbujajo v njegovih napetih možganih. Žena mu je tuja, na novo se poroči — z moškim. Toda kaj, ko spozna, da pač časa ni mogoče ustaviti. Sedaj je vrsta na njem, da pomiva posodo. Njegove sanje so se zrušile v improvizacijo.

Cela predstava je bila ena sama improvizacija. Glasbo je uganjal en sam človek na bobnih, klavirju, tolkalu in artikulaciji najbolj nemogočih glasov. Kadar se mu je zljubilo, je udaril na bobne, figure so se obrnile »na levo krug« in druga slika je tekla dalje. Prsi brez modrkov so bile vsak čas pripravljene na odkritje. Celotna žena Ducomuna je dokazovala, da je moški pač tako, kot se to najenostavneje in nazorno lahko dokaže. Sedaj mi že itak ni bilo nič nenavadno!

V razgovorih smo jih vprašali, kako do take predstave sploh pride. Pokazali so primer: »Prosim témo!« Nekdo vrže parolo: »Biafra«. Trije iz skupine se zamislijo, kuštravi, neobriti in bosonogi. Vsak si je izmislil na temo Biafra neko zgodbo in jo ročno odigral z mnogo pantomime, mimi-ke, toda dokaj realistično.

To igro naj bi sedaj dobil v roke dramaturg, da napiše tekst. Tega teksta se bodo več ali manj igralci držali, toda popolnoma improvizirali. To je prvi del. Drugi del igre na isto temo vključuje tudi publiko, če se kdo javi. Na pamet tudi on igra na to temo, igralec pa igro in pogovor usmerja, če mu uspe. Seveda če se k igri prijavi popolnoma pijan gledalec, ga trezni igralec najbrž ne more čisto po svoje usmerjati.

To je pa že višek modernega gledališča z vsemi svoboščinami, ki si jih je le mogoče izmisliti.

Ko sem to noč odhajal proti hotelu, res nisem več vedel, kdo je komu kaj. Vse skupaj je en teater! Ura je bila pol dveh zjutraj, pa me je postelja daleč bolj privabila kot ples v sosedni dvorani, kamor so šli študirat teater mlajši člani naše ekipe. Trdili so, da so plesali s popolnoma normalnimi ljudmi, ki so bili fletno oblečeni in obriti, kajti če si že tri dni med samimi kuštravci, pa še v eksperimentalnem teatru, se ti zdi skoraj nemogoče, da še kaj normalnega tudi živi na tem svetu.

V nedeljo dopoldne je bila še zadnja predstava, ki so jo priredili Čehi. Otroško gledališče iz Kaplic je v režiji J. in K. Sypalova predstavilo pravljico »Ladja Möwe«.

Otroci se igrajo in v igri zgradijo ladjico Möwe iz ostankov zabojev, vrvi, pač vsega, kar so mogli najti v svojem taboru. Ko pride k njim še stric Hajnrich in postane njihov admiral, se odpravijo na krožno pot v neznanu. Najprej pristanejo v Španiji, kjer jih dočaka princesa Isabela in jih povabi na bikoborbo. Bika užene seveda samo stric Hajnrich. Potem se odpravijo dalje do afriške obale, kjer padejo v ujetništvo opic. Ko te z zvijačo preženejo, nadaljujejo pot in po nekaterih doživetjih končno pridejo domov, kjer enoglasno ugotovijo »doma je pa najlepše«.

Ta skupinica je odigrala ta sicer klasičen tekst z dokaj poenostavljeno sceno tako pristrčno in s toliko mladostnega ognja,

da je kritika rekla samo »čudovito«. Opazil pa sem, da so srditi dolgolasci, zatohli grobarji izginili. Vonj pomladi, ki ga je ta otroška skupinica prinesla v hladni Scheresberg, jih je pregnal. Zagrnili so okna svoje mrtvašnice, da jih sonce ne bi oropalo temačne naslade dolgega časa in obupa. Končno smo spet postali ljudje.

Zvečer nas je prireditelj povabil na krožno vožnjo z ladjo po zalivu. Peljali smo se v Flensburg, se vkrkali na ladjo in poltretjo uro križarili po zalivu med Nemčijo in Dansko. Na ladji je bilo hrupno in kmalu so se grupe razdelile v mlajšo in glasnejšo v enem prostoru in v starejšo, bolj zaspano v drugem prostoru. Če bi bilo to podnevi, bi bilo morda čisto zabavno, tako pa posebnih lepot razen luči res nismo videli. Ko smo se prevažali z avtobusom, smo se držali Čehov, ki so imeli svoj avtobus. Tako prijetni ljudje, tako dobri prijatelji, da smo še pozno v noč nadaljevali v hotelu to prijetno srečanje. Mi smo ponujali cviček, oni pa pivo, tako da je bil drugo jutro kar problem vstajanje, saj je bilo zgodaj. Pred seboj smo imeli še pot v Flensburg in na vlak, od tam pa v Hamburg. Izbrali smo res najuspešnejšo metodo za ogled mesta — krožno vožnjo z avtobusom, ki traja poldrugo uro. Tako velemesto je preveliko, da bi človek dobil vsaj vtis o njem, no nekaj smo pa le videli — zelo zanimive mostove pod Elbo, pravzaprav tunele pet metrov pod dnom reke, kjer teče praktično velik del prometa med obema bregovoma.

Vseh cerkev in znamenitih stavb, katere nam je vodič kazal, si večina najbrž ni zapomnila, pač pa St. Paulijev trg, ki je samo eden. Popoldne se je vlila ploha, tako da ni mikalo nikogar na predolge izlete po mestu, pa tudi zaloge mark so skopnele in je bil vlak ob petih popoldne kar dobrodošel, ko smo zopet krenili proti domovini.

Na naši meji smo se šli še malo »vstani, sedi« in že smo v torek opoldne izstopili

v Mariboru. Hvala bogu, da smo spet doma! Poslednja postaja naše ekspedicije je bila oštarija na vogalu v Kamnici, kjer smo popili zopet čašo našega piva in pojedli jugoslovanske vampe. Potem so se prebudila še čustva naših nadrejenih. Ruža se je zahvalila za disciplino ekipe, ekipa njej za zares vzorno organizacijo potovanja.

Zofka se je za svojo 25. obletnico dela pri gledališču zahvaljevala za naše sodelovanje, mi njej za njeno potrpljenje, vsega verjetno ni rekla, kar je mislila — hvala enako! Gelca je tudi odkrila 27. obletnico in namigovala, da sedaj je pa zadoosti — vsi smo ji čestitali bla, bla, bla...

Sedaj smo pa doma in vemo vse o teatru. Naš je prestar, novega ni, biti pa mora. Če kdo najde pametno rešitev, naj jo, prosim, odda na uradu za najdene predmete, katerega bo odprla občinska zveza kulturno prosvetnih organizacij. Ta urad sprejema poleg najdenih rešitev tudi najdene mlade kulturnike, zelo dobrodošli pa so tudi gledalci.

Težko je iz vsega tega napraviti neki sklep. Da se je izplačalo videti to prireditelje, ni dvoma. Da naša prireditelja ni spadala v ta način igranja, je tudi jasno, da pa je nehote dala prireditvam celoto, je pa tudi res, saj so Čehi s svojo otroško igro stopili prav na nasprotni konec te vrvi, ki se vleče od stare igre prek sodobnih poizkusov do pravljice igre, ki nikoli ne ostari.

V rokah imam reklamo za Euro Drama 72 v Hamburgu, ki bo od 23. do 28. okt. 1972 pod pokroviteljstvom AITA (mednarodno združenje amaterskih gledališč). Tu lahko sodelujejo vsi amaterski odri s teksti, ki niso starejši kot 10 let, lastne scenske produkcije, čim manj na odru, čim več vložkov elektronske glasbe, film itd., skratka s ciljem razbiti okvire dosedanjega gledališča. Stroške krije v celoti mednarodno združenje, prav tako kot je stroške bivanja v Scheresburgu krila občina

V okrilju sv. Marjete

S POTI PO ZDA

Letos v juliju in avgustu sem se mudil kot štipendist ameriške znanstvene fundacije v ZDA. Avionsko karto mi je plačala jugoslovansko-ameriška komisija za Fulbrightov program. Tako sem potoval iz Zagreba do Londona z letalom DC-9, iz Londona do Chicaga z boeingom 707, iz Chicaga v Cedar Rapids pa z boeingom 727. Iz Zagreba v Cedar Rapids sem prišel v pičlih 18 urah z vmesnima postankoma v Londonu in Chicagu.

Zelo zanimiv občutek sem imel v letalu nad Atlantskim oceanom, ko so nas čedne stewardese poučile, kako ravnati z reševalno opremo v primeru, če bi padli v ocean. Vprašal sem se, ali bi imeli ob taki nesreči sploh čas za reševanje. Ko smo leteli nad Kanado, sem se počutil mnogo bolje, saj bi v primeru nesreče padli na kopno in bi nas vsaj našli ter morda še identificirali. Kanada se je iz aviona zelo lepo videla — je pravcata deželna gozdov in jezer. V Chicagu so carinski organi iskali pri meni mamila, pa razen slivovke niso ničesar našli.

Moje študijsko mesto je bila univerza v mestu IOWA CITY v državi IOWA. Tu sem delal v laboratorijih za biologijo, poslušal predavanja iz molekularne biologije, biokemije in ekologije. Vseh se nas je zbralo 60. Tujci smo bili le trije, in to eden iz Kanade, eden iz Afganistana in jaz iz Jugoslavije. Delali smo vsak dan od 8. do 17. ure, čas za kosilo je bil od 12. do 13. ure. Zvečer smo študirali. Tempo dela je bil hiter, delo pa povsem drugače organizirano, kot je navada pri nas, ko sestavimo dokaj tog program. Najbolj zanimivo je bilo zame laboratorijsko delo. Tu smo na podlagi postavljenih nalog morali doznati, v čem je problem, formulirati hipoteze za rešitev problema ter jih preveriti z eksperimenti. Tak je njihov način dela pri prirodoslovnih vedah tudi v srednjih šolah. Njim ne gre toliko za memorizirano znanje, kot za delovni pristop za rešitev zastavljenih nalog. Dijake in študente navajajo na samostojno delo s knjigami in z laboratorijskim delom. Gre za vzgojo takih delovnih navad, ki jim bodo koristile pri nadaljnjem študiju in v življenju na delovnih mestih. Izhajajo iz potrebe po stalnem izobraževanju in šola mora ljudi naučiti, kako se učiti. To pa je prepotrebno tudi nam.

V tem času so nam pokazali več inštitutov s področja molekularne biologije.

Scheresburg in drugi oblastveni podporniki, pri tem ko je srečanje trajalo celih 14 dni in je bilo udeleženi okoli 300 ljudi.

Svet je lačen gledališča. Zanj vlaga lepe denarce, precej večje kot pri nas, toda ne najde in ne najde oblik, ki bi jih zadovoljile. Plesni ansambel z vreščeco beat glasbo in vse akrobacije pri plesu komaj zadostujejo za mlado telo, duh pa strada v njem in išče kompenzacije zase. Našel jo je delno v modernem teatru, vendar ne popolnoma, zato še išče in poizkuša. To je dobro, čeprav je kdaj videti neumno. Kdo pa bo pri nas poizkusil?

Inž. Mitja Šipek

Oprema v inštitutih je zares sodobna in tako lahko opazujejo in raziskujejo sestavne dele celic, kot so ribosomi, mitohondriji, kromosomi itd. Raziskujejo predvsem z medicinskega vidika, saj imajo mnoge, do danes še neozdravljive bolezni svoj izvor ravno tu v celici, kjer so določene instrukcije nepravilne in se zaradi tega ne tvorijo pravilne beljakovine itd.

Obiskali smo tudi atomski inštitut »ARGONNE« v bližini Chicaga. To je ogromen kompleks objektov z najrazličnejšimi prirodoslovnimi usmeritvami, kot so: fizika, kemija, biologija, geologija, matematika itd. V inštitutu je zaposlenih 8500 ljudi. Ogledali smo si le biološki oddelak, kjer proučujejo vpliv atomskega žarčenja na organizme. V podzemskih halah gojijo na tisoče živali raznih vrst ter jih izpostavljajo atomskemu žarčenju. Skrbno beležijo defekte, ki se pojavijo, proučujejo življenjsko dobo ter vpliv žarčenja na dednost. V Chicagu sem obiskal prirodoslovni muzej in muzej znanosti. Oba muzeja sta ogromna in bogata po eksponatih. Še posebej to velja za muzej znanosti, kjer vam razni kompjuterji odgovarjajo na zastavljena vprašanja. To pomeni, da se lahko v muzeju poleg tega, da veliko vidite, tudi veliko naučite.

Chicago je veliko mesto, saj šteje s predmestji okoli 8 milijonov prebivalcev. Ob Michiganski avenijski in Michiganskem jezeru so razvrščeni nebotičniki, ki dajejo mestu imponozanten videz. To je tudi najlepši in najbolj čisti del mesta. Ostali, zlasti še prometni del, pa je zelo umazan. Da bi rešili promet, so zgradili ceste v nadstropjih po ulicah. Lahko si predstavljate, kako nezdravo in nehigiensko je življenje ljudi v stanovanjih teh ulic, kjer je ogromen ropot in veliko izpušnih plinov. Zato pač niso nič čudnega selitve bogatega dela Američanov na podeželje in »siromakov« v mesta. Tudi narkomanijo, ki je zajela velik del mladine, laže razumemo, če vemo, da so mladi ljudje odtujeni naravi, saj je iz asfaltne džungle v naravo daleč in zelo drago.

Zaslужek Američana je sicer za naše pojme, ko preračunamo njegove dolarje v dinarje, zelo velik. Vendar ko analiziramo njegove izdatke, vidimo, da zaslužek ni tolik. Za trisobno stanovanje — tako kot je v naših stolpnica — mora plačati stanovalec 150 \$ najemnine; kje so še drugi izdatki, kot so hrana, obleka, avto, gostinstvo itd. Ugotovil sem, da je pojem o bogatem poprečnem Američanu povsem napačen in da je zrasel v naših glavah. Ta poprečni Američan si zgradi skromno montažno hišico (saj si zidane ne more), ne vozi se vsako leto z novim avtomobilom, ampak z več let starim, včasih tudi z zelo zarjavelim — in ne hodi v hotele in restavracije. Pijače si ne kupuje v gostilnah, ampak na avtomatih. Poprečni Američan vam tudi ne verjame, da se da še kje na svetu živeti z manj kot sedmimi dolarji na dan, ker pač pri njih to ni mogoče.

Problemi, ki vsak dan bolj prihajajo v ospredje Američanov, so predvsem prenaseljenost sveta, onesnaženje zraka in vode ter narkomanija med mladino. Glede pre-

naseljenosti jih skrbi predvsem to, kje bodo našli hrano za okrog 7 milijard ljudi leta 2000 in za okoli 14 milijard leta 2030. Gre za prekomerno razmnoževanje ljudi po vsem svetu, in to velja tudi za ZDA. Kako zaustaviti to prekomerno razmnoževanje? Kako regulirati rojstva ob tako različnih nazorih ljudi, ki so pod vplivom najrazličnejših religij in cerkva ter civilizacij? Kako premagati to bariero? Če je kmalu ne bomo premagali, bo prepozno in čez sto let bo na zemlji živelo več kot 30 milijard ljudi. Bodo ti ljudje imeli hrano? Prostor? Žal se človek še do danes ni naučil ocenjevati komponente časa, ki je tako pomembna.

Glede onesnaženja zraka in vode doživljamo mi na Ravnah podobne probleme kot Američani. Gre za zrak in vodo, za dve osnovni sestavini, ki sta elementarni za življenje. Američani so postali s svojo zakonodajo zelo strogi in v vsakem mestu srečate kontrolne avtomobilske postaje, ki kontrolirajo pline avtomobilov, tovarn, ugotavljajo onesnaženje rek itd. Pri njih torej gre zares.

Narkomanija je zajela kot rak njihov mladi mestni svet. Samo v Chicagu je več kot 80.000 mladih narkomanov. V šolah imajo posebna predavanja za mlade in starše o narkomaniji in o škodljivosti mamil. Opozarjajo starše in mlade po časopisih, kakšne so kazni za uživanje mamil v raznih evropskih državah itd.

Na poti sem si ogledal tudi več šol. Njihov šolski sistem sestoji iz šestletne osnovne šole in srednje šole, ki se deli na dve stopnji. Na vsaki stopnji traja šolanje tri leta. Šole so zelo različno opremljene — pač glede na starost. Nove šole gradijo brez oken s popolnimi klimatskimi napravami. Laboratoriji in knjižnice so bogato opremljene. Take šole imajo tudi svojo šolsko televizijo. Pouk je ves dan (celodnevno bivanje). Tedenska učna obveznost je 25 učnih ur. Učna ura traja 55 minut. Učitelji morajo opraviti še vsak delovni dan po eno uro dežurstva. Pouk traja 185 dni na leto. Neto plače učiteljev z visoko izobrazbo se gibljejo od 450 \$ (začetnik) do 900 \$ (pred upokojitvijo).

Srečal sem se tudi z nekim farmarjem. Ta me je povabil na obisk. Tako sem si lahko ogledal sodobno farmo. Farme so velike (200—300 ha). So zelo mehanizirane in specializirane, saj si drugače ne moremo predstavljati, da bi mož in žena bila sposobna obdelovati tako veliko farmo. Farmar, ki sem ga obiskal, je gojil le koruzo in silažno koruzo ter živino (300 glav) na prostem. Sredi farme ima silose in odprte pokrite staje za zimski čas. Mešanje krme in krmljenje je programirano. Farmo obdelujeta le zakonca.

Zelo me je zanimalo, kako gleda poprečni Američan na Jugoslavijo. Vsak ve za nas, čeprav ne popolnoma geografsko natančno; ve le, da smo nekje v Evropi. Vsi vedo za tov. Tita in ga visoko cenijo. Časopisje veliko in relativno objektivno piše o nas, zdelo se mi je, da mnogo več kot o drugih, celo večjih državah Evrope.

Moj čas bivanja v ZDA se je bližal koncu. Carinski organi so mi ob vstopu določili datum vrnitve. Vračal sem se po isti poti, kot sem potoval tja. Razlika je bila le v temeljitem pregledu pred vstopom na medkontinentalni avion. Bali so se, da bi

Avstrijci so godli pri nas

Prisrčen pozdrav ob prihodu

Drugega in tretjega oktobra letos smo imeli v gosteh predstavnikove vodstva in godbenike tovarne elektrod STEEG. Prišli so iz solnograške kotline sem na Koroško v železarske Ravne, da nam vrnejo obisk in nas srečajo na naših domačih tleh.

Prav nestrpno smo jih pričakovali. Pač tako, kot so pred meseci tudi oni nas in kljub zamudi se je pred tovarno zbralo tudi precej drugih krajanov, kar je dalo sprejemu še lepšo sliko.

Po skoraj enournem čakanju smo jih dočakali in pozdravili s koračnico »Zlatorog« Vinka Štrucla, medtem pa je potekalo predstavljanje in pozdravljanje najvišjih predstavnikov z obeh strani. V imenu našega kolektiva je goste pozdravil direktor tov. Franc Fale, nato podpredsednik naše občine prof. Tone Golčer, v imenu gostov pa je govoril direktor tovarne Steeg inž. Wittmann. Tudi gostje so zaigrali nekaj koračnic, nato pa so sledila spominska darila. Kaj hitro se je pokazalo, da bo vzdušje prijetno, saj smo godbeniki že stari znanci in prepričani smo bili, da se bodo počutili pri nas vsaj toliko prijetno, kot smo se mi pri njih, če ne še bolj.

Mnogo pohvalnih besed je prinesel že ogled tovarne, saj je večina godbenikov prvič videla, kako uporabljamo njihove elektrode. Precej je bilo tudi takšnih, ki so bili prvič v Jugoslaviji in so mnenje o njej prav gotovo spremenili z dobrega na še boljše.

Sledilo je kosilo na Rimskem vreleu in medtem že pogovori med godbeniki in našimi odborniki, ki so jim bili določeni za spremstvo. Za popoldne ob štirih je bil na sporedu koncert gostov in kar strah nas

je bilo, kako bo z obiskom. Vrt se je že pred koncertom napolnil s poslušalci in tako je bila vsa skrb odveč.

Glede igranja koračnic smo goste že poznali. Vemo namreč, da Avstrijci mnogo dajo na tako imenovano »marš muziko« in jo zato dobro igrajo, nismo pa vedeli, kakšni so na koncertnem področju oziroma kakšna bo njihova koncertna zasedba.

Nekaj čez četrto je presenetljivo dobro zasedeni ansambel začel svoj prvi koncert pri nas. »Veselo začnimo« je imela naslov prva skladba — koračnica nam dobro znane skladatelja operet Franca Leharja. Sledil je velik venček koračnic »Pod praporom«, nato pa še valček »Ponočnjaki« Karla Ziehrerja. Življenje na Dunaju so prikazali z uverturo Franca von Suppeja »Jutro — opoldne — večer na Dunaju«. To je bila tudi osrednja točka prvega koncerta, nato pa so sledile: Mantegazzijeva koračnica »Belinzona«, »Koroške narodne variacije« Josipa Strobla in koračnica »Florentinska« Juliusa Fučika. Zaradi utrujenosti od dolgega potovanja torej nekoliko lažji program, zelo prijeten za uho in dokaj solidno interpretiran. Po koncertu je sledila večerja, nato pa sproščeni pogovori ob prijetnih zvokih njihove »bauern kapele«, ki je pri njih obvezni sestavni del družabnosti, pri nas pa o takšni zasedbi že dolgo ni slišati.

Drugi dan dopoldne so koncertirali na Čečovju in že bežen pogled na spored je dal vedeti, da bo program težji, pa tudi zanimivejši. »Pesnik in kmet«, uvertura Franca Suppeja, je pri nas dobro znana. Izven sporeda je sledila »Florentinska«, ki sem jo dirigiral na željo dirigenta gostov. Nato veliki potpuri iz operete Ralpa Benatzkyja »Pri belem konjičku«.

Posebno presenečenje koncerta so bile prav gotovo »Sanje rezervista«, obsežno delo iz leta 1880 komponista Karla Ziehrerja. Prav je, da se ob tej skladbi malo ustavimo in naštejemo njene dele, ker so nekateri odstavki prav zanimivi in naravnost odlično prirejeni.

Večer je in rezervist še vedno dela v svoji kovačnici. Od nekd pride ciganska godba in igra ogrske melodije, prekine pa jo prihod lovcev. Slišati je klopotanje mlina in prihod podeželske pošte. Krave se vračajo s paše, z zvonika je slišati večerno zvonjenje. Rezervist preneha z delom in se pridruži poročnemu sporedu. V gostilni veselo pleše in pije, dokler ga bližajoča se nevihta ne spravi na pot in ga na poti tudi zajame. Doma leže k počitku, ura odbije polnoč in rezervist prične sanjati, da se pelje na Dunaj na orožne vaje. Budnica v vojašnici, nato pa molitev pred odhodom na manever. Scene manevra ponazarjajo tolkala, signali in streljanje. Sledi napad, nato koračnica Radetzky J. Strausa, ustavitve boja, povratek v garnizijo, pogreb in odhod godbe. Zvečer posluša v Pratru koncert vojaške godbe, ko ga zmoti iz kasarne signal za povratek. Zjutraj ga prebudi najmlajši sinček. Začne se daniti. Z veseljem gre na delo v kovačnico, ker so bile vse skupaj le sanje.

Za konec so nam gostje zaigrali še koračnico »V Mežiški dolini« Ludvika Viternika.

Ugotovili smo, da sta bila oba koncerta zanimiva in tudi dobro odigrana. Nekaj čez petdesetčlanski orkester se je odlikoval po presenetljivo dobri intonaciji in lahkotnosti izvajanja, pa tudi dinamika je bila neoporečna. Vse te glasbene discipline so namreč mnogim tovrstnim orkestrom pravi problem.

S tem, kar smo slišali, smo lahko več kot zadovoljni in si lahko le mislimo, koliko truda je bilo vložnega, da so nam pokazali svoje delo in stopnjo glasbene kulture. Poleg godbenikov je morda največ truda vložil simpatični in brez dvoma izredno nadarjeni dirigent, sicer blagajnik podjetja. Ves nedeljski koncert je dirigiral brez partitur, kar kaže njegov odlični glasbeni spomin in smisel za interpretacijo.

Po koncertu smo imeli skupno kosilo, ob katerem so bile izrečene iskrene hvalne in zahvalne besede. Direktor g. inž. Wittmann se je zahvalil za gostoljubje in vso pozornost, ki so je bili deležni on sam, njegovi najožji sodelavci in godbeniki, ter nam v znak res iskrene zahvale podaril komplet zvonov, last njihove godbe. O takšnem darilu se nam še sanjalo ni in čisto jasno je, da smo skoraj ponoreli od navdušenja. Že dolgo smo si jih želeli, a cena je 17.000 šilingov in za nas nesprejemljiva. To je bilo najlepše darilo za naš orkester, odkar obstaja. Mnogo poklicnih orkestrrov zvonov nima, da o amaterskih sploh ne govorimo.

Obisk se je bližal koncu. Poslavljalji smo se in poslovili, želeli smo jim srečno pot, oni pa nam na skorajšnje svidenje. Vse je lepo in prav, le denar je po sredi, tega pa ni vedno na razpolago.

Z lepimi vtisi so odšli. Videli so naš košček življenjskega prostora, kjer ustvarjamo jeklo in kulturo. Vsaj za dva dni so občutili utrip našega življenja in se vanj vživeli, kolikor so pač mogli. Ugotovili so, da je celo pokrajina podobna njihovi, kot sta si podobni melodiki pesmi. V trajen spomin jim bo obisk na Ravnah tudi zaradi tega, ker so v ta namen dobili nove uniforme.

Odšli so torej, mi pa se lahko samo še sprašujemo, če smo jim tudi res nudili vse,

kdo izmed potnikov preusmeril let letala. Vrnil sem se bogatejši z izkušnjami, strokovno bolj podkovan, pa tudi z velikim spoznanjem, da ni vse zlato, kar se sveti in da je domovina le ena.

Prof. Tone Golčer

Koncert na Rimskem vreleu

kar bi sicer lahko. Ali smo bili dovolj gostoljubni in pozorni do njih? Upajmo, da smo bili! Ni bilo to srečanje samo na relaciji Ravne—Steeg. Pomeni še širše merilo. Je mednarodno in mnogo prispeva k zblizanju dveh sosedov na vseh področjih, predvsem pa na poslovnih. Ne smemo namreč pozabiti na vse pomembnejši faktor človeških stikov proizvajalcev z obeh strani, kajti boljše ko se bomo poznali, tem lažje se bomo dogovarjali.

Že par dni po odhodu gostov je dobil naš častni predsednik in eden pobudnikov za srečanje tov. Maks Viternik zahvalno pismo s približno takšno vsebino:

Spoštovani g. komercialni svetnik!

Prisrčno se zahvaljujemo za nad vse prijazen sprejem našega pihalnega orkestra in ostalega spremstva.

Prosimo Vas, da posredujete našo posebno zahvalo gospodoma generalnemu in komercialnemu direktorju za pozdrav in spremstvo po tovarni ter ostalo prisotnost.

Še dolgo se bomo spominjali teh lepih dni. Zahvala velja še posebej Vam kot

iniciatorju našega obiska. Mislimo, da je služilo to srečanje medsebojnemu sporazumevanju in zboljšanju mednarodnega zblizovanja. S ponovno zahvalo in prijateljskimi pozdravi.

Inž. Wittmann in Dr. Berger

Velika skrb in končno veselo doživetje sta za nami. Ostali bodo lepi spomini do takrat, ko se bomo morda kdaj spet srečali pri njih in mogoče tudi v novih uniformah. Medtem bo čas predel svoje, jeklo bo zvenelo, mi pa bomo igrali in upali, da bo kdaj tudi na Ravnah kakšen paviljon, kjer bi lahko godbenik v miru igral brez strahu, da bi mu kakšen nadebudni otrok kričal okrog ušes, kazal okrog orkestra svoje hitrone sposobnosti ali pa s kakšne Forme vive komu celo pljuval na glavo.

Spomini, če so lepi, so potrebni, brez upanja pa tudi ne kaže verovati v prihodnost. Verjamete ali ne, ampak še vedno verujem, da bo na Ravnah nekoč tudi skromen paviljon za prireditve na prostem!

Ivan Gradišek

6000 : 1500

ali križi in težave naše množične telesne vzgoje

Zima se bliža in smučarji bodo prišli na svoj račun, če bo le dovolj snega in če bo le kar najbolj dolgo zdržal pod dilcami vedno večjega števila ljubiteljev zimskega športa. Kaj pa bodo drugi športniki, vsi šoloobvezni otroci in telovadci, ki so do sedaj še pridno izkoriščali tudi odprte terene za vadbo in tekmovaljanje, od sedaj naprej pa bodo najmanj za 5 mesecev izključno odvisni samo od zaprtih prostorov — telovadnic?

Saj telovadnice imamo povsod, v Črni, Žerjavu, Mežici, na Prevaljah in na Ravnah celo dve, saj to je pa vendar dovolj, boste rekli. Zunanji videz in res zelo groba, pavšalna ocena tako vašo trditev vzdrži, kljub temu da vas bodo prizadeti kaj pisano gledali, že samo malo bolj točna analiza stanja pa bo vašo trditev hitro in

neusmiljeno ovrgla in vas ocenila za popolne nepoznavalce razmer, kljub temu da v teh razmerah živite, da ste jih pomagali ustvarjati ali pa ste tudi vede ali nevede zavirali, da bi se te razmere izboljšale.

Kakor koli že, tu gre za velik problem, katerega smo dolžni vsi reševati, od tistih, ki imajo neposredno kaj od tega in so sami potrebni pokritih prostorov za telesno vadbo (teh mora tudi pri nas biti vedno več), kakor tudi tisti, ki imajo od tega samo posredno nekaj ali pa veliko: zdrave in utrjene otroke.

Lagali bi sami sebi, če bi trdili, da smo tem našim otrokom že do sedaj dovolj dali, saj še povsod manjkajo urejeni in dovolj veliki prostori vzgojno varstvenih ustanov, povsod še manjkajo šole, povsod pa manjkajo tudi kovačnice zdravja šolo-

obvezne in predšolske mladine — manjkajo TELOVADNICE!

Velikokrat se radi postavljamo s športnimi dosežki naše doline od Črne do Ravn, pišemo o 130 republiških in 90 državnih prvakah, o enajstih športnikih in športnicah, ki so naš koroški kot zastopali v širnem svetu na najvišjih možnih tekmovaljih, na olimpiadah in svetovnih prvenstvih. In prav je, da se s takimi podvigi postavljamo, prav je, da smo na vse te naše športnike in športnice ponosni, ni pa prav, da smo samo ponosni in da se samo postavljamo, ne ukrenemo pa ničesar ali bore malo, da bi bilo takih uspehov še več. Več pa jih bo samo takrat, ko bodo za načrtno delo dani vsaj osnovni pogoji, ki bodo omogočili redno in strokovno telesno vadbo vsej naši šoloobvezni mladini. Tu je torej osnova. Telesna vzgoja v šolah je tista, ki mora dati temeljno znanje tudi na področju telesne kulture, dati mora še veliko več, dati mora zdravo in krepko mladino.

Srednjeročni načrt razvoja telesne kulture v Sloveniji od leta 1971 do 1975 pravi o tem naslednje:

»Telesna vzgoja v šolah vseh vrst in stopenj je najpomembnejše organizirano in sistematično vodeno področje telesne vzgoje. Od telesne vzgoje v šolah je odvisen nadaljnji razvoj telesne kulture ter uveljavljanje telesne vzgoje in športa tako v družbenih in delovnih organizacijah kot tudi na vseh drugih področjih. **Vsejšolski mladini je potrebno zagotoviti redno in sistematično telesno vzgojo** v predšolskih vzgojno varstvenih ustanovah in šolah ter razvijati in podpirati oblike izvenšolske telesnovzgojne aktivnosti šolske mladine v okviru šole, ki naj postanejo osnovno torišče množičnega in tekmovalnega športa. **Šolska telesna vzgoja mora torej postati temelj v celotnem sistemu telesne kulture...**«

Kakšne ukrepe predlaga srednjeročni načrt, si bomo pogledali nekoliko kasneje, opozorili bi radi tu še na že nakazano in poudarjeno obliko telesne vzgoje, na šolska športna društva. Tu gre torej še za izvenšolsko dejavnost, ki je nujna, saj bo samo takrat res dobro, ko se bo vsak šoloobvezen otrok z aktivno telesno vzgojo srečal vsak dan. Da to ni noben bau — bau, so že zdavnaj dokazali strokovnjaki, prav pa je, da vsi vemo, da to važno vprašanje podpirajo vse za to poklicane institucije od republiškega sekretariata za kulturo in prosveto prek zavoda za šolstvo SRS, ZTKS do komiteja izvršnega sveta SRS za telesno kulturo.

O pomenu in dejavnosti šolskih športnih društev je bilo že veliko povedanega in napisanega (tudi mi smo o tem v Informativnem fužinarju večkrat pisali), vendar bi radi poudarili še enkrat tisto najbolj bistveno, da sta v celotnem sistemu razvoja telesne kulture v naši republici **šolska telesna vzgoja in delo šolskih športnih društev ovrednoteni kot primarni nalogi** in da se z načrtnim urejanjem in rešitvijo teh dveh nalog **postavlja temelj množične telesne vzgoje, športne rekreacije in tekmovalnega športa v Sloveniji.**

Pred šolo in ŠSD se torej postavljajo velike in odgovorne naloge. In te naloge so potrebne hitre rešitve. Vendar se postavlja vprašanje, kako jih rešiti? Rešitev

ni lahka ne enostavna. Predvsem je odvisna od kadrov in prostorov za telesno kulturo. Glavni problem pa so prostori in že spet smo pri telovadnicah.

Kako je s tem problemom pri nas, v naši občini?

Vsi vemo, da imamo v naši dolini tudi močna telovadna in športna društva, da imamo vedno več rekreacije in zdravja željnih občanov, da imamo tudi predšolske otroke, in vsi ti kakor šoloobvezniki, potrebujejo telovadnice za svojo dejavnost. Vendar nam bodo morali vsi telovadci, atleti, športniki, rekreatorji in predšolski otroci oprostiti, ker jih ne bomo podrobneje obravnavali, njihov obstoj smo si priklicali v spomin samo zato, da bo vsem še bolj jasno, da je problem zaradi njihovega obstoja in njihove nadvse koristne dejavnosti še toliko večji.

Tudi 51 šolarjev iz Koprivne, 36 iz Javorja, 28 z Leš, 54 iz Šentanela, 59 iz Lokovice, 78 iz Kotelj in 32 s Strojne, ali skupno 338 šolarjem podružničnih osnovnih šol Črne, Prevalj in Raven se opravičujemo, da jih ne bomo podrobneje obravnavali, kljub temu da si tudi oni zaslužijo prostore za redno telesno vzgojo in prepričani smo, da si take prostore želijo. Tudi z njimi se naš problem še bolj stopnjuje.

Pod naš drobnogled bomo vzeli tokrat samo popolne osemletke in podružniško šolo Črne v Žerjavu, ker je tam tudi telovadnica, ter seveda vse šole II. stopnje in posebno osnovno šolo na Ravnah. Osredotočili se bomo torej samo na Črno, Žerjav, Mežico, Prevalje in Ravne.

V Črni hodi v osnovno šolo 505 učencev, tudi svoje šolsko športno društvo imajo, telovadnica pa meri 144 m². To pomeni, da pride na 1 učenca 0,285 m² pokritega koristnega prostora.

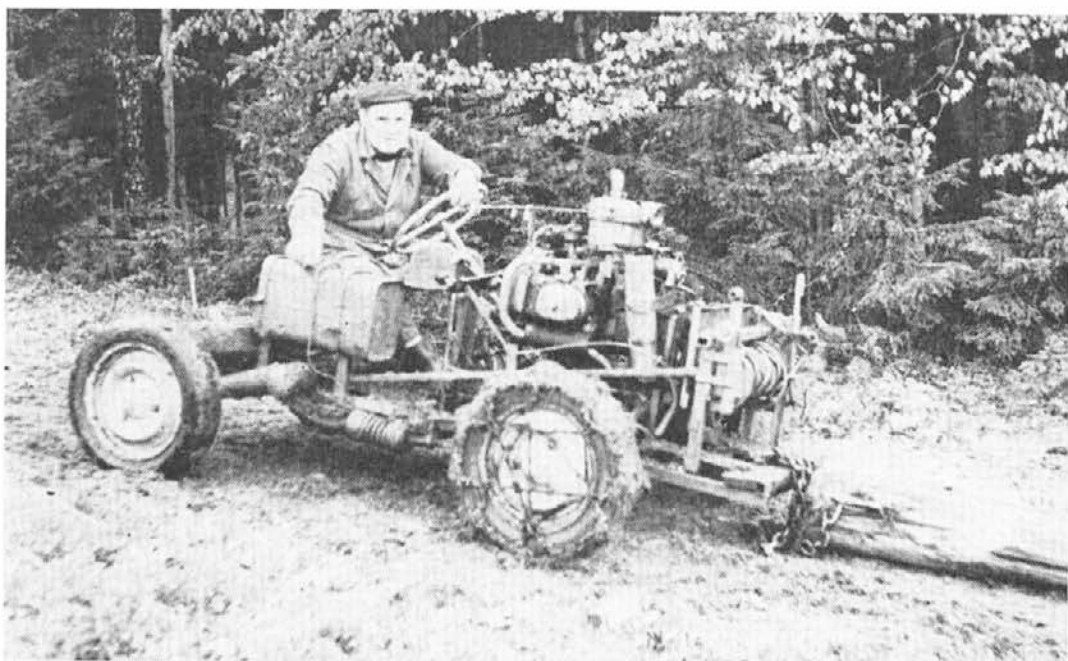
V Žerjavu hodi v podružniško osnovno šolo 48 učencev, njihova telovadnica pa meri 120 m², kar da na 1 učenca 2,5 m².

V Mežici hodi v osnovno šolo 518 učencev in v poklicno šolo 32 učencev ali skupno 550 učencev. Na osnovni šoli imajo svoje šolsko športno društvo Štalekar, njihova telovadnica pa meri 128 m². Na 1 učenca pride torej 0,232 m² koristne pokrite površine.

Na Prevaljah hodi v osnovno šolo 684 učencev, njihova telovadnica pa meri 297 m², kar pomeni, da pride na 1 učenca 0,44 m². Tudi tu imajo svoje šolsko športno društvo Mladost.

Na Ravnah hodi v osnovno šolo 1265 učencev, v izobraževalni center 529 in v posebno osnovno šolo 96 učencev ter v gimnazijo 468 dijakov. Skupno torej 2358. Vse šole, razen posebne osnovne šole, imajo svoja šolska športna društva. Velika in mala telovadnica v DTK in telovadnica ob železarni merijo skupaj 618 m², kar da na 1 učenca 0,262 m² koristnega pokritega vadbenega prostora.

V občini imamo skupaj 4483 šolarjev, učencev in dijakov — in če odštejemo tistih 338 iz podružniških šol (razen Žerjave) dobimo številko 4143, ki jo bomo uporabili še za izračun poprečja. Rabimo še skupno površino koristnega pokritega prostora za vadbo telesne vzgoje v naših telovadnicah, ki znaša skupaj 1307 m². Ugotovitev je torej ta, da pride v naši občini

Kamnikov Roman iz Mežice je iz starega spačka naredil traktor, ki mu menda kar dobro služi

poprečno na 1 učenca 0,316 koristnih pokritih površin.

Kakor je razvidno, vodi v tej razpredelnici »odličnih pogojev« Mežica z najslabšim rezultatom 0,232 m² na učenca, sledijo Ravne (0,262 m²) na učenca, Črna (0,285 m²), Prevalje (0,44 m² na učenca) in Žerjav, ki ima z 2,5 m² na učenca v naši dolini še najboljši rezultat. Vidimo pa tudi, da sta le zadnja dva, to je Prevalje in Žerjav, nad občinskim poprečjem.

Seveda bi morali k vsemu temu »prišteti« še starost telovadnic, njihovo funkcionalnost in opremljenost (orodje, razsvetljave, tuši, umivalnice, garderobe), kjer DTK na Ravnah in prevaljska telovadnica zanesljivo prednjačita, in upoštevati osnovno lastninsko pravico, kjer so šole izven Raven v prednosti, ter navsezadnje tudi oddaljenost telovadnic od šol, kjer bi verjetno najkrajši konec potegnile ravenska posebna in osnovna šola ter IC in RC iz Mežice, vendar pa že samo osnovni podatki o razpoložljivi površini dovolj zgovorno dokazujejo nemogoče razmere za redno in načrtno delo.

Res je sicer, da imajo nekatere šole dvoizmenski pouk, res pa je tudi, da telovadnice ure nobene šole ne morejo biti tako idealno razdeljene, da bi lahko bilo vedno enako število učencev ali dijakov (tu je potrebno upoštevati še spol) v telovadnici.

Tako je torej stanje. Na vsakega učenca ali dijaka pride torej izredno skromen prostorček kakih 60 × 50 cm! Koliko je to, si lahko vsak predstavlja. To pa je računano samo na redno delo šolske telesne vzgoje. Kje pa je tu še dejavnost šolskih športnih društev, kje je tu še vadba telovadnih društev, in kje je tu še prostor za različne športe in športnike, ki trenirajo tudi 4 × tedensko? Ne smemo pozabiti tudi na krožke rekreacije, zajeti pa bi morali tudi naše najmlajše predšolske otroke. Problem je res velik, in če se v dopoldanskem času še nekako »skrpa in zgete« vsa dejavnost, ki je seveda nikakor ne moremo imeti za normalno, pa je v popoldanskih urah položaj res popolnoma nemogoč in hromi delo na vseh področjih telesne kulture.

Groba ocena dejavnosti športnikov in športov pri najmočnejšem športnem društvu v dolini, pri ravnem Fužinarju s klubi, ki so izključno vezani na pokrit vadbeni prostor (odbojka, karate, namizni tenis), da o občasnih gostih — smučarjih, nogometaših in rokometiših sploh ne govorimo), telovadnega društva Partizan (ki brez telovadnice sploh ne more delati), Koroškega atletskega kluba, rekreacijske dejavnosti, in kar smo že omenili, dejavnosti šolskih športnih društev pri osnovni šoli, na gimnaziji (letošnje najboljše šolsko športno društvo šol II. stopnje v Sloveniji) in na IC, nam da realno sliko, ki sploh ni rožnata in zapisati je potrebno, pa čeprav zveni to še tako nemogoče, a je vendar res, da pride na Ravnah na učenca, dijaka, športnika, telovadca in atleta najmanj pokritega prostora. Povsod v naši dolini, torej tudi na Ravnah, so nujno potrebne nove pokrite površine za telesno vzgojo, najprej pa bo treba reševati Mežico, Ravne in Črno.

Zanimivo je vedeti, kaj predvideva o izgradnji objektov za telesno kulturo srednjeoročni načrt razvoja telesne kulture v Sloveniji. Kar pogledjmo:

1. Pri vseh načrtih upoštevati normativ 3 m² koristne površine na prebivalca, od česar odpade 0,25 m² na pokrite površine.
 2. V urbanističnih načrtih mest in naselij izdelati perspektivni program razvoja gradenj za potrebe telesne kulture.
 3. Izdelati načrte cenjenih zimskih objektov in normative za take objekte.
 4. V občinah formirati posebne sklade za izgradnjo kompletnih objektov, ki bodo rabili šolam, družbenim, delovnim in drugim organizacijam.
 5. Formirati institucije, ki bodo skrbele za redno vzdrževanje in izkoriščanje objektov.
 6. Za sistematično vzgojo strokovnih kadrov organizirati ureditev zimskega in letnega centra.
 7. Sistematično spremljati popis objektov za telesno vzgojo v SRS in
 8. pri vzgojno varstvenih ustanovah urediti prostore za telesno vadbo.
- Čeprav so vse točke, ki govorijo o objektih, tudi za nas izredno važne, se usta-

vimo le pri prvi, ki govori o normativnih potrebnega prostora za telesno vzgojo. To vprašanje je za nas važno in zanimivo, ker lahko primerjamo, kaj je v srednje razvitem svetu normalno (drugod je to še bolje) in kaj imamo mi.

Če bi mi v naši dolini imeli osnovo 24.000 prebivalcev (leta 1975 nas bo najbrž že več) in če bi k površini telovadnic pripisali še zimski bazen, bi dobili nekaj nad 1500 m² koristnih pokritih površin. To torej pomeni, da bi po srednjeročnem načrtu ali do leta 1975 morali v naši občini imeti najmanj (24.000 prebivalcev krat 3 m²) 72.000 m² površin za telesno kulturo ali (24.000 krat 0,25)

6000 m² pokritih površin!

In koliko jih imamo? Samo nekaj nad 1500 m²! Razlika je več kot očitna, skoraj 4-krat več bi jih morali in jih tudi moramo imeti, saj srednjeročni načrt tudi konkretno navaja, »da naj temeljne izobraževalne skupnosti izdelajo program za izgradnjo zaprtih in odprtih telesnovzgojnih objektov pri šolah vseh vrst in stopenj ter zagotovijo njihovo izgradnjo v 5-letnem obdobju.

Da šol ne smemo graditi brez telovadnic, je sklenila tudi naša občinska skupščina.

Problem telovadnic je nakazan in odprt. Zavedamo se, da je velik, saj je povezan s precejšnjimi finančnimi sredstvi. A nobena investicija ni tako dobro naložena in nobena se ne bo tako bogato obrestovala, kot investicija, ki je vložena v ljudi, v zdravje naše mladine in vseh naših občanov.

Druga stvar, ki kliče po nujni rešitvi, so strokovni kadri za telesno vzgojo. Spet bomo bolj podrobno pogledali samo redno šolsko telesno vzgojo na naših popolnih osemletkah, na posebni osnovni šoli na Ravnah, na gimnaziji in na IC, kjer imajo profesionalne kadre v rednem delovnem razmerju (torej ne honorarne, kot sta Vevar na RC v Mežici in prof. Medvešek, ki zadnje čase honorarno pomaga v IC na Ravnah). Tudi tu bi radi opozorili na dejstvo, da hodijo v šolo in torej tudi k telovadbi fantje in dekleta.

Želeli bi najprej opozoriti zopet na srednjeročni načrt razvoja telesne kulture v Sloveniji, ki o strokovnih kadrih med drugim pravi tudi naslednje:

— zagotoviti, da v 3. in 4. razredu osnovnih šol poučujejo telesno vzgojo predmetni učitelji ali profesorji telesne vzgoje in

— zagotoviti, da v šolskih športnih društvih vodijo vadbo strokovnjaki z visoko ali višjo izobrazbo in ustrezno športno specializacijo.

V dokumentaciji, ki jo je pripravila strokovna služba sekretariata za prosveto in kulturo SR Slovenije o pomenu in dejavnosti šolskih športnih društev pa lahko med drugim o vlogi in pomenu učitelja telesne vzgoje v šolskih športnih društvih beremo o teh ukrepih:

»Za vodenje strokovno pedagoškega programa v ŠSD je potrebno zagotoviti aktivnost učitelja telesne vzgoje, ki naj bo tudi pedagoško strokovni vodja ŠSD. Zato je potrebno v okviru sedanje obveznosti učitelja za telesno vzgojo zagotoviti tudi

ure za ŠSD. Poleg tega je potrebno zagotoviti tudi v ŠSD organizacijskega vodjo — mentorja. To delo lahko opravlja tudi pedagog druge stroke. Tudi to delo je potrebno ovrednotiti kot redno pedagoško delo v okviru dopolnjevanja redne učne obveznosti ali dodatne zadolžitve. V okviru 22-urne obveznosti učitelja telesne vzgoje je potrebno zagotoviti 6 ur (drugi predlog je 4 ure) tedensko za delo v ŠSD«.

Zakaj smo vse to zapisali? Zato, da bi si poklicali v spomin vse delo, ki bi ga moral opraviti učitelj ali profesor telesne vzgoje v svoji redni učni obveznosti, zato, da bi vedeli, kakšne dolžnosti se postavljajo pred šolo in telesnovzgojne učitelje in tudi zaradi tega, da telesnovzgojnih učiteljev in profesorjev ne bi »raztrgali«, ko jih hočemo uporabiti še v telovadnem društvu in pri raznih klubih. Stališče ObZTK je tu jasno in nedvoumno ter se popolnoma ujema z vsemi že navedenimi ukrepi: učitelj telesne vzgoje ima dovolj dela na svoji šoli, pri rednem pouku in v svojem šolskem športnem društvu, seveda pa mora biti to delo aktivno, strokovno in uspešno. Zavzemamo se tudi, da se to delo pravilno ovrednoti.

Dolžnosti šole in telesnovzgojnih učiteljev torej poznamo. Sedaj pa pogledjmo, kakšne pogoje imajo naše šole in ali lahko te dolžnosti tudi uresničijo.

Kar na začetku lahko zapišemo, da imamo za izvršitev vseh naštetih dolžnosti v naši občini premalo telesnovzgojnih učiteljev.

Na osnovni šoli v Črni pride 1 telesnovzgojni učitelj na 505 učencev, na mežiški osnovni šoli 1 učitelj na 518 učencev, na prevaljski osnovni šoli 1 učitelj na 342 učencev (skupno 2 učitelja), na posebni osnovni šoli na Ravnah 1 učitelj na 92 učencev (posebni pogoji dela), na osnovni šoli na Ravnah 1 učitelj na 316 učencev (skupno 4 učitelji), na IC 1 profesor na 234 dijakov (skupno 2 učitelja oz. profesorja).

Seveda ob taki zasedbi niti misliti ni, da bi na osnovnih šolah učili učitelji telesne vzgoje že v 3. in 4. razredu, ampak se tak pouk začne šele na višji stopnji, v 5. razredu (pa še ta ne povsod), v Črni in v Mežici pa je kljub temu že sedaj izredno kritična situacija. Odlok, da morajo vsi učitelji do konca leta 1972 opraviti izpite za višjo stopnjo, da bodo lahko sploh še učili, jih v večini primerov (vse tiste, ki take kvalifikacije še nimajo) sili v dodatni študij, kar seveda pomeni, da je izvenšolsko delo v šolskem športnem društvu zelo oteženo.

Tudi tu je potrebno najti ustrezno rešitev čimprej. Samo večje število učiteljev z ustrezno, predpisano izobrazbo lahko reši ta problem. Za to pa so odgovorne šole in temeljno izobraževalna skupnost. Da pa ne bo nobenega nesporazuma: ustrezni kadri so potrebni že danes, ob dejanskem fondu telovadnih ur in v obstoječih prostorih. Ko bodo na razpolago ustrežnejše površine, bo delo samo še lažje, opravljati pa ga je potrebno že danes.

Nakazali smo samo problem redne telesne vzgoje v šolah. Če kakšna številka (učenci ali m²) ni povsem točna — takšne smo pač dobili — problema pokritih prostorov in kadrov bistveno ne spremenijo. To smo zapisali zaradi tega, da ne bi

sedaj razpravljali o tem, če je kje kakšen učenec več ali manj, ali če je še kje kak skrit m² površine, ampak da bi razmišljali složno in enotno, kako bi nakazane probleme čimprej rešili.

Seveda pa bodo morali odgovorni poleg razmišljanja tudi ukrepati. Mogoče bo potrebno ponekod najprej spremeniti tudi miselnost, saj se prava in neposredna miselnost lažje loti in tudi reši nakazane probleme.

Verjemite, da je teh problemov v telesni kulturi še veliko več, da je tu še problem vzdrževanja objektov, financiranje telesnovzgojne športne dejavnosti v družini in klubih izven šole, pomanjkanje amaterskih in profesionalnih kadrov in še bi lahko naštevali (o teh bolj podrobno mogoče kdaj drugič).

Vrnimo se raje še enkrat na nakazane, mogoče malo bolj podrobno razčlenjene probleme naše redne telesne vzgoje in delo šolskih športnih društev. Prepričani smo, da bo rešitev teh problemov pomenila res velik korak v razvoju naše telesne kulture.

Opozorilo, da gre predvsem za zdrav razvoj naše mladine, tu najbrž ni potrebno.

Jože Šater

BARBARA KRAUTBERGER

Tistega sončnega avgustovskega dne je završalo po Brdinjah: »Barba je umrla, da Barba!« Le kdo ni poznal te skromne in marljive ženi, ki kljub jeseni življenja in hudi bolezni, ki ji je pričela segati po življenju, ni klonila. Še vedno je hitela po opravkih in dninah. Veliko je pomagala pri gradnji hiše, katero sta gradila njena nečaka, z željo, da bi vsaj na stara leta imela svoj topli dom.

Toda Barba sadov svojega dela ni učakala. Usoda in huda bolezen, proti kateri je tudi medicina z modernimi pripomočki velikokrat brez moči, sta ji za vedno, čeprav prerano pretrgali življenje, polno upov in načrtov za lepše dni, ter jo položili v grob.

Barba se je rodila 28. novembra 1913 v Dravogradu. V družini so bile tri hčerke. Vsa družina je v tistih letih okušala revščino in pomanjkanje, saj so bili takrat lepi časi le za bogate ljudi, ki so znali izkoristiti revnega človeka, da si je moral s težkim delom in garaštvom prislužiti boren kos kruha. To si je Barba izkusila na lastni koži, saj je morala že kot nedoraslo dekletce, ki je pričelo hoditi v šolo, služiti kos kruha pri nekem libeliškem kmetu. Kajti oče in mati z zaslužkom od dnin nista mogla nuditi svojim otrokom, kar so potrebovali.

Po končanem šolanju pa ji je oče, čeprav morda nerad, dejal, da si bo morala odslej sama služiti svoj kruh. Kaj si je hotela, morala se je pokoriti očetovim besedam ter oditi od doma s culo na hrbtnu svojemu trpečemu življenju naproti.

Najprej je služila pri svojem sedanjem sosedu Marovtu, od tod se je preselila k Štalekerju in od tod naprej h Kuplenu, Kotalu, Podpečki Rozi in od tu v zadrugo k Lubasu. Toda ta zadruga se je kmalu razpustila in Barba je bila brez službe po-

novno prepuščena sama sebi. Tako si je eno leto z dninami služila kruh pri Rožjevi Julki. Tod je bilo dela dosti, ni pa bilo denarja, da bi si lahko kaj kupila, in tudi socialno ni bila zavarovana.

Vseskozi si je Barba zelo želela, da bi vsaj enkrat dobila v redu službo. Čez čas se ji je po dolgotrajni borbi za boljši kos kruha le nasmehnila sreča. Ponovno se je zaposlila pri zadrugi. Od Žerjavelj, kjer je stanovala, je hodila na delo na Šratnek. Po nekaj letih dela pa je Barba občutila, da jo moči in zdravje zapuščajo. Zaprošila je, da bi ji dali kje bližje manjše stanovanje ali vsaj sobo. Toda njene prošnje so naletele na gluha ušesa in si moramo priznati, da smo ljudje še danes velikokrat krivični do človeka. Čez čas se je preselila k Pušniku, kjer je imela vsaj malo bližje do delovnega mesta, vendar se ji tudi tod ni godilo nič bolje. Še vedno je vdano prenašala krivico in trpela.

Vse tegobe je velikokrat potožila svoji sestri, ki je stanovala na Brdinjah v bivši Černjakovi bajti. Ko je Barbina sestra uvidela, da ne gre več tako, jo je vzela v svoj dom, kjer je do konca svojih dni pomagala sestri pri gospodinjstvu.

Kakor je bilo njeno življenje mirno in tiho, tako se je Barba tudi poslovila od njega, od sorodnikov in vseh, ki so jo poznali in se poklonili njenemu spominu.

Draga Barba, naj ti bo lahka koroška zemlja!

Karlo Krevh

HOTULJCI SO PRAZNOVALI

V nedeljo, 24. oktobra so v Kotljah praznovali krajevni praznik v spomin, ko je bil leta 1943 zadnje oktobrske nedelje partizanski miting. Ta dan so namreč prišle v Kotlie enote koroškega bataljona, o pomenu NOB pa je govoril takratni sekretar koroškega okrožja OF tov. Žavcer Pavle-Matjaž. Ob tem dogodku pa je v Kotljah zadonela tudi slovenska partizanska pesem.

Ta miting je imel velik pomen za razvoj NOB za Kotlje in prebivalce pod Uršljo goro. Seveda pa so sledile tudi represalije. Nemci so na Rimskem vrelcu organizirali svojo postojanko, kjer so nastanili SS policijski bataljon, ki je strahoval prebivalce ter streljal in obešal zavedne domačine.

Na predvečer 23. oktobra so naznanili praznik strelji iz možnarjev, mladinci pa so zakurili kresove na obronkih pod Uršljo goro. Drugi dan pa je bilo slavlje pred gasilskim domom.

Navzoče goste je pozdravil predsednik SZDL Franc Kočnik, med njimi tudi predsednika občinske skupščine Ivana Strmčnika, predsednika občinskega združenja ZB Lojzeta Breznikarja, delegacijo

ZB iz Vojnika ter nekatere udeležence mitinga iz leta 1943.

Nato je delegacija odnesla venec pred spomenik, kjer so počastili 47 žrtev padlih v partizanih, umrlih v taboriščih in talcev.

O pomenu mitinga, zgodovini NOB v Kotljah in pod Uršljo goro pa je govoril predsednik krajevnega združenja ZB Kotlje Zabel Ivan.

Kulturni program so pripravili domači pionirji z recitacijami Karla Destovnika-Kajuha ter Mateja Bora. Zapeli so tudi slovenske narodne in partizanske pesmi. Nato je sledila gasilska vaja.

Za zaključek pa so člani lovske družine »Prežihovo« organizirali tekmovanje v streljanju na glinaste golobe.

Franjo Srebotnik

Tabor KAO v Visokih Turah

Ravno eno leto je preteklo, odkar je bil objavljen članek o Koroškem alpinističnem odseku. Prav tako pa je minilo tudi leto dni od ene do druge naše večje akcije. V lanskem letu smo organizirali odpravo na Ararat, letošnje leto pa smo se v glavnem posvetili pripravam za plezanje v ledu ter snegu in zato organiziral tabor v Visokih Turah.

Tabor je trajal od 21. do 30. julija in smo se ga udeležili štirje člani: Berti Vrvanik, Horst Parotat, Jože Havle in Marjan Lačen. Bazni tabor smo postavili na Hofmans Hütte pod Grossglocknerjem, od koder smo opravljali vzpone. Skupno smo opravili 20 vzponov oz. 7 različnih smeri.

Najprej smo se za aklimatizacijo povzpeli po Miletskem gratu (ocena II.) na vrh Grossglocknerja. Naslednji dan smo plezali v severni steni Fuscherkarkopfa (ocena IV.). Nato smo si privoščili en dan počitka, kajti naslednji dan nas je čakala najtežja in ena najbolj markantnih smeri

v Visokih Turah: Pallavicinirinne (V.). Smer, ki je zahtevala že marsikatero življenje in se vzdiguje 800 m visoko proti vrhu Grossglocknerja, predstavlja do dvanajst in več ur efektivnega plezanja v ledu, ki se pne proti nebu v naklonu 65 stopinj.

Z veliko treme in spoštovanja smo vstopili v smer: po dveh dneh težkega in na trenutke razburljivega plezanja smo smer uspešno premagali. Tako je bila glavna naloga opravljena in ji je zopet sledil zasluženi počitek.

V naslednjih dneh smo opravili še osem vzponov — po dva plezalca v navezi: Pillwaxweg (III) in Rihterweg (III) (v Johannisbergu) ter Nordwand (IV) in Nordgrat (IV) (v Hohe Docku).

Tabor, katerega glavni namen so bile priprave za ledno plezanje, je izredno uspel. Zato se bodo člani, obogateni s temi izkušnjami, v naslednjem letu še toliko bolj zagnano lotili priprav za tabor v Centralnih Alpah, ki bo predstavljal zadnjo

Grossglockner z vrisanimi smermi, ki smo jih preplezali: 1 — normalen vzpon na vrh, 2 — Miletskigrat, 3 — Pallavicinirinne, B — bivak, P — ledenik Pastirica

260/1971

Udeleženci tabora: Bertos, Joži, Marč in Soni

fazo priprav za veliko odpravo Koroškega alpinističnega odseka na Grönland 1973: cilj te odprave pa bo eden izmed še neosvojenih tritisočakov v pogorju teh polarnih vršacev.

Marjan Lačen

STRAŠNA STATISTIKA

Krajevni odbor društva Rdeči križ SHS v Guštanju je dne 31. julija 1926 poslal naslednjim redakcijam dopis, ki ga naj objavijo: Slovenec, Slovenski narod, Jutro, Narodni dnevnik, Domoljub, Domovina, Naprej, Delavska politika, Tabor, Slovenski gospodar in Marburger Zeitung:

»Guštanj.

Strašna statistika. Iz Guštanj smo poročali navadno le dobre stvari. Danes se

pa pogledjmo v ostro zrcalo, ki bode jasno predstavljalo naš slab socialni položaj, ki je pri marsikateremu nepotreben. Največje zlo je, da se v Guštanju popije mnogo žganja in tudi špirita. V teku prvega četrtletja se je iztočilo v gostilnah Pori 533 l (gosti večinoma delavci), trgovina Valentin — Samic 495 l (odjemalci večinoma delavci), Rudolf Brundula trgovina 466 l žganja in 153 l špirita (kmetje in delavci), kantina 401 l (zopet delavci), Sternjak — kavarna 91 l, gostilna Strudel 11 l, gostilna Cvitanč 13 l, gostilna Ortel 9 l, gostilna Franc Lečnik 104 l (delavci), gostilna Milovnig 95 l.

To je res ogromna množina žganja, ki ga po nepotrebnem zauživa naš delavec in se s tem še bolj uničuje. Tako početje se pozna. Doma gladujejo žene in otroci. Da je tako, dokazujejo številni slabo prehranjeni otroci in slaba vzgoja ter razni prepri, ki bi v treznosti izostali. Apeliramo na oblast, da čim preje ta najhujši nedostatek zatre, če ne popolnoma pa vsaj delno. Tem večje zlo se pa vidi, da ima Guštanj 1400 prebivalcev in ti popijejo v enem četrtletju 2218 l žganja in 153 litrov špirita.

Primerjalnih podatkov za današnje stanje nimamo.

Erwin Wlodyga

Vstop v severno steno Fuscherkarkopfa

ZA DOBRO VOLJO

Po vrednosti

Po poroki je škotski ženin vprašal župnika, koliko mu je dolžan za ceremonijo.

»Kolikor vam je vredno,« je odvrnil ta. Ženin je nekoliko boječe pogledal nevesto in dal župniku dva penija. Ta je prav tako pogledal nevesto in dal Škotu en peni nazaj.

Odpoved

»Zakaj pa zapuščate tako dobro službo?« je vprašala gospa svojo kuharico.

»Poročila se bom, milostljiva.«

»Kaj mislite, da bo potem bolje?«

»To ne, ampak pogosteje.«

Pivska

Stari pijanec Edi se je kar v klobuku in plašču treščil na stol pri frizerju in zakolcal:

»Striči!«

Frizer mu je namignil, da bi bilo treba sneti klobuk.

»Potem pa briti!« se je obregnil Edi.

Najlepša žival

Priljudni direktor nekega živalskega vrta je vprašal Karla, katera žival mu je bila najbolj všeč.

»Kebrček pri blagajni!« je odvrnil ta.

V šoli

V šoli je želel učitelj zvedeti nekaj primerov za razliko med bogastvom in revščino. Pavelček je rekel:

»Bogastvo, to je šampanjec, kaviar in lepe ženske. Revščina, to je coca cola, fižol in naša mama!«

Zdravniška

Zakaj nosijo zdravniki pri operacijah gumijaste rokavice?

Da ne puščajo prstnih odtisov.

Diagnoza

»Pijete, kadite, ponočujete?« je vprašal zdravnik pacienta.

»Nič, prav nič od vsega,« je zagotavljal bolnik.

»Ker vas vseeno boli glava, domnevam, da vam je svetniški sij za dve številki premajhen,« je menil zdravnik.

Redakcija te številke je bila zaključena 11. novembra 1971.

Izdajata upravni odbor Železarne Ravne in skupščina občine Ravne na Koroškem. Ureja uredniški odbor: Jože Delalut, Franc Fale, Marjan Kolar, Franciška Korošec, Janez Mrdavšič, Jože Rudl, Jože Sater, Drago Vončina, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon: 86-030, interni 304. Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.

Črna l. 1914